

WORLD SCIENCE

№ 9(25), Vol.3, September 2017

All articles are published in open-access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). Hence, authors retain copyright to the content of the articles. CC BY 4.0 License allows content to be copied, adapted, displayed, distributed, re-published or otherwise re-used for any purpose including for adaptation and commercial use provided the content is attributed. Detailed information at Creative Commons site: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,

Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address:

Dolna 17, lok. A_02
Warsaw, Poland, 00-773

Website: <https://rsglobal.pl/>
E-mail: editorial_office@rsglobal.pl
Tel: +48 226 0 227 03

DOI: 10.31435/rsglobal_ws
OCLC Number: 1051262033
Publisher - RS Global Sp. z O.O.
Country - Poland
Format: Print and Electronic version
Frequency: monthly
Content type: Academic/Scholarly

CHIEF EDITOR

Ramachandran Nithya Professor in Finance and Marketing, Oman

EDITORIAL BOARD:

Nobanee Haitham Associate Professor of Finance, United Arab Emirates

Temirbekova Sulukhan Dr. Sc. of Biology, Professor, Russian Federation

Almazari Ahmad Professor in Financial Management, Saudi Arabia

Kuzmenkov Sergey Professor at the Department of Physics and Didactics of Physics, Candidate of Physico-mathematical Sciences, Doctor of Pedagogic Sciences

Lina Anastassova Full Professor in Marketing, Bulgaria

Safarov Mahmatali Doctor Technical Science, Professor Academician Academia Science Republic of Tajikistan

Mikiashvili Nino Professor in Econometrics and Macroeconomics, Georgia

Omarova Vera Professor, Ph.D., Kazakhstan

Alkhalwaldeh Abdullah Professor in Financial Philosophy, Hashemite University, Jordan

Koziar Mykola Head of the Department, Doctor of Pedagogical Sciences, Ukraine

Mendebaev Toktamys Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan

Tatarintseva Nina Professor, Russia

Yakovenko Nataliya Professor, Doctor of Geography, Shuya

Sidorovich Marina Candidate of Biological Sciences, Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor

Mazbayev Ordenbek Doctor of Geographical Sciences, Professor of Tourism, Kazakhstan

Polyakova Victoria Candidate of Pedagogical Sciences, Russia

Sentyabrev Nikolay Professor, Doctor of Sciences, Russia

Issakova Sabira Professor, Doctor of Philology,

Kolesnikova Galina Professor, Russia

Ustenova Gulbaram Director of Education Department of the Pharmacy, Doctor of Pharmaceutical Science, Kazakhstan

Utebaliyeva Gulnara Doctor of Philological Science, Kazakhstan

Harlamova Julia Professor, Russia

Uzilevsky Gennady Dr. of Science, Ph.D., Russian Federation

Kalinina Irina Professor of Chair of Medicobiological Bases of Physical Culture and Sport, Dr. Sci.Biol., Russia

Crohmal Natalia Professor, Ph.D. in Philosophy, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Imangazinov Sagit Director, Ph.D, Kazakhstan

Chorny Oleksii D.Sc. (Eng.), Professor, Kremenchuk

Dukhanina Irina Professor of Finance and Investment Chair, Doctor of Sciences, Russian Federation

Pilipenko Oleg Head of Machine Design Fundamentals Department, Doctor of Technical Sciences, Ukraine

Orehowskyi Wadym Head of the Department of Social and Human Sciences, Economics and Law, Doctor of Historical Sciences, Ukraine

Nyyazbekova Kulanda Candidate of pedagogical sciences, Kazakhstan

Cheshmedzhieva Margarita Public Law and Public Management Department, Bulgaria

Peshcherov Georgy Professor, Russia

Svetlana Peneva MD, dental prosthetics, Medical University - Varna, Bulgaria

Mustafin Muafik Professor, Doctor of Veterinary Science

Ovsyanik Olga Professor, Doctor of Psychological Science, Russian Federation

Rossikhin Vasiliy Full dr., Doctor of Legal Sciences, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine

CONTENTS

PEDAGOGY

Laichuk Andriy Nikolayevich CONDITIONS OF FORMATION OF MORAL-VOLITIONAL QUALITIES OF PUPILS OF CHILDREN'S AND YOUTH SPORTS SCHOOLS.....	4
Margarita Koleva, Blaga Dzhorova, Nadezhda Krasteva EDUCATIONAL PROSPECTS: A DELICATE TOPIC ABOUT ROMA CHILDREN.....	8
Savka S. D. RESEARCH OF DIFFERENT LEARNING STYLES OF MEDICAL STUDENTS.....	16
Башикір О. І. ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМИ КАФЕДРАМИ.....	19
Курсанова С. С. ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ.....	25
Каюмова Н. А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НЕПРЕРЫВНОСТИ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ.....	29
Серебрянская О. М. ВПЛИВ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ НА ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНО СПРЯМОВАНОГО ПЕДАГОГА ХХІ СТОЛІТТЯ.....	33
Цаткина В. Б. ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ МЕТОДА СТИМУЛИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКО- ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ПРОЦЕССА У ГЛУХИХ ДЕТЕЙ.....	38
Шановалова Т. Г. БИОЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ.....	42
Шевирьова І. Г. КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ МЕДІА-КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	45
Иманова Э. М. ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ПЕРЕВОДА.....	49
Рибак О. А. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ, ДЕ БАТЬКИ Є ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	54
Ruzanna Muradyan INSIGHTS ABOUT THE QUALITIES OF LEADERSHIP TO MEET THE CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY.....	60

CONDITIONS OF FORMATION OF MORAL-VOLITIONAL QUALITIES OF PUPILS OF CHILDREN'S AND YOUTH SPORTS SCHOOLS

Laichuk Andriy Nikolayevich

Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Postgraduate student of the Department of Pedagogy

Abstract. *In the article the conditions of formation of moral-volitional qualities of students are considered, components of moral-volitional qualities are revealed.*

Keywords: *personality, physical culture, morality, will.*

Acting For all ages people highly appreciated such qualities of a person as morality, morals, will, character. The profound socio-economic transformations taking place in modern society make us think about the future of Ukraine and its young people. At present, crumbled moral norms, the rising generation can be blamed for lack of spirituality, disbelief, aggressiveness. The urgency of the problem of upbringing schoolchildren is today in the first place along with the educational process.

Therefore, it is necessary to create conditions for the implementation of the constitutional right of citizens to engage in physical education and sports, improve the indicators of physical preparedness and health of the population, attracting the general population, especially children and students, to systematic physical education and sports, creating an effective system of training High class athletes.

Problem statement and its connection with important scientific or practical tasks.

The main goal of state policy in the field of physical culture is the improvement of the nation, the formation of a healthy lifestyle, harmonious education of a healthy, physically strong generation.

Physical culture is an integral part of the general culture, the sphere of social activity, which is a set of spiritual and material values created and used by society for the purpose of physical development of man, strengthening his health, will and improving his motor activity.

Thus, for the society as a whole, values are the health, education, physical culture as a part of the general culture. These values and goals are reflected in the real processes of development and modernization of general and vocational education.

In the Concept of Modernization of Education for the period up to 2010, education is defined as "a priority". The most important tasks of education are the formation of students' civic responsibility and legal self-awareness, spirituality and culture, initiative, autonomy, tolerance, ability to successfully socialize in society and active adaptation in the labor market.

One of the main goals of school education is to create and maintain psychological conditions that ensure the full mental and personal development of each child. Consequently, the educational process becomes more focused on the personality of the student, his individual abilities, abilities and interests.

Analysis of literary sources on the research problem. Necessary theoretical preconditions for the favorable formation of moral and volitional qualities create psychological peculiarities of school age, as pointed out by NI Boldyrev, L. I. Bozhovich, T. V. Dragunova, A. G. Kovalev, I. S. Kon, A. I. Kochetov, V. A. Krutetskii, A. S. Makarenko, I. F. Swadkovsky, V. A. Sukhomlinsky and others emphasize the special susceptibility of students to the process of teaching leadership in moral and voluntary development, because at this age already accumulated sufficient experience of moral behavior, awakens the moral need for self-education.

The works of the great physiologists I. M. Sechenova, N. E. Vvedensky, I. P. Pavlova, A. A. Ukhtomsky and their students with sufficient completeness revealed the mechanism of influence of movements on complicated life processes in our organism, they pointed out the negative phenomena that are observed with prolonged forced rest. Peace and movement are two antipodes (opposites) that determine the state and nature of life processes in the body, affect the interactivity and features of the work of the heart, lungs, digestive tract, nervous and muscular systems, metabolism.

Educational work is a prerequisite for the development of a volitional person's sphere. The education of a sense of collectivism, a responsible attitude towards a common cause creates good preconditions for volitional manifestations. Many psychologists pointed out the value of the collective and collectivist sentiment in the education of liberty: A. V. Vedenov (1953, 1957), A. B. Zaporozhets

(1960), K. N. Kornilov (1957), V. A. Krutetskii (1957), etc. In many studies, for example, it has been established that a group (team) competitive motive stimulates manifestation of willpower more than an individual. The appeal of teachers, coaches, and comrades to the moral and ethical sense of man increases his courage and determination.

From the set of problems of moral education of students, considered in the research Yu. F. Builina, A. A. Derkach, A. A. Ter-Hovhannisyanyan, N. E. Shurkova and others, one can highlight some aspects of the education of moral and volitional qualities in the process of sports activities. This, above all, is the formation of students' ethical concepts, the formation of moral consciousness and moral maturity in behavior, the development of stable moral beliefs and ideals. In studies K. P. Zharova, A. C. Puni, M. Ya. Nabatnikova and others on

It is shown that the process of moral education is closely related to their physical development.

At the same time, the works devoted to the formation of students of moral-volitional qualities in sports are relatively few (S. A. Alekseev, N. M. Bogatyrev, Yu. I. Zotov, V. N. Kazantsev, Yu P. Maltsev, A. I. Mikheyev, V. P. Shevchenko, etc.) The experimental material reveals the connection between the moral qualities of the pupils and the level of their independence (N. M. Bogatyrev), the relation to moral knowledge (Yu I. Zotov), the content of moral ideals .

Presentation of the main research material. The process of moral and voluntary upbringing of a teenager includes the formation of universal human ideals, the education of civic maturity, social activity, high moral needs, interests and motives of activity. In sports, as in all other spheres of human activity, moral qualities are in the unity of mutually opposite positive and negative qualities: courage and fear, desirable and possible, stability and weakness of freedom, interest and necessity, endurance and inerrancy.

When choosing the moral and volitional qualities of an adolescent subject of study, it is necessary to pay attention, first of all, to the moral orientation, the moral basis of freedom. The presence of such will ensures the success of the active moral position of the individual, who has the ability to set socially important goals, to make informed, ethical decisions and implement them in spite of any difficulties.

The dialectic of moral regulation, determining the features of moral education, penetrates into any activity of the individual, meaning the special nature of its relations to the world and people, the formation of its moral and value motivation, moral convictions, and ultimately, the moral-volitional qualities that form the basis Self-regulation of personality. The feature of moral behavior, as is known, lies in the fact that it, being deterministic, at the same time is characterized by its "autonomy". Materialistic methodology of moral behavior of the individual, based mainly on self-control, is the most adequate expression of the peculiarities of morality as a socially-regulative system [19, p. 114].

Analyzing the structure of the psychological phenomenon - moral-volitional quality, one can identify a "practical" "behavioral" beginning, that is freedom, and the beginning of "theoretical", consisting of rational and emotional components. At the heart of the "theoretical attitude" lies the thoughts and feelings of a person; therefore, the content of moral and volitional quality is the unity of the "theoretical" and "practical" act, that is, the moral-volitional quality acts as a unity of "theoretical" and "practical" action.

Rational, emotional and behavioral components of the moral-will-quality personality are in the most effective from the behavioral point of view of unity in the form of motivation, which is called the installation. The social installation includes three interconnected components:

- Cognitive (cognitive) - certain ideas and thoughts about the object;
- Effective (emotional) - positive or negative feelings to the object;
- Powerful - readiness for a certain way of action on the object.

They are all components of the subjective side of the installation, in the role of which in this theory are moral-volitional qualities. Volitional qualities are the features of volitional regulation, which are manifested in specific specific conditions, due to the nature of the overcome difficulties.

One of the most effective ways of forming moral and volitional qualities is the use of physical education. This conclusion can be reached, as a result of problems observed among students:

- Weak physical development of students;
- Lack of interest in regular exercises;
- Lack of physical and psychological endurance among boys;
- Lack of a healthy lifestyle culture.

The urgency of the problem is due to the fact that some of the graduates of secondary schools find weakly formed such important personal qualities as initiative, endurance, autonomy, courage, persistence, discipline, collectivism. [6, p. 105]

The powerful health potential of physical culture and sports provides an opportunity for the formation of moral and volitional qualities of students and harmoniously developed personality.

Physical training and sports provide a general preventive effect on the human body, increase its level of health.

Physical training strengthens the nervous system, improves sensory organs, normalizes body weight. In other words, they contribute positively to all systems and organs of the human body. When we move intensively, all our muscles work. To increase the flow of blood to working muscles, the work of the heart is activated.

Systematic physical exercises successfully enable such tasks as health promotion, hardening of the body, comprehensive physical development, and especially the development of endurance, speed and strength, the formation of the right motor skills that are necessary for working life, for health. Various physical exercises not only improve the physical training of students, but also raise the emotional and volitional field.

As already mentioned, will is only a generalized concept, which hides many different psychological phenomena. This is a conscious management of their actions, and willful efforts, and its specific manifestations (volitional qualities). It is not necessary to develop an abstract will, and not even an abstract "will of will," but the concrete components of the will and concrete manifestations of "will power" (volitional qualities), with the specific methods for them. This misunderstanding leads, for example, to such rather strange recommendations: "awareness of the goal can be tempered by manifestations of" will power "(volitional quality), with specific methods for them. This misunderstanding, for example, leads to such rather strange recommendations: "awareness of the goal can temper the will" or "train the will, first of all overcoming their shortcomings (laziness, inaccuracy, bad habits, etc.)" [14, c . 120]

Volitional properties of the person are formed in the process of activity. Therefore, for the development of "will power" (volitional qualities), the most often proposed path, which is considered the most simple and logical: if the "will power" manifests itself in overcoming obstacles and difficulties, then the path of its development goes through the creation of situations that require such overcoming.

Thus, in educating a person and his moral and volitional training, first of all, it is necessary to take care of the formation of a holistic personality, which has well-developed motives that have a social orientation.

Formation of the moral component of the will helps to reveal volitional effort in any situation, regardless of its specificity. He not only stimulates the will of the will, but also determines the meaning of its manifestation.

Will has a self-regulating function, contributes to the implementation of leading ideas and moral principles. The connection of volitional qualities with moral is emphasized in the study of V. E. Turin, who considers levels of moral and volitional activity of students. A. V. Vedenov notes that "any upbringing of the will in itself, in isolation from moral education, always leads to the upbringing of selfish will, unnatural for a person." The author focuses on the formation of volitional qualities through moral relations in the team. In works N. I. Reshetny, O. A. Chernikova et al, emphasizes the need to study the problem of relationships in the team in the process of sports activities, as a core issue of education, which determines the moral development of the individual.

The study of the role of sports shows that they improve the goals and motives of self-education, the emergence of new needs, enrich feelings, develop the emotional sphere, the ability to adequately assess their actions. At the same time, volitional activity is a necessary component, goal, result, the main engine of the entire training process. Speaking as a condition and a means of self-education, the will, in turn, becomes hardened, directing the potential reserves of the individual to solve problems of self-education, to overcome the obstacles that arise. Only a certain level of the development of the will allows the individual to act as a necessary impetus before the beginning of the process of moral self-education.

One of the conditions for improving the formation of students' moral and volitional qualities in sports is the interaction of the subjects of activity that are part of the pedagogical system "student - teacher (trainer) - children's sports team".

A specific feature of this interaction is the creation of a teacher by the students of the installation for the development of purposefulness, initiative and sense of responsibility before the comrades, the team. Their presence determines the development and other moral-volitional properties of the individual, the content of moral-volitional orientation, moral-volitional maturity.

In sports, students who develop such moral qualities as responsibility for their actions and the behavior of their comrades, deep interest in overall success, the will of the will, the desire to achieve high results. Along with this, sports allow you to develop speed, agility, strength, dedication

Conclusions To accomplish these goals, the teacher-trainer needs to make a lot of efforts to develop the ability of young athletes to formulate vital goals, the ability to correlate them with the

moral values of society, to make informed ethical decisions, to exercise moral and volitional readiness to overcome difficulties.

REFERENCES

1. Alekseev N. G. Will // Philosophical Encyclopedic Dictionary. - M.: Sov. Encyclopedias., 1993. - p. 374
2. Bozhovich L. I. What is freedom? // Family and school. - Moscow, 1991. - No. 1. - P. 32-35.
3. Brichtsin M. Volition and volitional qualities // Psychology of personality in a socialist society. - M., - No. 4. - 1999. - p. 12-16
4. Education of a teenager's personality in volitional activity: Method. Recommendations / ohm.gos. Ped In-t them Gorky - Omsk: ODPi, 2001. - p. 150
5. Gonoblin F. N. Psychology. Tutorial. - M., 1996. - p. 176
6. Zimin P. P. Will and her upbringing in adolescents. - Tashkent, 1985. - p. 134
7. Platonov K. K. Brief dictionary of the system of psychological concepts. - Moscow, 1994. - p.458.
8. Puni A. C. Psychological foundations of volitional training in sport. - M., 1997. - p

EDUCATIONAL PROSPECTS: A DELICATE TOPIC ABOUT ROMA CHILDREN

*prof., PhD Margarita Koleva,
Chief Assist., PhD Blaga Dzhorova,
Chief Assist., PhD Nadezhda Krasteva*

Bulgaria, South-West University "Neofit Rilski"

Abstract. *The article presents the reasonings on the issue “educational prospects” for Roma children identified as a particular group of students from elementary school to which the educational process, learning and achieving success are processes without much attraction. The social situation of the Roma community does not show an evidence of awareness on the education of Roma children as a useful and perspective investment. On the basis of own studies are sought the causes and consequences and the tasks on the possibilities of changing the status quo are specified.*

Keywords: *Educational prospects; Social situation; Roma community; Learning environment; School policies; Programs of intervention*

1. Introduction. Part of the problems of every society is the education perspectives before small social communities or the so called minority social groups. For the Bulgarian society those are mostly representatives of the Roma community among which illiteracy, unemployment, social integration problems and specifics of the social culture as well as almost lack of will to overcome and regulate those processes are prevailing phenomena. Despite the many projects about change of problematic areas based with priority on the negative accepts of those phenomena, there are still no successful resolutions. In addition not missing are projects based on the identified positive assets which are a try of restructure of attitudes and motives of basic orientations and the emergence of a trend towards a new type of socio-cultural identity, but their implications are not satisfactory.

In this context imposed is the necessity of seeking to open a place of educational perspectives in the variety of political, socio-cultural and educational events as well as how significant they are for the Roma community in Bulgaria. It is important the educational perspectives to be defined and to establish whether they are a necessary condition for prosperity of the Roma community and are they imposed as values in the process of education, training and socialization of Roma children.

Most commonly the explanation of the event “educational perspectives” is related to the understanding that they are sequence of the level of adequacy of the educational system to the conditions of public situation where registered is the specific subject, the understanding of the sense of the educational actions, the place of education in the hierarchy of values of specific community, the presence of confirmed standards for assessment of educational achievements of subjects with various possibilities, the presence of conditions for successful future realization and so on.

Of course this tendency is not occasional – academic perspectives for every subject by priority are in the context of the residential standard of the community where it lives. For the majority of the representatives of the Roma community this standard is very low, the residential problems of household and family are hard to settle, education has not ahead in the range of values. In a sense education of Roma children is not an issue which seriously interests the Roma community even though as Kessen says (as per Milton Sh. and others, 1990) “society settles the future of children and shows to what extend does the system of social values affect the development of the individuals”. It is reasonable in this sense to seek and “attack” public engagements of the Roma culture to education of generations of Roma children. The quality of their education is in compliance and with the factors of cultural nature they are loading for the process of learning – configuration of the skills for learning varies depending on the cultural environment, according to Erwin and Barry, 1988 (as per Milton Sh. and others, 1990) who introduce “the cultural differentiation law”. In this context it may be established that the Roma cultural community is in debt before the Roma child – it shall permanently enrich the culture of the ethnicity and the so-called cultural environment of the child. Besides, reasonable is the understanding of Milton Sh. and others, (1990) regarding the fact that the “end purpose of the development consists of utilization of the complex of characteristics where culture has its value and the value systems to which a culture gives certain advantage are mostly determined by material conditions ruling over it”. Evident are the elements in the area of factors conditioning the “finding” of educational perspectives for the Roma community – cultural and material

environment, family, society, school as well as the way treated is any of them in compliance with the needs of the Roma child.

The educational perspective, as a social event, has an interesting vision in the Roma community. The specifics of the social situation in this community and the way of life in it can hardly be determined as preconditions for disclosing the vision of good level of education and its perspective essence in life of a Roma child. The aggregate of various and social and ethno-cultural preconditions is one of the leading conditions for not realizing the perspectives of good education among the Roma community and for the incurrance of the problem “low educational and cultural level of the Roma child”.

The problem of “low educational and cultural level of the Roma child” of various subjects and public groups is a world problem. This is why is important to accept that “the liquidation of illiteracy and monopolistic character of knowledge in XX century turned in one of the main conditions for achieving of social equality and ensuring national independence...” Timar, Ya. (1984). The significant factors in this sense are related to development and management of educational systems, the network of options for informal education in various social groups, progressive methods for cooperation – individual and team ones, the incurrance of new type of family cultural engagements and active actions of the own intelligence and so on. Leading is the significance of the educational policy. In this sense T. Blear, in the White book of education forms the educational policy of government as follows: “Education in England is our priority. Children are equal according to constitution. If the schools are not good – the children are not equal. This holds them back and slows down the development of the nation in the conditions of competition”.

Similar philosophy places essential requirements to the educational environment where included and educated are Roma children. Namely the educational environment with all its components, material and spiritual necessary is to competently enrich and perfect it in such a way as to its positive impact to provoke every social subject for acquiring new educational status and realizing the perspective sense of the good education.

In summary, both focuses – educational environment and social and cultural problems in the Roma community and are settling factors with negative impact on the educational perspectives for a Roma child. The specific data of the own researches (*Koleva, M. (2003). Educational perspectives before the Roma community: unity of presence and future and Krushovska (Dzhorova), Bl. (2003). Dynamics in the relations of the Roma child to school. V: Educational situation in Roma community. Regional researches. University Press “Neofit Rilski”*, comparable with those in national scale /as per published researches/ precondition several tendencies:

- Present is Roma integration with the respective socio-cultural preferences and certain opinion for the educational processes in the Roma community and insufficient activities for overcoming problems;
- The social stratification /as per various indicators/ typical for the Roma community is one of the preconditions for the various attitude towards education and for the various educational level of children and adolescents;
- A small percentage of the representatives of the Roma community trust the perspective essence of the acquired education and culture, respectively of the opportunity for equal change and high social status in society regardless of the educational level;
- In the basis of educational insufficiency are mostly the social problems of the Roma family, they reflect on the will, attitude and motivation of Roma children for achieving higher and more quality education;
- Mastering since early age of contradictory information about school and role of knowledge favor the non-engagement and alienation of children and students in every degree of education;
- Present is incompliance between the family and school models for residential activities, for activity and independence which often places the Roma child before a situation of choice without having the necessary competences and life experience for this;
- The contemporary Bulgarian school has still no positive success in the area of intercultural education of adolescents even though in formal and informal plan present are not few project activities;
- Public claims towards education of Roma children do not have sustainable characteristics and precise measurement. Missing are specialized strategies for the successful school training in the conditions of lower start educational position of those children;
- The attitudes toward education in the Roma family are often not among the priorities in the degree of values and so on.

The tendencies as well as various other conditions and reasons form the picture of educational perspectives for the Roma children. The detailisation of the same is in several directions (as per data of own researches).

2. Roma family – education, perspectives.

Every family raises its children in their own way, according to their intentions for their future /strategy of education/ and their understandings about means / tactics of education/, considers A. Petrovski (1984). Of this aspect the role of family relations for the full cognitive and social education and understanding of the sense of good education in this context is product of specification of educational situation in the family. “The environment creates strong motives for the knowledge and only the social area is able to form in children qualities necessary for life in the human society” (Malkova Z., 1995). What is the outlining situation in the Roma family? The Roma families of the researched contingent of 8-11 year-old students are typical representatives of the community – mostly having two or three and more rarely having four and more children in the family. The data of our research show that the average Roma family (age to 32 years) has serious social and economic as well as educational problems. Most commonly one or both parents have primary education – 68 %, more rarely – 9 % have secondary education, another 23 % have no education (in the researched group there are no respondents with higher education). Most of the parents /85 %/ work – mothers as hygienist, tailors and so on and fathers as ironer, builder, worker, cleaning the streets. Their occupational activity is not sequence of completed degree of education even though as children state most of them have visited school before. And even though the low degree of education of parents is generally reported as precondition upon lack of motivation for engagement with education of children, at the researched cases – 67 % of parents want their children to get *good education – here or abroad; they think about education but also “will there be money for it”; for education “different than mine”; education just like any other child in Bulgaria; education in our Roma school because children feel better there; education “so they can learn an occupation and have a job”* and so on. In the same context are the wishes of parents of the Roma child regarding the perspectives for its occupational development – more than 50% are directed toward prestigious occupations – lawyer, nurse, physician, teacher, computer engineer, veterinarian, occupations related to art – ballerina, singer, occupations of public significance – politician, occupations attractive and preferred by the Roma community – musician, singer, model, waiter and so on.

The conclusion of similar results shows that young Roma families have understanding for the future of their children and relate it to their education. At the same time to the question “Do you get involved with your student-children and how much time?” the results are pretty tragic – parents have no preparation, have no time and rely mostly on teachers to teach their children. Sometimes mothers and grandmothers support them when preparing lessons or read stories to the children but this is not enough. Present is the fact of lack of interest of parents to the school activities of the child as well as its success and problems.

The characteristics of the Roma families and their attitude toward the “education” factor are indirectly established also by the answers of the interviewed Roma children. Through the answers of the questioned 8-11 year-old students we established that their parents have positive attitude toward their educational activity – *they meet the need of books, notebooks and other materials necessary for the normal school, they are interested in what has the child one in school as this way they express their support and attitude to the small student, they are willing to render the necessary assistance when preparing homework and lessons but they hardly deal due to the engagements or due to insufficient literacy* and so on.

Part of the interviewed 8-11 year-old students report parental control *“at home they are angry at me when I don’t go to school and have poor marks, they are angry with my brother and sister as well; they are not angry but ask me why I don’t go to school; they want me to go to study hall so I don’t get poor marks; when I grow up I will quit school because there is some work and I will work; one of my friends quit school, she was always repeating and her mother had a child so she stayed home to look after it”*...

At this very dynamic background being the attitude of the Roma family to the education of own children is interested and the tendency to negativism. Our studies show that after every other school year with the passing of Roma children in upper grades parents become more complacent to the school activities and place the education at lower place in the scale of residential priorities. Apparently not realizing the sense of good and higher level of education and difficulties in the way of life of the family are the barriers before the vision of educational perspectives – *“learning to write and read is enough – the other is not for you” – a parent states!*”

The partial research on the educational situation in the Roma family directs to itself the necessity of serious public activity for enriching family culture in Roma community of realizing the

sense and significance of good education, of preventive actions in cooperation with teachers for overcoming the dropping off of Roma children of the school system.

3. Roma children – attitudes and motivation for learning, understanding the sense

It is an undisputed fact that the educational situation in the Roma community has a significant impact on the wish and engagement of the Roma child to take part in the school process and visit of school. The road to understanding the sense of the educational achievements is very hard and requires significant skills of the young student. The primary attitudes and motives for learning by priority are in the “area of close development”, i.e. they are provoked by a new environment, meeting new peers, acquiring new school materials. In this context 100 % of the interviewed 8-11 year-old Roma children are not worried of going to school and learning. They accept school environment as a natural environment where they can fit in without any differences. This fact proves the present of natural processes for quick socialization in the Roma community and acquiring qualities of the Roma child cooperating for their good orientation in the new school environment.

The Roma child is an active, alert child. With established conducive environment, conditions and tasks, accessible for the young student he shows initiative, wishes to be leader, often neglects the rules but achieve his goals. There is no doubt that part of the resources for orientation in the school environment are in result of the experience of older brothers and sisters. Practically, every other school task, in every other grade developed are “negative effects” regarding the process of studying the Bulgarian language provokes attitudes to lack of interest, initiative and execution, willingness for school achievements. The observed dynamic of interactions and relations of Roma children with their peers of the same or other ethnicity in the classroom and outside of it has significant effect on their confidence, on their status in class, on the behavior toward other children – distance, often due to negative experiences, provokes negligence of their school activity in the classroom.

Absolutely acceptable in this sense is the unwillingness of the Roma child to change the neighborhood school, it prefers to be in one class with other Roma children, it has no claims toward the school environment. It may be assumed that going in another school for a Roma child, the necessity of communication with children of various ethnical groups and participation in common school activities are among the problems important for the child but in primary school age they are more likely to be overcome.

Our researches show that in the multi-cultural classroom part of the Roma children do not feel insulated or neglected despite the will to study at the neighborhood Roma School. They perform mutual activities, play and do arts together with the other children even though they are often critical – to the question “What do you think about other children of the class?” the replies are: *“some are very bad, some are good, I think they are naughty and sometimes they insult us but if you study everybody is good to you...”* The positive relations between children in the classroom are a precondition for contacts outside the school process and this is why the questioned 8-11 year-old Roma children mark – *“yes, I play with children every day; yes, I always play at intermissions; the other children and I play in the street”*. This process of course is very dynamic – *“we sometimes play together or we don’t play at all; other children don’t play with us because we are Roma”* and so on. In this sense valid is the conclusion that in the primary school age present are attitudes and motivations for participation in the school life – unknown and interesting, filled with challenges and special kind of experience, meetings with peers, common activities and so on.

At the same time starting motives and attitude for inclusion of the Roma child in the school system are quickly changing their direction. Soon for some of the children they start to transform in negative emotions – fear, worries, bias, distancing etc., as sequence of the lack of help and support, of accepting other children, self-assessment of the level of knowledge and most of all the specifics of the school tasks. *Not the environment where the Roma child is relatively well-positioned but the lack of basic skills for study, good knowledge of Bulgarian language as well as basic information of various areas of the reality and the problems of its acceptance, storage and use in the learning process.*

In fact realizing the educational perspective for the Roma child appears a long and contradictive process – it goes through various stages of accepting or rejecting of school – from willingness for social interactions with peers regardless of the ethnicity and including the new, different and interesting social environment to closing in Roma community and accepting the way of life there. Of course it may be assumed that the Roma child does not seek its place in the society, does not plead for certain social status in the classroom, does not find any other sense of the school activity besides earning grades and this of course demotivates him for activity in the school processes. We shall add the fact that at this age the young Roma student still does not know the “power of knowledge”, the level of competence is insufficient, the educational and cultural contents are often

difficult to understand and remote of the real context and all of this creates contradictive output base for educational activities.

Evident is the fact that the emotionality of the Roma child, the necessity to often overcome the school obstacles, the lack of adequate assessment for the efforts, regardless of the success is not measurable to the one of the other children, all of this makes its educational activity more difficult and as a whole the learning situation in the classroom. Respective to this are the answers of young students to the question – “Are you interested at school, why do you go and will you continue to study? – *at school is interesting; here we learn many different things; we learn to write and read but it is very difficult; I don't understand what to do, the teacher doesn't explain some works, I want to learn but sometimes I cannot come because we travel and no one can look after me; at school I have many friends, well, sometimes we fight but we are all guilty; I have horses and I am more interested in them and so on*”.

In accordance with the shared children's experience we may state that necessary is the problem to be sought among the potential opportunities of the Roma child for equal participation in the school process on one hand and on the other in the acceptance of the education as necessary, mandatory and accessible process. Potential opportunities for learning of an average Roma child are present, they shall be activated in the grounds of which is mastering the Bulgarian language and when it regards to conscious acceptance of the educational process and participation in it the significant affecting factors are family, teacher and organizational and content components of the school process, including alternative approaches, methods, means, assessment.

Essential positive argument in favor of the “beginning of road” to realizing the sense and usefulness of study are the identified (through our research) in the primary school age Roma child's favorite subjects – *writing class, physical education and arts, mathematics, Bulgarian, reading, country studies and natural studies, literature, written practice*.

From the aspect of the educational perspectives for 8-11 year-old Roma children of significance is their current understanding for their future vocational orientation. The results of the answer to the question: “What will you become when you grow up?” – are very indicative of the level of child's experience and claims to future. The Roma child in this sense has no wide vision. The answers are standard for children this age – “*so I can learn to read and write; so I can talk on TV; so I can have a job and help my children*”. There are answers related to the near future – “*I will study so I can become a physician; so I can become a singer and go abroad; school is interesting; I love mathematics problems and I will make a shop and calculate and so on...*” What is more interesting is that we can make the establishment: not few of the children in primary school age have the understanding of the significance of good education with review of successful positioning in the classroom and social environment.

4. The teacher, crisis in school policies, intervention programs

Regardless of the educational activity model in the Bulgarian school as well as the social and cultural characteristics of the Roma family, one of the most effective factors in the sense of education perspectives for the Roma child is the **teacher**. In this study, though, the teacher of primary age students mostly shares – *children encounter many difficulties when mastering the school material, they do not speak Bulgarian well, they have poor vocabulary, non-identified notions, the image of space and time are not accurate, the reactions are intuitive, not always understood the meaning of assigned tasks, their answers are short, monotonous, hard to identify the range of thinking, concentration of attention, willingness to perform and so on*. Problems of the Roma children at school according to the teachers have social character – *often they have lower social status than the rest of the children in class, conflicts arise, division to small groups as per gender and ethnicity, present is low social culture and lack of education for positive cooperation*.

The effective establishment of the interviewed teachers and their wish to establish an atmosphere of friendship, cooperation and help to overcome the differences between children to prove that all are very significant, they deserve attention and good attitude is a positive fact. This is not enough though – in our modern society the area of *school policies, functions of pedagogue and programs for perspective training* acquire new characteristics – they shall state the so-called “*sense perspectives*” of good education. In the pedagogy literature they are reviewed as “general frames of competences, relations, world view, they are the personal paradigm, including many sense schemes of high rank, theories, prototypes, proposals, target orientations and estimates. They ensure us criteria for assessment of what is true and what is wrong, which is good and which is bad, which is beautiful and ugly and so on” (as per Petrov, P., 2004). The teacher and his program for cooperation with the Roma child shall ensure the understanding and awareness by him and his family of the perspective sense of good education, cooperation and trust. The effective teacher shall combine pedagogy competences for

positive cooperation and training of small children, professional experience and qualities for classroom management, social and personal vision complying with the specifics and requirements of the public area. The understanding of the role of individual child development and possibilities for its stimulation in the classroom is material part of the model of work of the teacher with Roma children. The school policies are those which produce the entire process of cooperation with the children, their parents, public intermediaries in the field of educational activities. This critical view on school policies in Bulgarian educational system is a reason for the establishment that they are in crisis and can hardly meet the objectives related to education, training and socialization of the Roma child. Evident is the necessity of applying the new Pre-School and School Education Act (adopted by National Assembly of Republic of Bulgaria in 2015, effective as of 01.08.2016) with its organization and contents, reporting the specifics in the cognitive and personal development of various children.

Actually necessary are more contemporary and perfect technological practices and educational environment as well as a variety of possibilities for study of the Roma child so that this process would acquire personally significant sense. Necessary is the so-called “technology of child and technology for child” subordinate to the up-to-date problems of the Roma child and related to the level of development of its cognitive abilities and utilized study possibilities.

From another aspect present is the circumstance that the school policies, specified in objectives, tasks and activities are hard to operationalize in the individualized school environment for the Roma child. The pedagogical competences of teacher are often not registered in the expectations and attitude of children for participation in the school activity. One of the reasons regard to the teacher – as V. Sekit states “there are two types of teachers – sculptors and gardeners The gardener takes care for his plants, protects them of misfortune and provides them with everything they need to grow. The Roma children are of the type of children for whom a gardener-teacher is necessary” (Turel Alen, 1998). Therefore, the main issue directs to the content of the professional competences of the “gardener-teacher” and his pedagogical models for cooperation with the Roma children so that the study process shall be accepted as special necessity, realized obligation and social perspective. It is natural that they are in compliance with the social and individual characteristic of the Roma child as they report its knowledge in Bulgarian, social and cognitive experience and culture, abilities, interests, motives for the school activity. Pedagogical competences of the teacher shall allow creating “individual niches” for study and performance of the Roma child, to register every one of its favorite step and to deeply analyze the problematic areas in the development process.

It is teacher’s priority task to develop the so-called “Intervention program” in the process of education of the Roma children including activities for cooperation with family and cultural unity of ethnicity for bringing the child to the school environment through its individualization and ensuring a possibility for work at “own level”. Included is creating individual profile of the Roma child reflected in its portfolio which allows the teacher in the primary school to “manage” the specific child’s development and activity of the Roma child – possible contradictions between the value system (even though restricted as volume and contents) and values of the social community mostly in the classroom. Recognizing the individual profile of the Roma child is a main purpose of the professional pedagogue and ensuring dynamic balance between the processes accompanying, even stimulating the participation in the school life is an everyday task. Their social accepts are fundamental – the child’s individuality and sociality are in the process of permanent enrichment and perfecting and the conditions of this are situated through the appropriate socializing environment in the child’s institution (as per H. Plackrouse) who suggests mastering a significant “social model” for positioning the Roma child in the school community.

5. Conclusion: Educational prospects – a delicate topic about Roma children

Delicate because the Roma child as any other Bulgarian child or a child of another ethnicity has necessarily regulated constitutional rights, but most often does not have full opportunity to benefit from them. Delicate because in terms of educational prospects the Roma child has rights to education, support and harmonious lifestyle, but the conditions for them are difficult to be recognized as stimulating and accessible. Bulgarian legislation and a series of public efforts to implement the necessary care – educational and social for Roma children still have not achieved good results. Many of Roma children perform difficult transition from elementary school to the next classes and drop out of the school system. The educational prospect for them loses its positive sense in its infancy - patterns of social life in the Roma community can be more easily managed and more durable because they are inherent in the more recent social environment of children – family, relatives, children from the neighborhood.

The challenges of life and socio-cultural identification to the Roma community offer to Roma child different behavioral cues – from care for younger siblings and help the family to antisocial behavior – begging, theft, violence, alcohol and drugs and so on. They often violate accepted norms and rules of

behavior in society and therefore are in conflict with the law. Among the major social factors that contribute to such deviant behavior identified can be namely *family problems, lack of education, economic crisis and related poverty and unemployment*. So the complex and difficult situation actually makes these children its "victims" in need of increased attention and adequate care (Krasteva, N., 2015).

Educational prospects are a sensitive subject for Roma children also due to the dependence of the problems of state educational policy. Not few are the initiatives in this direction, but according to the hypothesis of Geneva psychologists (Perret - Clermont) "not expected shall be intellectual development of the child in a social vacuum, i.e. this process shall be carried forward in a social interaction. Namely social conflict and finding a way out of it stimulate the cognitive development of the child "(Perret - Clermont, A.N. 1986). It is clear that educational policies should provide Roma children not only to have access to appropriate education, but also appropriate social interactions at school and beyond. They are the road to another level of intellectual and social development of the Roma child and in this context and process of education acquires a new meaning for it. Current problems in this context are:

- “Opened is the door” to understanding of parents for the good education of their children – necessary is active cooperation and participation of parents in the learning process, controlling the activities and promoting positive practices, participation in informal initiatives and so on.

- State educational policies shall include institutionalization of the so-called “Roma family academy” (on school territory) with main functions – overcoming illiteracy and mastering competences for education of children and introduction to academic environment.

- For change in the status of education processes among the Roma population necessary is active and competent, voluntary activity of representatives of the Roma intelligence, specially prepared for work with students at various age and their parents.

- Development of Program for competent interaction of the school community in the processes related to producing the vision of educational perspectives for the Roma community and the steps for their achievement.

- Important is the school with its management and teaching policy to report the individual needs and own pace of development of the Roma child. The adjustment to the social culture of the school community by the Roma child is a permanent and yet hard process. With priority is the positive, promoting, differentiated interaction with the Roma child with direction towards change of their status in the classroom and understanding of problematic area of the academic material.

- Necessary are new models for primary school training of children with various mother tongues, with insufficient knowledge in Bulgarian, children of various ethnicities when recognizing their ethnical and cultural peculiarities. Efforts shall be put into the active speaking of Bulgarian language by the Roma child even before going to school /in kindergarten/ so the inclusion in the school training process can be successful.

- Necessary is to update the role of the intermediary /mediator/ as especially important is when performing the connection between the school and family of Roma children.

- Leading is the state policy of funding of the school institution. This condition of the problem is acceptable. It is a fact that the financial stimulus are little, satisfied are elementary base needs, the path to innovation in the educational field is still in the beginning ... In fact the unsuitability of the model “delegated budget” of the school is growing with priority the number of children in the classroom and the quality of the school process!!!

- The educational environment in various schools almost does not meet the contemporary requirements for individualized school environment for study of the Roma child. Today up-to-date is the critical analysis and establishments of John Dewey, 1981: “*Another feature that suggests the type of classroom and layout of the desks is in the fact that everything is done in such a way that it is possible to manage the greatest amount of children; that it is possible to work with children en masse, as common units; which again speaks about the passive role of children. From the moment children begin to work actively without assistance they become individuals; they cease to be a mass and turn into completely different creatures, as we know them outside of school - at home, in the family, on the playground and in relations with neighbors*”. Necessary are other rules and organization of the democratic school.

- Permanent actualization of the so-called “intercultural pedagogy” – not about special pedagogy of cooperation with Roma children but subject pedagogy – the child is a subject of own activity and performs it in compliance with its own cognitive potential, needs and interests.

- New sense is given to the traditional concepts about the specifics of the Roma ethnicity, of their attitude toward school, position and society.

– Gradually and aware integration of the Roma children to the other children in the classroom through specific initiatives of teachers, parents and children – common practical activities, assistance and positive estimate, development of projects and so on.

– To support the so-called “school development” in several directions – education, socialization – for the Roma children every one of the directions is specific and it is important that it is reported in the process of pedagogical cooperation.

– There is a need in “proof” technologies to be included in the educational activities of the Roma child through which the enrichment of knowledge and its social competence will be achieved – to prove daily benefit or harm of going to school, harm from glue sniffing, conflicts, benefit of mastering of skills to choose, skills to reject an unwanted behavior and so on.

– Preparation of assistant teachers for Roma children with specific functions in the family, school and social structures, so as to provide optimum conditions for their successful participation in the educational process.

This research, analysis and findings raised a series of questions related to attitudes and motives for learning, and therefore prospects of the achieved level of education of Roma children. The questions are still open, discussible and it is not easy to find answers, which is why the issue is a sensitive topic in the Bulgarian educational system. Questions with reference to the quality of the educational environment in the Bulgarian school, the preparation of Bulgarian teacher, elementary school teacher, the Roma family, especially the Roma child – his rights and obligations in the society, ethnic stereotypes, culturally determined characteristics, summarized vision of his development, socialization and education.

REFERENCES

1. Kolev, Y. (2003). Roma idea of education. Romance and Reality. V: The education situation in the Roma community. Regional Studies. Bl.: University Press “Neofit Rilski”.
2. Kolev, Y., N. Krasteva (2008). History of social pedagogy. Bl.: University Press “Neofit Rilski”.
3. Koleva, M. (2003). Educational perspectives before the Roma community: unity of presence and future. V: The education situation in the Roma community. Regional Studies. Bl.: University Press “Neofit Rilski”.
4. Koleva, M. (2013). Education of a child – harmony of children's individuality and sociality. Bl.: University Press “Neofit Rilski”.
5. Koleva, M. (2012). Joint authorship. Koleva, M., Stoimenova V., Stoyanova K. & Dzhorova B. Understanding the environmental reality of the child at preschool age. Education technology. Bl.: University Press “Neofit Rilski”.
6. Koleva, M. (2013). Social development and education of the child. Identification. Stimulation. Diagnostics. Bl.: University Press “Neofit Rilski”.
7. Krasteva, N. (2015). Child with deviant behaviour –victim or offender. Collection of papers. Faculty of Law, Niš, N. 70.
8. Krushovska (Dzhorova), Bl. (2003). Dynamics in the relations of the Roma child to school. V: Educational situation in Roma community. Regional researches. University Press “Neofit Rilski”.
9. Law on preschool and school education (adopted in 2015, effective from 1.08.2016)
10. Malkova, Z. (1995). John Dewey - a philosopher and educator reformer "V: Magazine “Compass”. Foreign educational publications, 5-6.
11. Milton, S., C. Mayer, N. Faigley (1990). The role of society for the development of cognitive functions. V: Perspectives, volume XX, № 3.
12. Perret-Clermont, A. N. (1986). La construction de l'interaction sociale. Paris, Lang.
13. Petrov, P. (2004). Group training in primary grades. Theory, didactic organization, models. Ruse.
14. Petrovski, A. (1984). Psychological problems and advantages of family upbringing. V: Trends in Education, Volume 3, Outlook, Sofia.
15. Timar, Y. (1984). The new crisis in education in developing countries. V: Trends in Education, Volume 3, Outlook, Sofia.
16. Turel, A. (1998). Roma in the Czech Republic and Slovakia. V: Compass Magazine. Foreign educational publications, issue 5, 1998.

RESEARCH OF DIFFERENT LEARNING STYLES OF MEDICAL STUDENTS

Savka S. D.

Ukraine, Chernivtsi, HSEEI "Bukovina State Medical University"

Abstract. *Background:* There are different learning styles. Three of the most popular ones are visual, auditory, and kinesthetic in which students take in information.

Aim of the study: We aimed to study the learning styles of medical students and to increase faculty awareness and understanding of the effect of learning styles on the teaching process

Methods: In medical university students were examined. There were no significant differences by sex and age composition, place of residence, learning. This study is an analysis of learning styles for medical students. The study included a group of 230 students with the age between 20 and 24 years. 124 of them foreign students (36 females and 88 males) and 106 ukrainian students (76 females and 30 males).

Results: The study included 230 students of HSEEI "Bukovina State Medical University". The students who preferred visual learning styles – 111 (48 %), auditory styles – 66 (29 %), kinesthetic styles – 52 (23 %). Visual learning styles include: 54 females and 57 males; auditory learning styles include: 30 females and 36 males; kinesthetic learning styles include: 24 females and 28 males.

Conclusion: The article reflects the peculiarities of Psychiatry teaching for medical students considering learning styles and types of memory. Psychiatry is appropriated to take account of learning styles with which students learn the material, making the learning process more tailored and affordable, training – more effective and more interesting, understandable and easy to remember.

Keywords: *psychiatry and narcology, students, types of memory, learning styles.*

Introduction. The educational process in modern universities is organized taking into account possibilities of modern information technology training and focused on the formation of an educated, harmoniously developed personality, capable of continuous updating of scientific knowledge and professional mobility. It is also based on the principles of science, humanism, democracy, succession and continuity. It should be noted that in recent years the organization of educational process in higher educational medical institutions in Ukraine at the European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) according the organization of educational process [1].

This system allows you to bring the level of professional training of local citizens to the level of training in Europe, in addition, an important factor in improving the quality of education and international contacts [2, 3].

In addition to the acquisition of knowledge, students, doctors should be able to apply their knowledge and develop clinical thinking. We investigated the learning styles of students, and especially the assimilation of information while studying at the Medical University.

Psychiatry for medical students in medical universities is taught in the 4th year, since its mastery requires knowledge of the most basic items of the 1-3 professional courses. This training course is based on students studying of psychology, anatomy, physiology, pathology, pathophysiology, biological and bioorganic chemistry, internal medicine, pharmacology, neurology and are integrated with these disciplines. The course consists of 135 hours (4.5 ECTS credits) of Psychiatry.

Teaching process is conducted at a high scientific-practical level using a modern control methods and knowledge of remote technology in combination with classical techniques.

Lecture course includes 20 hours of lectures of psychiatry, including lectures which provide that reveal of future doctors basis on the organization of psychiatric services in Ukraine, general psychopathology, etiology, pathogenesis, clinical, treatment, prevention and examination of mental disorders. All lectures are saturated with vivid illustrative material and accompanied by a demonstration of thematic patients.

For medical students 4th year of training under the program for students in higher educational institutions III-IV accreditation levels 70 hours of classroom workshops are required. They are under the direct supervision of a teacher, students complete analysis of the major issues of the general psychopathology, special (nosology psychiatry) and Addiction. During these classes students are led by teacher control tests, case of apart studies.

Material and Methods. We examined 230 students of 4th year medical university. Each student has their own style and approach for perception. Different learning styles can be summarized in three main categories: visual, kinesthetic, auditory. There are students who learn better by using the information in the learning process pictures, images, charts, slides. Auditory type involves students focus on auditory sensations, attend lectures, audio. Kinesthetic learning acting types, paint schemes, actively are involved in the hold of patient or role-playing games.

Results. The 111 (48 %) students dominated the visual type of training, 66 (29 %), students who preferred auditory learning styles, kinesthetic styles – 52 (23 %) The learning styles of students are shown in Figure 1. Visual learning styles include: 54 females and 57 males; auditory learning styles include: 30 females and 36 males; kinesthetic learning styles include: 24 females and 28 males.

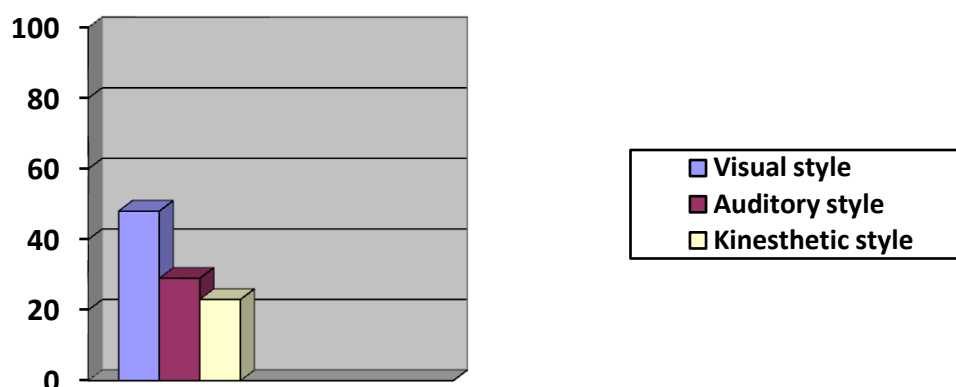

Fig. 1. Learning styles

Defining learning styles with which students learn the material, you can make learning more effective and interesting, selecting a presentation of the material and exercises that will be most useful, understandable and easy to remember. To study certain subjects better suited a particular learning style, but only by combining different styles you can achieve better absorption of information.

Successful learning includes memory, which is the first step to getting new knowledge, information coding and release it. Information passed through several filters. Sensory memory is the first filter on the path that passes information from the senses. All senses perceive currently kept in touch memory. Students do not attach importance to the majority of the senses, while not among them will be something unusual or something that deserves attention. Most sensations are ignored and our memory does not encode them. During training you need to pay attention on the fact that sensory memory characteristic is of addiction. Addictive is a relaxation response to sensory stimulation to the extent that it is not noticed. If the teacher uses the same teaching style and approach students will get used and ignore the submitted information. Diversity promotes concentration.

The next stage of remembering is a short-term memory. Short-term memory allows us to keep the information on the time it takes to do something. In the short memory it is held information that is important for the student needed for his actions or information that is surprising and does not meet expectations. Repetition allows to retain information in the short memory. The optimum number of elements contains seven (plus or minus two). Thus, the distribution of information on pieces will help students to effectively use their working memory and will understand what to focus on at the moment. If short-term memory is overloaded, it is difficult for information to go into long-term memory.

The aim of training is a long-term memory assimilation of information. All we remember is not stored in isolation but is a part of the association. The more associations are formed, the easier it will be to release information for student. For example, a student who knows the formula for ethanol, its mechanism of action, effects on the body, the clinical picture associated hepatitis easier and faster remembers clinical picture alcoholic delirium. But if a student has a low knowledge of basic subjects and only studied without understanding new material will remind him harder. So the basic knowledge of physiology, psychology, pharmacology, biochemistry and internal medicine is very important.

The information students must be structured, we achieve this with the help of charts, tables, and multimedia presentations. If there are a lot of information and it is not structured, it is harder to remember it.

We encourage students to prepare for the subject, taking into account of the context, namely in the library, when talking about theoretical knowledge in a clinic or about mastering practical skills. The information should be encoded in an environment similar to what should be occurred from the memory.

Therefore, students in each class spend holding of the patients and clinical solve situational problems, remembering which improves symptoms and syndromes. It is one of the most difficult types of emotional context. The emotional context for practical class is different from the context of the work at the clinic when the doctor responsible for the patient's life or faced with deviant behavior of the patient. In class we use role play technique, namely the technique of a virtual patient that allows a certain emotional context. One student representing a patient with a particular disease and syndrome, and other students are the doctor and his assistants that diagnose disease, make a plan examination and treatment.

Discussion. During the using of distance learning we actively use tests with multiple choice answers that recognize the right information at the right stock options easier for our memory, but to check the capability of the information we use clinical case studies that assess teacher. To make the task of training more attuned to real situations in clinical practice we give students exercises to train memory and practical skills such as conducting interviews with patients and develop a plan of examination and treatment depending on the particular disease.

There are different types of memory that have different coding and release information. Declarative or semantic memory contains all that we can explain clearly. Episodic memory - refers to personal experiences or events in life. Conditioned reflex memory includes unconscious mechanisms involving automatic reactions. These mechanisms can be congenital and acquisition by consciously practice and repetition. Procedural memory allows us to do some consistent actions that require a phased approach. Procedural memory may be unconscious. It is associated with muscle memory, when an action is executed so well that requires no conscious effort. A conscious focus is used for other purposes.

As a result, the memory is based on coding and release of information; students receive a continuous flow of information, so they pay attention to things that are important for them; students are accustomed to repetitive stimuli, so the learning process can not be monotonous memorization of information; working memory has a limit because the information required the group; information is retained in the memory only when it is needed to perform a task, because students have to use it in the supervision with patients or to solve situational problems; mentioned material is better if it has many associations. If emotional contexts is in teaching, the release of information will be similar, the student can effectively use it in practice; storytelling clinical cases makes it easier to absorb information.

Conclusions.

1. Implementation of a training program in Psychiatry with a combination of modern technology and classic forms of domestic teaching methods form students' ability to apply knowledge of Psychiatry in further education and in professional activities, expand their horizons on applications acquired professional skills, lay the foundations of a healthy lifestyle and prevention of mental disorders during life.

2. Psychiatry is appropriated to take account of learning styles with which students learn the material, making the learning process more tailored and affordable, training – more effective and more interesting, understandable and easy to remember.

REFERENCES

1. Law of Ukraine "On education" from 07.01.2014 p. №1556-VII (Revision as of 01.07.2014 g.). [Internet]. Kiev: 2014 [updated 2014 Jul 1; cited 2014 Jul 5]. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Zimenkovsky BS, Hzhhehotskyy MR, Varivoda ES. The European Credit Transfer and Accumulation System in the context of reforming the English-speaking foreign students at Lviv National Medical university called by Danylo Galickiy. Medical Education. Current issues of medical education quality materials XIII All-Ukrainian. scien. and practical. Conf. of Intern; 2016, May 21-22; Ternopil. Ternopil, AU: Medical Education; 2016. p.110-2.
3. Zaporozhan VM, Kresyun VK, Aryayev ML, Cherneckaya OV. English-language learning as a stimulant quality of education and international contacts Medical Education. 2011. Jun. 2: 45-47.
4. Julie Dirksen. Design for How People Learn. Berkeley: New Riders; 2012. 260 p.

ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМИ КАФЕДРАМИ

к. пед. н. Башкір О. І.

Україна, Харків, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Abstract. *Basing on the study of scientific and pedagogical literature it has been found out that a department is the main structural unit of a higher educational institution, and to head it is to implement a number of functions closely related to the character of the stuff, its tasks, composition, features of specific situations. The position of the head of the pedagogical department is unique by its professional characteristics, variety and complexity of functional responsibilities. His or her role, social status, financial condition, professional characteristics, training and scientific and methodological support must meet the requirements of modernity, creating conditions for concentration of clearly better forces, the intellectual and spiritual elite of teachers in the educational environment. The content of the activity of a head of the pedagogical department has been revealed; the main directions of the manager's activity have been determined: strategic management of the department and external relations, management of academic activities, management of scientific activity, management of social work, material and technical provision of the department activity.*

To head scientific schools is significant in the work of the heads of pedagogical departments of higher pedagogical educational institutions nowadays. It is an indicator of research potential of departments, tuned work of their stuff, market demand, contacts with scientific and pedagogical institutions of the country, popularization of pedagogical doctrine, and level of social education.

Keywords: *department, management, head, pedagogical, requirements.*

За останні роки характер роботи педагогічних кафедр значно ускладнився і підтримувати їх діяльність, управління стає все складнішим і відповідальнішим. Це вимагає, з однієї сторони, підвищення відповідальності і професіоналізму керівництва кафедр, розширення кола його повноважень і завдань, а з іншої – самоусвідомлення відповідальності за результат роботи кафедри всього її персоналу: викладачів, наукових співробітників, аспірантів, лаборантів. Лише узгоджена і налагоджена їхня робота сприятиме повноцінному виконанню всіх функцій кафедр в структурі сучасного педагогічного вишу.

Питання налагодженої роботи кафедр, управлінського аспекту їх діяльності, узгодженої роботи колективу висвітлено в наукових розвідках О. О. Адаменко, В. С. Виноградової, С. У. Гончаренко, О. А. Дубасенюк, С. Т. Золотухіної, Л. О. Калмикової, І. М. Мельникової, С. Д. Резника та ін. Відомо, кафедри педагогіки в структурі педагогічних ВНЗ є провідними в підготовці студентів до організації навчально-виховного процесу в школі. Управління ж педагогічними кафедрами вищих педагогічних навчальних закладів залишається сьогодні поза увагою науковців. Мета статті – виокремити вимоги до особистості керівника в системі управління педагогічними кафедрами.

Історично склалося, що завідувачі кафедр слідували за регламентом роботи своїх підлеглих і звітували про власний [1; 12]. Ще з 1930-х років у педагогічних інститутах усі завідувачі вели облік явки на засідання членів кафедр і у випадку неявки чи запізнення окремих співробітників, негайно повідомляли учбову частину з зазначенням причин. Запізнення чи неявка на засідання кафедри вважалися зривом виробничої роботи на рівні з іншими її видами.

Незадовго до війни у *типовому статуті вищого навчального закладу* від 5 вересня 1938р. [11, с. 2-9; 10, с. 37-53] зазначено, що кафедра є основною навчальною організацією вишу, котра безпосередньо здійснює навчально-методичну й науково-дослідну роботу за однією або кількома щільно зв'язаних між собою дисциплінами. Особливо чітко та ясно в цьому напрямку було визначено обов'язки завідувача кафедри, котрий виконував «особливу роль в її організації». До його зобов'язань входило:

- читання лекцій, керівництво й систематичний контроль за якістю лекційних, практичних занять, консультацій та інших видів навчальної роботи, яка провадиться працівниками кафедри;
- керівництво самостійною роботою студентів, контроль за їхньою успішністю;
- керівництво виробничою практикою студентів;

- розробка тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри і керівництво його виконання;
- безпосереднє керівництво роботою аспірантів і підвищенням кваліфікації співробітників кафедри;
- добір працівників кафедри й аспірантів і представлення їх на затвердження директорів.

Кожен професор, доцент, асистент і викладач виконували всі види навчальної та науково-дослідної роботи у відповідності з посадою і навчальним планом упродовж 5 годин на день. Кількість і склад професорсько-викладацького і навчально-допоміжного персоналу визначалися штатним розкладом, затверджуваним Всесоюзним комітетом у справах вищої школи при РНК СРСР по представленню ВНЗ через наркомат. Варто відзначити, що статутом виокремлено досить високий відсоток недостатньо кваліфікованих керівників кафедр. Особливо це стосувалося педагогічних інститутів і університетів республік [10, с. 37-53].

На сучасному етапі розвитку вищої освіти робота кафедр здійснюється на підставі щорічного плану відповідно до навчальних планів і планів наукової роботи, ухваленими кафедрою та вченими радами ВНЗ, факультету (інституту); ґрунтується на принципах науковості, саморозвитку, гуманізму, демократизму, наступності, персональної і колективної відповідальності, колегіальності та гласності обговорення питань, що віднесені до її компетенції. Завдання кафедри виконуються шляхом інтеграції навчання й практики, повного та ефективного застосування всіх елементів навчально-виховного процесу з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій. Основні питання діяльності кафедри обговорюються на засіданні кафедри, рішення якого є обов'язковим для виконання її співробітниками. До структури кафедри можуть входити наукові та навчальні лабораторії, кабінети і класи, майстерні, навчальні бази й інші підрозділи, необхідні для виконання покладених завдань. Внутрішня організація кафедри і форми керівництва її підрозділами визначаються вченими радами ВНЗ, факультету (інституту).

Керівник кафедри повинен мати вчене звання або науковий ступінь відповідно до профілю кафедри і стаж науково-педагогічної роботи не менше п'яти років. Завідувач обирається на посаду за конкурсом таємним голосуванням Вченою радою університету строком на п'ять років з урахуванням пропозицій трудового колективу факультету (навчально-наукового інституту) та кафедри і не може перебувати на посаді більше двох строків. Рішення кафедри щодо рекомендації на посаду завідувача вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше половини членів кафедри. Ректор університету укладає з завідувачем кафедри контракт. Завідувач не може одночасно займати дві або більше посад, що передбачають виконання адміністративно-управлінських функцій у ВНЗ.

З'ясовано, що завідувач кафедри – особистість, на яку офіційно покладено функції управління професорсько-викладацьким колективом. Сучасний завідувач кафедри представляє собою важливу змістовно-сміслову структурну одиницю ВНЗ, особливо кафедр гуманітарного, педагогічного профілю, і покликаний керувати певними базовими перспективами розвитку свого колективу, основними напрямками прогресивного оновлення освітньо-культурної сфери життєдіяльності соціуму.

Прийнято вважати, що 80 % успіху справи залежить від уміння керівника цю справу організувати й очолювати. До психологічних проявів особистості завідувача кафедри І.М. Мельникова [8, с.86-88] відносить: виключно велике різноманіття видів діяльності; творчий, порою непередбачуваний і неалгоритмічний характер у мінливих умовах; високий відсоток (до 90 % робочого часу) комунікативності; прогностична природа управлінської діяльності та в відповідності з цим високий ступінь відповідальності та психологічної напруги.

Завідувач кафедри організує роботу свого підрозділу, забезпечує належний рівень й організацію освітнього процесу, наукової, методичної та виховної роботи, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників кафедри, дотримання правил внутрішнього розпорядку, створення безпечних і нешкідливих умов праці членів кафедри, виконання навчальних планів і програм навчальних дисциплін, здійснює контроль за якістю викладання навчальних дисциплін, навчально-методичної та наукової діяльності викладачів, несе відповідальність за виконання покладених на нього завдань. Керівник кафедри підпорядковується ректору, декану факультету (директору інституту) і здійснює керівництво кафедрою в тісному контакті з трудовим колективом і громадськими організаціями.

Відомо, менеджмент як багатопланова управлінська діяльність висуває високі вимоги до управлінського персоналу: сучасний управлінець, або менеджер (від лат. manage – управляти), повинен володіти і загальними основами науки управління, і специфічними знаннями та вміннями у сфері стратегії управління, інновацій, маркетингу, управління

персоналом і виробництва. Управління завідувача педагогічної кафедри має реагувати на вимоги шкільної практики, висувати й розробляти нові ідеї та концепції.

Завідувач кафедри як управлінець-професіонал обов'язково використовує досягнення у сфері процесів, методів, форм управлінської діяльності, які сприяють підвищенню ефективності роботи свого підрозділу.

Узагальнюючи спектри діяльності завідувача педагогічної кафедри, можна виокремити три аспекти його керівництва: прийняття рішення стосовно того, що варто зробити; налагодження співробітництва; орієнтація співробітників на досягнення поставленої мети. Саме *досягнення цілей* є головним обов'язком керівника. Він повинен постійно адаптувати та орієнтувати співробітників у відповідності до вимог зовнішніх умов. Для стратегії керівництва потрібний широкий кругозір, який дозволяє сформулювати програму оптимізації діяльності, що входить у сферу компетенції завідувача.

Наступним обов'язком сучасного завідувача педагогічної кафедри є *налагодження ефективних зв'язків* із людьми. Керівник повинен чітко реагувати на настрої і думки, котрі виникають в колективі та педагогічному ВНЗ, володіти здатністю переконувати, досягати підтримки своїх рішень й обраного ним курсу на переміни, спрямовані на «зовнішній світ».

Одним із найголовніших завдань завідувача кафедри є *створення ефективної робочої атмосфери*, яка складається з двох складових: ділової (інструментальна сфера) та емоційної (експресивної). У даному контексті В.Є. Виноградова відзначає, «що емоційне сприйняття відіграє значно більшу роль, ніж раціональне у ході взаємозв'язку між колегами та студентами. Тому рівень емоційного інтелекту завідувача кафедри впливає на рівень успішності в роботі підлеглого йому колективу в цілому» [2, с.17-18.].

Аналізуючи значення керівника в системі управління вищим навчальним закладом, зміст і характер його діяльності, С.Д. Резник [9, с. 39-40] виокремлює такі *функції керівника* кафедри:

1. *Планування* – початковий процес управління: керівник повинен вирішити, що, як, коли і ким буде виконано;

2. *Правильна організація виконання плану*: підбір і розстановка кадрів, підготовка навчального процесу і наукової діяльності, тобто створення умов, необхідних для виконання основних завдань ВНЗ;

3. *Розпорядництво*: безперервне направлення діяльності колективу кафедри, що забезпечує її координацію, взаємозв'язок і взаємодію завідувача кафедрами зі співробітниками;

4. *Мотивація праці* – одна з найскладніших функцій. Це регулювання збуджувальних стимулів працівника кафедри, при якому він, задовольняючи власні потреби, працює таким чином, щоб сприяти досягненню цілей кафедри, вишу, тобто при якому особистісний інтерес співпадає з інтересами трудового колективу і завідувача. При цьому на члена кафедри мають вплив не вказівки керівника, а система, створені умови, вплив яких набагато ефективніший.

5. *Облік і контроль* – завершальний етап діяльності завідувача кафедри. Це співставлення фактичних результатів роботи кафедри з запланованими.

Серед напрямів діяльності завідувача кафедри можна виокремити такі:

- стратегічне управління кафедрою і зовнішні зв'язки;
- управління навчально-виховною діяльністю;
- управління науковою діяльністю;
- управління персоналом і соціальною роботою;
- матеріально-технічне забезпечення діяльності кафедри.

Стратегічне управління кафедрою – комплекс дій і рішень, які приймаються завідувачем і його «соратниками» (заступник, актив) для досягнення ключових цілей кафедри. Стратегія в цьому випадку – детальний, усесторонній комплексний план, спрямований на забезпечення призначення кафедри.

Сьогодні вишівська кафедри є своєрідною стратегічною ланкою бізнесу на ринку освітніх послуг. Тому розробка стратегії розвитку для кафедри педагогічного ВНЗ так само важлива, як і для будь-якого підприємства. Для здійснення стратегічних цілей кафедри її завідувач повинен готувати резерв на висунання на свою посаду й орієнтуватися на відкриття нових спеціальностей.

Крім того, завідувач педагогічної кафедри повинен виконувати такі функції:

- 1) налагодження контактів з роботодавцями і регіональними органами управління;
- 2) організація процесу вивчення ринку освітніх послуг, ринку праці, ринку консалтингових і наукових послуг;
- 3) організація реклами та зв'язків із ЗМІ;

4) профорієнтаційна робота і набір студентів на перший курс на всі спеціальності ВНЗ;
 5) залучення викладачів кафедри до надання допомоги службі працевлаштування (інформування студентів про стан у сфері зайнятості, сприяння їм у складанні договорів із організаціями, закладами з їхнього працевлаштування);

6) організація постійного зв'язку з випускниками ВНЗ і аспірантами-випускниками кафедри;

7) установа та підтримка співробітництва за профілем кафедри з вітчизняними та зарубіжними вишами, науково-дослідними організаціями, установами та закладами.

Управління навчально-виховною діяльністю передбачає відповідальність завідувача кафедри за організацію навчального процесу, а також методичну й організаційно-методичну роботу кафедри.

Управління науковою діяльністю – це комплекс заходів, що забезпечує управління науковою роботою кафедри (колективу в цілому та членів кафедри зокрема, зі студентами).

Управління персоналом і соціальною роботою означає, що керівник кафедри, як і будь-який управлінець, повинен керувати персоналом свого підрозділу. Цей блок питань набуває все більшого значення на фоні соціальних проблем, які поки що важко вирішуються в країні.

Матеріально-технічне забезпечення діяльності кафедри передбачає виконання завідувачем таких функцій:

1) підбір навчально-допоміжного персоналу й керівництво ним;

2) збір і зберігання методичної документації в методичному центрі кафедри;

3) складання обґрунтованих заявок у ректорат на оновлення й модернізацію матеріально-технічної бази кафедри, перегляд власних можливостей стосовно її оснащення;

4) висунення вимог структурним підрозділам і службам ВНЗ в прийнятті заходів стосовно забезпечення необхідних умов для проведення навчально-виховного й науково-дослідницького процесів;

5) розподіл функціональних обов'язків між навчально-допоміжним персоналом кафедри, керівництво розробкою посадових інструкцій, представлення їх на затвердження в установленому порядку;

6) контроль за виконанням правил охорони праці, техніки безпеки й пожежної безпеки під час проведення всіх видів навчальних занять і виконання науково-дослідницьких робіт.

Крім того, завідувач педагогічної кафедри повинен забезпечувати справедливий розподіл трудових функцій між членами колективу, мотивувати працю, створювати мотиваційне поле, досягати від кожного співробітника максимально ефективної роботи, вирішення завдань загальновишівського характеру, сприяти співпадінню інтересів кафедралів, використовувати раціональні прийоми та методи праці, які забезпечують найекономічніше виконання операцій. Завідувач повинен давати «знання завтрашнього дня», які можна використовувати в реальній діяльності; здійснювати широку наукову й консультаційну діяльність у сфері економіки, менеджменту й бізнесу; підтримувати тісні контакти з організаціями, фірмами, установами країни та зарубіжжя; спільно зі студентами співпрацювати з керівництвом обласництва, адміністративними структурами регіону; прищеплювати та здійснювати в колективі динамічний, лідерський стиль діяльності.

Останнім часом у науковому колі розглядають такий інноваційний метод управління кафедрою ВНЗ як фасилітація, який передбачає залучення викладачів до створення якісного освітнього простору. Сам термін «фасилітація» (від англ. facilitate – допомагати) означає форму групової роботи, спрямованої на вироблення спільного рішення підвищеної складності або важливості та створення командного ефекту синергії. Цей метод, на переконання В. С. Виноградової, «...заснований на таких важливих цінностях як участь, відповідальність, робота в команді, креативність тощо. Найважливішим його принципом є розширення прав і можливостей учасників» [3, с. 26-27].

Переваги фасилітації полягають у тому, що це дієвий процес колективного (групового) обговорення, вирішення проблем і планування, який дає якісні результати в короткий термін. Використання фасилітації в роботі кафедри, стверджує В.С. Виноградова, забезпечує підвищення продуктивності праці її співробітників у таких напрямках:

1) *швидкість*: можна зробити більше за той самий час, фокусуватися на ключових питаннях, знімати бар'єри розуміння, швидко вирішувати складні питання за участі всіх, створювати продуктивне робоче середовище;

2) *креативність*: фасилітація допомагає звільнитися від формальностей, вийти за рамки буденності та розширити мислення, тобто стимулювати творчість: генерацію ідей і практичних рішень;

3) *ефективність*: ефективніше організувати процес обговорення та підвищувати якість результатів. В учасників формується розуміння, що результати роботи належать їм.

На сучасному етапі розвитку науки та управлінської діяльності активного розвитку набули наукові школи керівників педагогічних кафедр педагогічних ВНЗ. Дефініція «наукова школа» має багато визначень, серед них:

– добровільне об'єднання науковців, яке функціонує при ВНЗ IV рівня акредитації або академічних науково-дослідних установах для досягнення спільної науково-дослідної мети; чітко визначений соціально значущий, актуальний, пріоритетний, конкурентоспроможний, співвідносний зі світовими традиціями напрямок науково-дослідної діяльності співдружності науковців, яку очолює компетентний і авторитетний, солідний і респектабельний учений, відомий у тій чи іншій науковій галузі знань (Л. О. Калмикова [6, с. 55-56]);

– організаційна форма співдружності молодих учених, що мають власні погляди, точки зору і складають певну наукову концепцію, яка стає предметом постійного критичного розгляду та дослідження (С. Т. Золотухіна [6, с. 76-84]);

– співтовариство вчених різних статусів, компетенції і спеціалізації, які координують свою дослідницьку діяльність, що зробили внесок у реалізацію та розвиток дослідницької програми і здатних активно представляти і захищати цілі та результати програми (С. У. Гончаренко [4, с.27-43]),

– творчий колектив на чолі з науковим керівником, який є автором певної дослідницької програми, що охоплює перелік проблем, на розв'язання яких спрямовується діяльність колективу, з визначенням принципів підходів до їх вирішення (О. А. Дубасенюк [5, с.114]) та ін.

Завідувач педагогічної кафедри в якості керівника наукової школи – це, перш за все, управлінець, який обов'язково використовує певні методи, форми управлінської діяльності, що дозволяють підвищити ефективність її роботи, результативність науково-дослідної складової роботи кафедри. У загальному розумінні керівництво науковою школою передбачає прийняття рішення відносно того, що варто робити, обсягу роботи, орієнтації аспірантів, пошукувачів, докторантів на досягнення поставлених цілей, організацію співробітництва, співдружності між суб'єктами наукової спільноти.

Керманіч педагогічної кафедри як особа, що організує навчальний процес і відповідає за підвищення його якості, повинен користуватися сучасними засобами, володіти новітніми підходами управлінської діяльності задля ефективного використання людських ресурсів для реалізації обраної стратегії, посилення контактності своєї команди, використання її як стратегічно мотивуючого фактору, що спрямовує співробітників на досягнення цілей кафедри і, таким чином, підвищує рівень управління структурною освітньою одиницею.

Серед управлінських вимог до завідувача кафедри варто виокремити такі:

1. *Професійна компетентність*: охоплює сім груп якостей: організаційно-управлінська культура, педагогічна культура, економічна культура, культура наукової діяльності, правова культура, досвід керівництва кафедрою чи досвід підприємця. Кожна з цих груп ґрунтується на конкретних за змістом первинних якостях.

2. *Організаційні якості*: сфера взаємозв'язку з людьми, що охоплює чотири групи якостей: прагнення лідерства, вміння контактувати з людьми, вміння організувати спільну трудову діяльність і особистісна привабливість (авторитет). Завдання лідера – не намагатися роботи все самостійно, а вміти знаходити людей, здатних виконувати визначену роботу, і перевіряти їхню роботу.

3. *Ділові якості*: сфера відношення до справи, що охоплює три основні групи якостей: вміння стратегічно мислити, підприємливість (тактика дій) та особистісна організованість.

4. *Моральні якості*. Службова етика зобов'язує керівника бути справедливим в оцінці дійсності й поведінки співробітників, рівним у зверненні, принциповим, уважним, тактовним і доброзичливим.

5. *Політична культура*. Її основний критерій – це ставлення до інтересів усього суспільства, підлеглого колективу та особистості працівника, а також знання політичної обстановки, вміння вести дискусію, терпіння до різних точок зору тощо.

6. *Працездатність керівника у ВНЗ*: передбачає здатність до тривалості, напруженої творчої діяльності. З однієї сторони, на працездатність впливають фізіологічні фактори (здоров'я, вік, тренувана нервова система, відсутність шкідливих звичок), а з іншої – емоційно-вольовий комплекс (любов до праці, упертість у роботі, задоволеність її результатами, захопленість працею, сімейне благополуччя, життєрадісність, оптимізм).

Серед пріоритетних умінь завідувача педагогічною кафедрою варто виокремити *уміння управляти соціальними процесами* (створювати необхідні умови праці, хороший морально-психологічний клімат, забезпечувати трудову та виконавчу дисципліну), *уміння організовувати навчально-виховну, методичну та наукову роботу* (якість навчання студентів, кількість викладачів із науковими ступенями та званнями, робота над підручниками, посібниками, монографіями, статтями, грантова, господарська, бюджетна наукова підтримка навчального процесу, працевлаштування студентів за фахом, заохочення студентів навчатися на контрактній основі, рейтинг кафедри у виші), *уміння управляти самим собою* (особиста організованість, самодисципліна, знання техніки особистої роботи, емоційно-вольовий потенціал, здатність формувати та реалізовувати свої життєві цілі, самоконтроль).

Таким чином, педагогічна кафедра в структурі педагогічних ВНЗ є провідною і керівництвом нею – це реалізація цілого ряду функцій, тісно пов'язаних із характером колективу, його завданнями, складом, особливостями конкретних ситуацій. За своїми професійними характеристиками, різноманіттям і складністю функціональних обов'язків посада завідувача педагогічної кафедри є унікальною. Його роль, соціальний статус, матеріальне положення, професійні характеристики, підготовка і науково-методична підтримка мають відповідати вимогам сучасності, створюючи умови для концентрації в середовищі педагогічного вишу виразно кращих сил, інтелектуальної та духовної еліти учительства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башкір О. І. Управлінський склад науково-дослідних кафедр педагогіки (1921-1929рр.) Науковий огляд. 2017. № 2 (34). 143с.
2. Виноградова В. Є. Розвиток емоційного інтелекту як необхідна умова управлінської підготовки завідувачів кафедр. Кафедра у системі управління науково-педагогічною діяльністю вищого навчального закладу. Зб. матеріалів першої Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 квітня 2014р.). К. 2014. С.17-18.
3. Виноградова В. Є. Фасилітація як важливий метод управління кафедрою вищого навчального закладу. Кафедра у системі управління навчальним процесом вищого навчального закладу. Зб. науково-пр. міжкафедрального науково-практичного семінару (Київ, 18 квітня 2013р.). К. АМУ. 2013. 131с.
4. Гончаренко С. У. Наукові школи в педагогіці. Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи. Зб. наук. пр. Житомир. 2012. 692с.
5. Дубасенюк О. А. Житомирська науково-педагогічна школа: історія, здобутки, перспективи. Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи. Зб. наук. пр. Житомир. 2012. 692с.
6. Золотухіна С. Т. Виховна функція науково-педагогічної школи. Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи. Зб. наук. пр. Житомир. 2012. 692с.
7. Калмикова Л. О. Наукова школа як форма підвищення науково-професійного потенціалу кафедри. Кафедра у системі управління навчальним процесом вищого навчального закладу. Зб. наук. пр. міжкафедрального науково-практичного семінару (К. 18 квітня 2013р.) К. 2013. 131с.
8. Мельникова І. Н. Роль личности заведующего в оптимизации научно-педагогического персонала профессорско-преподавательского коллектива кафедры. Кафедра у системі управління навчальним процесом вищого навчального закладу. Зб. наук. пр. міжкафедрального науково-практичного семінару (К. 18 квітня 2013р.) К. 2013. 131с.
9. Резник С. Д. Управление кафедрой: учебник. М., 2005. 635с.
10. Суханов А. Ф. Об уставе высшей школы СССР. Высшая школа. 1938. № 6-7. С.37-53
11. Типовий статут вищого навчального закладу: Збірник наказів народного комісаріату освіти. 1938. №32. С.2-9.
12. Архів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Ф. Р4293. Од. зб. 50. Арк. 35.

ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Курсанова С. С.

Украина, г. Мелитополь, Мелитопольский государственный педагогический университет им. Б. Хмельницкого, старший преподаватель

Abstract. The article “Students cross cultural upbringing in high educational establishments” is devoted to substantiation of the necessity of accentuating attention to cross cultural education as means of personality socialization in multicultural environment in the educational process. It is also devoted to further admitting of directions in which cross cultural education develops. The article is about pedagogical principals, functions, aims of cross cultural education, the aim of which is a formation of the person who is ready for the vital activity in multicultural environment, to live in peace and consent with people of different nations and also to the development of multicultural balance in the educational process.

Keywords: cross cultural education, high educational establishment, cross ethnic culture, conception of cross cultural education, process of studying and upbringing; inter personality relations, cross cultural tolerance, humanism ideas, process of globalization, national ethnic problem.

Постановка проблемы. В условиях становления украинской государственности, перехода к рыночным отношениям одной из главных проблем является возрождение национальной самобытности высшей школы, поскольку оно формирует будущее нации, ее социальный и культурный генофонд. Приобретенные в вузе личностные качества, знания, умения и навыки не только обеспечивают основу обучения и национального воспитания, гуманитарной культуры, но в значительной степени определяют качества практической профессиональной деятельности будущего специалиста.

Функция взаимообогащения духовного мира каждого этноса за счет творческого синтеза национальных достижений других народов является одной из смыслообразующих установок полиэтнического воспитания. Нарушение этого единства как в направлении гиперболизации социальной функции доминирующего этноса, претендующего на представительство всей культуры региона, страны, так и противопоставление ему социокультурных идентичностей создает угрозу мирному и плодотворному сотрудничеству всех людей, независимо от их национальной принадлежности.

В исследованиях Е. В. Бондаревской, О. В. Гукаленко, Г. Д. Дмитриева, Ю. С. Давыдова, О. С. Цокур созданы методологические предпосылки для понимания сущности и закономерностей развития полиэтнической культуры – культурологическая концепция образования, концепция поликультурного образовательного пространства, концепция взаимодействия региональной социокультурной среды и поликультурного образования [2, с. 56].

Целью статьи является обоснование необходимости акцентировать внимание в учебно-воспитательном процессе на полиэтническом образовании как средстве социализации личности в многонациональной среде.

Хотя преподаватели, в своем большинстве и в принципе, являются сторонниками развития у студентов социально-психологических установок культурного релятивизма и толерантности в межличностном общении, в повседневной практике этому аспекту воспитания уделяется недостаточно внимания. Вне поля зрения высшей школы проходят нередкие проявления на бытовом уровне этноцентризма, принижения в личностном общении ценностей иной культуры, мелкие оскорбления на национальной почве представителей другого этноса. «Скрытым расизмом и «легкой» дискриминацией можно назвать ситуацию, когда преподаватели (порой неосознанно) потворствуют расистским и националистическим стереотипам, не занимают активной позиции в защиту культурно-образовательных прав этнических меньшинств, обходят молчанием их культурное своеобразие» [3, с. 93].

Страны, где в той или иной степени предусмотрена политика поликультурного воспитания, можно разделить на несколько групп:

– с исторически давними и глубокими национальными и культурными различиями (Россия, Испания);

– сделавшиеся поликультурными вследствие своего прошлого как колониальных метрополий (Великобритания, Франция, Голландия);

– ставшие поликультурными в результате массовой добровольной иммиграции (США, Канада, Австралия).

Основными направлениями, в русле которых развивается поликультурное воспитание в ведущих странах мира, являются:

- педагогическая поддержка представителей этнических меньшинств;
- билингвальное обучение;
- многокультурное воспитание, сопровождающееся мерами против этноцентризма.

Все эти направления отражаются в специальных учебных программах.

Идеология этноцентризма, национализма и расизма представляет значительную опасность для поликультурного воспитания. Подобная идеология, как отмечал на педагогическом симпозиуме в Токио в 1993 году экс-президент Всемирного совета по сравнительной педагогике, немецкий ученый Ф. Миттер, прежде всего ущемляет право на воспитание и образование этнических меньшинств.[6, с. 60].

Поликультурное воспитание фокусируется на нескольких педагогических принципах:

- воспитание человеческого достоинства и высоких нравственных качеств;
- воспитание для сосуществования социальных групп различных рас, религий, этносов;
- воспитание толерантности, готовности к взаимному сотрудничеству.

К числу функций поликультурного воспитания можно отнести:

- формирование представлений о многообразии культур и их взаимосвязи;
- осознание важности культурного многообразия для самореализации личности;
- воспитание позитивного отношения к культурным различиям;
- развитие умений и навыков взаимодействия носителей разных культур на основе толерантности и взаимопонимания.

Поликультурное воспитание преследует три группы целей, которые можно обозначить понятиями «плюрализм», «равенство», «объединение»:

- уважение и сохранение культурного многообразия;
- поддержка равных прав на образование и воспитание;
- формирование и развитие в духе общенациональных, политических, экономических, духовных ценностей.

Таким образом, содержание поликультурного воспитания строится вокруг следующих ориентиров:

- социокультурной идентификации личности;
- освоения системы понятий и представлений о поликультурной среде;
- воспитания положительного отношения к культурному окружению;
- развития навыков социального общения.

Сегодня не возникает сомнения в актуальности поликультурного образования, его достойном месте в теории и практике воспитания подрастающих поколений, необходимости активной разработки и уточнения целей, задач, функций, содержания, технологий этого важного компонента образования отечественными специалистами.

Анализ последних исследований и публикаций. На протяжении последних десятилетий весомый внос в раскрытие проблемы формирования межличностных взаимоотношений студенческой молодежи в условиях поликультурного среды педагогического университета внесли И. Д. Бех, О. В. Дубовик, И. Ф. Лощенова и О. В. Сухомлинская.

Теория поликультурного образования основывается на коммуникативной концепции культуры М. М. Бахтина, раскрывшего доминирующую роль межличностного диалога личностей - культур в развитии общественного сознания, духовного мира [1, с.90]. Поэтому многими исследователями поликультурность рассматривается через призму этой концепции М. М. Бахтина.

Плодотворной является идея Г. Д. Дмитриева возвести поликультурность в дидактический принцип: воспитывать учащихся в духе межкультурной толерантности, развития культурного плюрализма, многокультурного баланса в содержании учебного процесса [4, с.3].

Понимание поликультурной картины мира, воспитание принципов толерантности закладываются системой глобального образования, основанного на постулатах открытого общества. Среди многочисленных проблем, которые ставит перед нами будущее, образование является необходимым условием для того, чтобы дать человечеству возможность продвигаться вперед к идеалам мира, свободы и социальной справедливости [7, с.10].

Взаимодействию как форме субъект-субъектных отношений значительное внимание уделяют такие ученые: В. И. Андреев, Л. А. Байкова, Л. К. Гребенкина, Н. Д. Демина, В. И. Журавлев, Е. В. Коротаев, В. В. Кутьев, В. П. Панюшкин, В. В. Рибалко, В. А. Семиденко М. П. Шульц и другие. Проблему поликультурного воспитания исследует ряд ученых: Н. М. Воскресенска, Н. И. Ганнусенко, З. Т. Гасанов, В. С. Заслуженюк, Г. Г. Филипчук.

Среди разнообразных научно педагогических исследований последних лет особенное внимание заслуживает идея продуктивного современного образования (М. И. Башмаков, И. Бем, Г. П. Васянович, Н. Б. Крилова, Н. Г. Ничкало, Л. О. Савенкова, М. Сикорова, С. О. Сысоева, И. Шнейдер, Л. О. Фомич и др.), которое предусматривает установление паритетно партнерских взаимоотношений на всех уровнях взаимодействия. Проблему производительного взаимодействия в контексте межличностного общения исследовали зарубежные ученые М. Аргил, Г. Баннер, Е. Врегг, П. Экман и другие.

Формирование целей статьи. Цель поликультурного образования состоит в формировании человека, способного к активной жизнедеятельности в многонациональной и поликультурной среде, обладающего развитым чувством понимания и уважения других культур, умениями жить в мире и согласии с людьми разных национальностей. Глубокие изменения в мире и украинском обществе требуют новых подходов к этой проблеме [6, с.78].

Из этой цели вытекают конкретные задачи поликультурного образования:

1. Глубокое и всестороннее овладение студентами культурой своего собственного народа, что является непременным условием интеграции в другие культуры.

2. Формирование у студентов представлений о многообразии культур в мире и России, воспитание позитивного отношения к культурным различиям, обеспечивающим прогресс человечества и условия для самореализации личности.

3. Создание условий для интеграции студентов в культуры других народов;

4. Развитие умений и навыков продуктивного взаимодействия с носителями различных культур.

5. Воспитание студентов в духе мира, терпимости, гуманного межличностного общения.

Содержание поликультурного образования должно отвечать следующим требованиям:

- отражению в учебном материале гуманистических идей;
- информации о самобытных уникальных чертах в культурах народа России и мира;
- раскрытию в культурах российских народов общих элементов, традиций, позволяющих жить в мире и согласии;
- приобщению студентов к мировой культуре, пониманию взаимозависимости стран и народов в современных условиях с учетом процесса глобализации.

Актуальность затронутой темы, целесообразность научного обоснования психолого-педагогических основ формирования межличностных взаимоотношений студенческой молодежи в условиях поликультурного среды педагогического университета обусловили выбор темы нашего исследования, *объект* которой процесс формирования межличностных взаимоотношений студенческой молодежи, а *предмет* исследования - это педагогические условия формирования межличностных взаимоотношений студенческой молодежи в условиях поликультурного среды педагогического университета.

Результаты исследования. Феномен поликультурности стал предметом исследования в педагогике с 60-х годов XX века. Заграничной педагогической наукой накоплен богатый фонд из поликультурности. Наши ученые стали заниматься проблемами поликультурной педагогики где-то в 90-ые годы прошлого столетия. Одной из прежде нормативных трактовок термина поликультурное воспитание дано в 1977 году. Там говорилось, что это воспитание, которое содержит организацию и содержание педагогического процесса, где присутствуют две или больше культуры, которые отличаются по языковому, этническому, национальному признаку. Дальше было определено, что поликультурное воспитание фокусируется на нескольких педагогических принципах: воспитания человеческого достоинства, воспитания для существования социальных групп разных рас, религий, этносов, вместе на одной территориальной единице, воспитания толерантности и готовности к взаимному сотрудничеству. Потом ученые признали, что оно имеет три группы целей, которые можно обозначит понятиями плюрализм, равные права, и единение. Первая об уважении культурного многообразия, вторая о равных правах на образование и воспитание, третья о формировании духа общих политических, экономических, духовных ценностей.

Выводы. Освоение, понимание и принятие иной национальной культуры – важное требование нашего времени. Хорошо образованный специалист – это не только «человек профессиональный», а прежде всего «человек культурный», способный мыслить категориями

культурного релятивизма. Он понимает и принимает иные культурные позиции и ценности, умеет в диалоге с людьми разных национальностей выслушать и высказать свою точку зрения. Участвуя в обсуждении национально-этнических проблем, проявляет такт в оценке исторических событий, обрядов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1986. – 444 с.
2. Гукаленко О. В., Лабунский В. В. Особенности моделирования поликультурного образовательного пространства. // Материалы Международной научно-практической конференции «Воспитание в культурно-образовательном пространстве реальности и перспективы». – Тирасполь: РИО ПГУ, 2003. – 196 с.
3. Джурицкий А. Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития//Педагогика. – 2002. – № 10. – С. 93–96.
4. Дмитриев Г. Д. Многокультурность как дидактический принцип// Педагогика. – 2000. – № 10. – С. 3–12.
5. Cuceș C. Educația. Dimensiuni culturale și interculturale. Iași: Polirom, 2000. – 288 p.
6. Ionescu M., Vaideanu G. Conținutul învățămîntului – componenta fundamentală a procesului didactic. București, E. D. P., 1982. – P. 60–87.
7. Masa rotundă: “Școala și noile abordări ale dialogului intercultural”//Didactica Pro... Educație interculturală. – 20–21 octombrie 2003. C. 10–16.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НЕПРЕРЫВНОСТИ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ

кандидат педагогических наук Каюмова Н. А.

республика Узбекистан, г. Карши, Каршинский государственный университет

Abstract. *The article describes as a continuity of the training of informatics teachers of the schools, vocational and educational colleges, higher education, professional activities and the process of raising the level of professional skill, as well as areas that should be given attention in the training of specialists.*

Keywords: *competence, degree of mastering, continuity of professional development, continuous formation of management activity.*

Информатизация общества, процессы модернизации системы непрерывного образования, широкое использование информатизации во всех сферах человеческой деятельности, в том числе, в образовании и воспитании, требуют основательной профессиональной подготовки преподавателей информатики.

Средства информатики и информационной технологии необходимы для формирования у учащихся и студентов нового мышления, мировоззрения в процессе индивидуальной и творческой деятельности при обучении. В таких важное значение имеет новый уровень подготовки будущих преподавателей информатики.

Изменение государственных образовательных стандартов, учебных программ, требований к образованию и воспитанию формируют знания, навыки и квалификацию будущего преподавателя информатики.

Преподаватель информатики может продемонстрировать степень формирования своей профессиональной компетентности только после окончания учебного процесса в вузе, перейдя к профессиональной деятельности.

Понятие «компетентности» подразумевает степень подготовки специалиста с точки зрения качества. И.А. Зимняя под компетенцией понимает «...некоторые внутренние, потенциальные, сокрытые психологические новообразования: знания, представления, программы (алгоритмы) действий, систем ценностей и отношений, которые затем выявляются в компетентностях человека» [1].

В своих исследованиях Э. Ф. Зеер определяет профессиональную компетентность как профессиональные знания, способности, а также сумму методов проведения профессиональной деятельности. Итак, целью современного процесса обучения и образовательных программ является формирование у учащихся знаний, навыков, мастерства, способностей, мотивации, ценностей и др. [2].

Компетентность формируется у студентов постепенно, по мере получения знаний, практического опыта, по результатам образования. В этом случае результат образования считается завершённой логической частью учебного процесса и отражает требования образовательных стандартов, поставленных к профессиональной подготовке.

Профессиональная подготовка преподавателей ставит особые задачи: разделение начальной, необходимой, специальной компетентности общих профессиональных квалификационных требований преподавателя информатики, также внутренние, логические связи в системе знаний [3].

Известно, что культура информации считается неотделимой частью современной культуры нашего общества. Педагогу, полностью осознавшему это, совместно с коллегами, консультантами следует обеспечить качество и эффективность обучения, использовать информатизированно-образовательную среду, спроектировать дальнейшие направления обучения в своей профессиональной карьере, совершенствовать личное и профессиональное развитие.

Анализ научно-педагогической литературы показывает, что для совершенствования педагогического образования в информатизированной образовательной среде необходимо развивать систему профессиональной подготовки даже начиная со школьной скамьи и, по завершении высшего образования, продолжать в профессиональном образовании и развивать в дальнейшей профессиональной деятельности (Рис. 1).

Рис. 1. Непрерывность профессионального развития

В школьном учебном процессе интерес к профессии учителя, в частности, учителя информатики, следующие положения являются причиной для будущего овладения данной профессией:

1. Интересная организация ежедневных (обычных) уроков учителя информатики, доведение секретов дисциплины до ума учащихся, объяснение на живых примерах вхождения информатики во все отрасли современного общества, отпечатывание этого в душах учащихся.

2. Преподавание учителем информатики на основе метапредметного подхода, обучение во взаимосвязи с точными науками, особенно физикой и математикой, не только на уроках, но и во время внеурочной работы в кружках, различных интеллектуальных конкурсах.

3. Организация уроков информатики с применением различных интерактивных методов новых педагогических и информационных технологий, что приводит к повышению мотивации учащихся, развитию самостоятельного мышления. Получение результатов посредством создания малых программ, уметь видеть их на компьютере, что приводит к самостоятельному принятию решений, образованию творческой деятельности.

Образование в школе в основном нацелено на изучение дисциплины, в данный период ученики находятся на начальной стадии выбора профессии.

Именно в этот период ученикам довольно трудно понять на должном уровне, какое важное место будет занимать профессия, заинтересовавшая ученика, в будущем. Поэтому преподавателю информатики необходимо воздействовать на ученика различными мотивациями, принимая во внимание заинтересованность ученика, степень усвоения им дисциплины. Например, «Из тебя получится очень хороший учитель информатики», «Ты сможешь стать требовательным учителем», «У тебя очень хорошие способности для того, чтобы стать учителем» и т.д.

Как бы хорошо не знал ученик предмет, иногда, глубоко не задумавшись сказанные слова учителя «Зря я стал учителем, замучился совсем», «Когда станете учителями, потом поймёте, как им трудно», «Не знал, что так трудно быть учителем» и др. могут привести к тому, что ученик может свернуть с выбранного пути, изменить своей мечте.

Учащиеся профессионально-образовательных колледжей, академических лицеев по возрасту старше учеников школы, мыслят и понимают профессиональное образование гораздо шире. Но и здесь, в соответствии с возрастом продолжается образование и воспитание.

В колледжах педагогического направления особое внимание уделяется овладению профессией педагога, по сравнению с другими колледжами, у учащихся более развиты способности к овладению профессией учителя.

В профессионально-образовательных колледжах и академических лицеях преподаватели информатики также должны быть особенно внимательными к тому, чтобы их учащиеся овладели именно профессией преподавателя информатики.

К факторам, положительно воздействующим на учащихся и поддерживающих интерес к профессии учителя информатики, относятся следующие:

- Любовь учителя информатики к своей профессии, объяснение тем доступным языком, с интересом, с применением педагогических и информационных технологий;
- Умение передать учащимся знания о безмерно важной роли информатики и информационных технологий в обществе, возможность овладения в будущем своих рабочих мест, карьерного роста.
- Освещение положительных сторон педагогической деятельности, привлекать малых специалистов на занятиях и мероприятиях, проводимых во внеаудиторное время, к педагогической деятельности.

В соответствии с интересами, возникшими ранее, на основе полученных во время учёбы в школе, в профессионально-образовательном колледже, академическом лицее знаний, учащиеся готовят документы к поступлению в высшие учебные заведения и достигают заветной цели – становятся студентами, где их интересы к овладению специальностью осуществляются осознанно, разумно, расширяется их мировоззрение.

Нижеследующие составляют основу формирования интереса к профессии преподавателя информатики и осуществления данной деятельности:

- преподавание знаний, развивающих полученные в школе, профессионально-образовательном колледже (академическом лицее) базовые знания, приводит к осознанию расширения имеющихся у студента знаний;

- разъяснение теоретического материала по специальности в связи с практическим, внимание практическим занятиям, выполнению лабораторных работ формирует у студентов навыки самостоятельного принятия решений, изложения собственного мнения, творческий подход;

- получаемые знания по таким специальным дисциплинам как «Методика преподавания информатики», «Проектирование и технологии обучения информатике», «Общая педагогика», «Общая психология» и др. приводят к формированию у студентов способностей к управлению, организации педагогической деятельности, проблемам в данной деятельности, изучению методов по их решению, в результате чего они превращаются в мастеров своей профессии.

В процессе *профессиональной деятельности преподаватель* информатики применяет полученные знания на практике. В этот период преподаватель:

- организует учебный процесс, самостоятельное образование, духовно-просветительские мероприятия, а также внеаудиторную работу;

- разрабатывает и внедряет электронные образовательные, контролирующие средства для учебного процесса;

- в процессе своей деятельности эффективно использует педагогические и информационные технологии, методы и образовательные средства;

- постоянно в курсе современных методов и средств образования, которые применяет в своей деятельности, самостоятельно принимает решения в педагогической деятельности.

В процессе *повышения квалификации* преподаватель информатики изучает специальные курсы по информатизации и управлению, а также применяет в своей деятельности новые педагогические и информационно-коммуникационные технологии, новые программы средства, развивает творческую активность, креативность в процессе их применения, проектирует интерактивные методы новых педагогических технологий, изучает широкую пропаганду своей инновационной деятельности.

При подготовке преподавателя информатики основное внимание следует уделять формированию управленческой деятельности.

Управленческая деятельность является одной из составных частей дидактического процесса. Она находит своё отражение в: создании модели занятия и внеаудиторной деятельности, правильном распределении цели и времени проекта занятия, планировании занятия, создании технологических карт, анализе законченного процесса занятия, уместное использование средств контроля и оценки (тест, компьютерный тест, самооценка и т.д.), диагностике результатов занятия [3].

Таким образом, система подготовки преподавателя информатики включает в себя взаимосвязанные в методике преподавания информатики такие этапы, как высшее образование, профессиональная деятельность, повышение квалификации и переподготовка (рис. 2).

Рис. 2. Непрерывное формирование управленческой деятельности преподавателя информатики

Таким образом, если определить общую цель подготовки современного преподавателя информатики в отрасли методики обучения информатике, необходимо сформировать три уровня теоретической, практической, методологической управленческой компетентности.

На теоретическом уровне достигается формирование управления на основе полученных в школе, колледже (лицее), 1-3 курсах высшего образования знаний на базе дисциплин «Теория и методика обучения информатике», «Проектирование и технологии обучения информатике». При этом оно направлено на планирование, проектирование учебной деятельности каждого студента на занятии и во внеаудиторное время.

Практический уровень – в результате проведения практической деятельности (практики) на всех этапах учебной деятельности в условиях информатизации образования формируются управленческая квалификация и навыки. При этом через непосредственное участие в учебном процессе эффективное применение педагогических и информационных технологий в образовании направляется «от простого к сложному», «от лёгкого к трудному».

На методологическом уровне формируются управленческие способности деятельностью знаний и учёбы учащихся. При этом будущие преподаватели информатики наряду с изменениями цели в отрасли обучения информатике осознают составные методической системы: смысл, форму, средства и методы.

Итак, принимая во внимание особенности непрерывной, поэтапной подготовки преподавателя информатики, на основе полученных в школе, профессионально-образовательном колледже (академическом лицее) базовых знаний, на следующих этапах – высшего образования и в послевузовском процессе – для формирования управленческой компетенции следует уделять внимание разработке различных программ, проектированию учебной деятельности с применением современных педагогических и информационных технологий.

ЛИТЕРАТУРА

1. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. 2003. № 5. С. 34–42.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособие. М. ; Екатеринбург, 2003. С. 53–54.
3. Каюмова Н. А. Ўқитишнинг ахборот-таълим тизими шароити ва унда ахборот коммуникация технологиялари соҳаси ўқитувчиларини тайёрлаш. – «Фан ва технология» нашриёти. Монография, 2015 йил. 190 б., 39-40-саҳифа
4. Каюмова Н. А. Информатика фани ўқитувчисига бошқарувчанлик фаолиятини шакллантириш /«Фан, таълим ва ишлаб чиқариш минтеграциясини ахборот-коммуникация технологиялари асосида ривожлантириш муаммолари» мавзусидаги Республика илмий-амалий анжумани материаллари тўплами. – Қарши, 2012 .267-269-бет

ВПЛИВ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ НА ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНО СПРЯМОВАНОГО ПЕДАГОГА ХХІ СТОЛІТТЯ

кандидат педагогічних наук *Серебрянська О. М.*

Україна, місто Дніпро, КЗО „Дніпропетровський обласний ліцей-інтернат фізико-математичного профілю”

Abstract. *The article presents theoretically grounded statements of creative approach to organizing lyceum methodological work as the way of increasing the level of pedagogical professionalism. The technology of methodological study as well as the methods of carrying out this study (pedagogical workshops, problem seminars, seminars on the methods of teaching- practical work” Dialogical studies”, trainings) have been elaborated in the course of the research.*

The plans of work of specialized departments and creative problem laboratories, scientific-methodological councils have been worked out and practically approved.

It has been proved that the simulation of such problem situations as the mechanism of realization of the creative approach to methodological work presupposes not passive mastering of methodological knowledge but the formation of creative abilities of teachers in order to transform them into professional values.

It has been theoretically grounded and experimentally proved that the efficiency of realization of creative approach to the organization of lyceum methodological work is provided by a set of pedagogical conditions and certain interconnected personality formation and its transition to a higher level of professionalism formation of lyceum teachers.

Keywords: *pedagogical professionalism, methodological work, creativity, creative approach to the organization of methodological work.*

У сучасному суспільстві в умовах модернізації освіти та застосування новітніх інформаційних технологій у навчанні висуваються нові вимоги. до професіоналізму педагога, навчального закладу нового типу, На даному етапі розвитку освіти система методичної роботи актуалізується як облік креативної особистості педагога, який орієнтується не на абстрактного учня, а конкретну особистість. Майстерність педагога виступає підставою становлення особистості учня, а високий рівень його готовності до творчої діяльності забезпечує успішність освітнього процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема вдосконалення педагогічного професіоналізму і підготовки педагога до творчої педагогічної діяльності не нова. Вона хвилювала розум вчених з прадавніх часів. Починаючи з праць Я. Коменського і до сучасності, учителів і його майстерності відводилося центральне місце у формуванні особистості учня і оптимізації всієї методичної роботи навчального закладу .

Креативність у контексті професіоналізму педагогів висвітлені в роботах, які відображають: закономірності й принципи професійного становлення особистості Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, В. М'ясищев, С. Рубінштейн; взаємозв'язок і взаємозумовленість мислення та навчальної роботи О. Вербицький, П. Гальперін, О. Матюшкін; професіоналізм суб'єкта як динамічну систему О. Анісімов, Л. Грінєнко, Н. Масюкова, Г. Щедровицький; співвідношення між нормативно заданим і творчоствореним в діяльності фахівця В. Андрєєв, Ю. Кулюткін, А. Маркова, В. Моляко, Г. Сухобська; розвиток особистості та її здатність до креативної діяльності (Д. Богоявленська, М. Громкова, И. Загвязинський, Є. Клімов, В. Нагаєв; забезпечення якості навчальної діяльності А. Бойко, Л. Кондрашова, І. Кукуленко-Лубьянець, О. Оберемок, В. Слатьонін, Р. Хмельюк.

Аналіз наукової літератури дозволяє відокремити різноманітні аспекти методичної роботи. Вона трактується як система заходів, що спрямовані на підвищення кваліфікації та розвитку творчого потенціалу педагога (М. Поташнік), система діяльності, що забезпечує формування вміння педагога бачити діяльність, що спрямована на оновлення професійних знань та удосконалення педагогічних вмінь (А. Демінцев).

Аналіз рівня професіоналізму педагогів-практиків, свідчить про наявність певних протиріч: між творчою природою педагогічної праці й переважно репродуктивними діями педагогів; між інтенсивними темпами зростання потреби в педагогічній творчості і недостатньо

ефективними способами підготовки педагогів до креативної діяльності; між функціями творчої педагогічної діяльності сучасного педагога, що постійно удосконалюються.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що процес розвитку професіоналізму педагогів у системі методичної роботи, побудованої на основі креативного підходу, буде результативним, якщо забезпечити такі педагогічні умови: креативну спрямованість методичної роботи, наявність позитивної мотивації, що стимулюють педагогів до самостійних суджень і творчих рішень; різноманітність технологій, що сприяють інтеграції нових знань та креативних способів дій; активну участь у різних видах науково-методичної діяльності; створення здорової психологічної атмосфери засобами реалізації принципу педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості в системі відношень педагогів ліцею.

Дане дослідження розглядає методичну роботу як систему, яка окрім традиційних, реалізує інтегровані функції:

- маркетингову (діагностика професійної компетентності кожного педагога, рівня його готовності до творчої діяльності, реклама педагогічних інновацій, пропаганда творчих знахідок та нестандартних рішень професійних завдань);
- мотиваційно-цільову (постановка креативних цілей методичної роботи, прогнозування та проектування нестандартної педагогічної діяльності, мотивів досягнення цілей та результатів);
- адаптаційно-професійного розвитку (реалізація орієнтаційної, комунікативної, організаційної, креативної функцій);
- інноваційного розвитку (дослідницька, функція впровадження, моделювання та проектування педагогічних інновацій);
- регулятивно-корекційна (встановлення кореляції між завданнями та змістом, способами, формами та засобами методичної роботи, корекція методики її організації у зв'язку з мінливими обставинами та ситуаціями життя навчальних закладів нового типу).

Педагогічний експеримент дослідження спрямований на виконання таких завдань:

- вивчити стан методичної роботи, її вплив на підвищення рівня професіоналізму педагогів ліцею;
- апробувати модель методичної роботи, побудованої на креативному підході до її організації, в підвищенні рівня професіоналізму педагогів ліцею;
- виявити залежність між дотриманням сукупності педагогічних умов та результатами методичної роботи креативної спрямованості;
- установити рівень сформованості професіоналізму педагогів, з метою відбору контрольних та експериментальних груп.

Методична робота закладає фундамент для підвищення рівня педагогічного професіоналізму і створює:

- необхідну інформаційну базу для інтеграції педагогічних, психологічних, методичних і спеціальних знань з метою підвищення креативної спрямованості і якості навчального процесу;
- рівня педагогічного мислення, його критичності, здатності чітко і логічно формулювати власні думки, завдання, висновки, гіпотези, генерувати ідеї;
- орієнтує на рефлексію власної діяльності педагога в якості механізму самопізнання та саморозвитку; мотивує настанову і потребу до активної участі в проведенні науково-педагогічних досліджень;
- формує знання про інформаційні та інноваційні технології в педагогічному процесі і вміння креативної діяльності;
- дає орієнтири і перспективи для подальшого професійного саморозвитку і самовдосконалення педагога в плані його готовності до креативної діяльності.

Особливості креативного підходу до організації методичної роботи проявляються в:

- організації педагогічної діяльності у формі діалогу;
- моделюванні спільного пошуку його учасників у вирішенні навчальної проблеми;
- обставинці діалогічного спілкування, прояву креативності як природної форми здібностей педагогів;
- подоланні формалізму взаємодії учасників методичної діяльності, коли вони затребуються як особистості, а їх внутрішній світ стає частиною її змісту;
- засвоєння нової інформації через призму особистісного досвіду, емоційних переживань, індивідуального сприйняття, рефлексії.

Таблиця 1. Рівні сформованості педагогічного професіоналізму

Критерії	Низький	Середній	Достатній	Високий
Мотиваційний	Педагог не усвідомлює значущості науково-методичної роботи, його мотиви нестійкі, визначаються зовнішніми стимулами; домінує негативне ставлення до науково-методичної діяльності і низький рівень методичних домагань;	Педагог має позитивне усвідомлене ставлення до науково-методичної діяльності; його мотиви визначаються зовнішніми стимулами; проявляє інтерес до різних способів здобуття знань про значущість методичної роботи на його професійні досягнення; орієнтується на якісний результат своєї діяльності.	Педагог проявляє активність у науково-методичній діяльності; його мотиви стійкі і визначаються внутрішніми потребами; налаштований на творчу педагогічну діяльність; висуває методичні домагання; усвідомлено ставиться до творчої педагогічної діяльності	Педагог усвідомлює цілі науково-методичної діяльності; у нього спостерігається збіг мотивів і цілей методичної діяльності; має позитивне дієве ставлення до методичної роботи; сформовані потреби у подальшому зростанні рівня професіоналізму засобами методичної роботи
Змістовий	Педагог має стабільно низький рівень професійних досягнень, суттєві прогалини у професійних знаннях; обізнаний у поодиноких прийомах, формах, методах педагогічної діяльності; має досвід застосування окремих знань про специфіку методичної роботи.	Рівень навчальних досягнень педагога залежить від власних уподобань; він знає окремі прийоми, методи і форми науково-методичної діяльності; обізнаний у поодиноких еталонах і алгоритмах вирішення типових методичних завдань; має досвід застосування знань в практичних ситуаціях	Педагог має стабільну добру успішність з незначними відхиленнями; знає еталони і алгоритми вирішення основних видів педагогічної діяльності; знає зміст найбільш розповсюджених прийомів, форм, методів і засобів науково-методичної діяльності; має досвід застосування знань в практичних ситуаціях	Педагог має високу успішність, системні знання щодо прийомів, методів, форм і засобів науково-методичної діяльності, його різновидів у різних умовах навчальної діяльності; усвідомлює систему знань про педагогічний професіоналізм, має досвід його системного розвитку засобами методичної роботи.
Операційний	Педагог відтворює окремі прийоми різновидів науково-методичної діяльності за зразком, інструкцією, алгоритмом; намагається замінити складні завдання простими; робить значну кількість помилок; вимог і регламенту педагогічної діяльності не дотримується.	Педагог усвідомлено з намаганням до самостійності оперує типовими алгоритмами нанауково-методичної діяльності, найбільш розповсюдженими прийомами, методами і формами її; здійснює самоаналіз і самоперевірку, виправляє помилки, дотримується регламенту педагогічної діяльності за приписами і інструкціями і за контролем адміністрації; переносить окремі вміння у відому ситуацію.	Педагог усвідомлено, самостійно у системі методичної роботи, продуктивно використовує відомі прийоми, методи і форми науково-методичної діяльності; вільно володіє алгоритмами навчальної діяльності; здійснює самопланування, самоаналіз, самоперевірку професійних дій; дотримується регламенту і вимог навчальної діяльності; переносить уміння у частково змінену ситуацію.	Педагог усвідомлено, самостійно, у системі, узагальнено, творчо здійснює різновиди науково-методичної діяльності, із застосуванням різноманітних форм, методів і прийомів її; свідомо регулює хід і умови науково-методичної діяльності; переносить уміння у змінені умови.
Рефлексивний	Методична діяльність педагога некерована, несамостійна; емоційно не пофарбована, у ній переважає нудьга, сумніви, невпевненість у власних зусиллях, невизначеність; вирішення наданого завдання супроводжується значною кількістю помилок, що часто призводить до його незавершеності.	Методична діяльність керується педагогом; у ній превалює загальний нестійкий позитивний настрій, що залежить від ситуації; за стимулюванням ззовні з суттєвою кількістю помилок надане методичне завдання може бути завершене і за допомогою оцінене.	Методичною діяльністю педагог керує за підтримкою методичної служби; виконує самостійно, незалежно і продуктивно необхідні методичні дії з незначними помилками, які можуть бути виправлені; здійснює самоперевірку і самооцінку за допомогою опору.	Методична діяльність педагога самокерована, автономна, продуктивна, часто носить творчий характер; методичні рішення піддаються самооцінці і при необхідності корегуються.

Висновок. Методична робота, цілеспрямована до креативної діяльності, закладає фундамент для розвитку педагогічного професіоналізму і створює:

- необхідну інформаційну базу для інтеграції педагогічних, психологічних, методичних і спеціальних знань з метою підвищення креативної спрямованості і якості навчального процесу;
- підвищує рівень педагогічного мислення, його критичності, здатності чітко і логічно формулювати власні думки, завдання, висновки, гіпотези, генерувати ідеї;
- орієнтує на рефлексію власної діяльності педагога в якості механізму самопізнання та саморозвитку;
- мотивує установку і потребу до активної участі в проведенні науково-педагогічних досліджень;
- формує знання про інформаційні та інноваційні технології в педагогічному процесі і вміння креативної діяльності;
- дозволяє побачити невитрачені можливості для розвитку інтелекту і компетенції педагога, необхідних для творчої та креативної діяльності;
- дає орієнтири і перспективи для подальшого професійного саморозвитку і самовдосконалення педагога в плані його здатностей до креативної діяльності.

Креативний підхід передбачає особливе структурування методичної інформації у вигляді рольових ситуацій, діалогів, дискусій, дебатів, тож це вимагає від педагогів не просто запам'ятовування готового методичного знання, а його перетворення. Обґрунтовано критерії та показники ефективності креативного підходу до організації методичної роботи в навчальних закладах нового типу: знання, вміння, активність і самостійність, творчий потенціал і емоційне відношення до роботи, які дозволили виявити рівні професіоналізму педагогів.

Педагогічні умови розглядаються як необхідна й достатня сукупність певних взаємопов'язаних обставин методичного процесу. Кожна умова ефективна не сама по собі, а в системі і взаємодії з сукупністю означених умов. Комплекс педагогічних умов:

- а) які відбивають специфіку організації методичного процесу на креативній основі;
- б) що характеризують вимоги до методичної роботи і можливості її впливу на особистість педагога;
- в) пов'язані з вимогами, які ставляться до особистості педагога і рівня його професіоналізму;
- г) відповідають сучасним вимогам методичного забезпечення креативної діяльності;
- д) підвищує ефективність впливу методичної роботи креативної спрямованості на динаміку росту рівня професіоналізму педагогів ліцею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова С. Г. Психология в управлении и для управления / С. Г. Абрамова. – М.: Сентябрь, 1998. – 16с.
2. Ангеловски К. Учителя и инновации: книга для учителя / Кристе Ангеловски ; пер. с макед. В. П. Диденко. – М.: Просвещение, 1991. – 159 с.
3. Анисимов О. С. Системно-деятельностные принципы практической подготовки студентов: учебное пособие / Олег Степанович Анисимов ; отв. ред. Ю. Т. Протасов. – Николаев: НКИ, 1982. – 153 с.
4. Архипкіна Н. Креативність та її діагностика/ Н. Архипкіна// Психолог. – 2003. - № 4. – С.15-18
5. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Роберт Бернс ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1986. – 420 с.
6. Бордовская Н. В. Системная методология современных педагогических исследований/ Н. В. Бордовская// Педагогика. – 2005. - № 5. – с.26
7. Быков Е. С. Профессионализм учителя как фактор развития современной школы/ Е. С. Быков, К. В. Майборода // Успехи современного естествознания. – 2011. – № 8 – С. 159-160 URL: www.rae.ru/use/?section=content&op=show_article&article_id=7797670
8. Варгата О. В. Реалізація функцій методичної роботи в контексті підготовки педагогів до здійснення естетичного виховання учнів [Електронний ресурс] / О. В. Варгата. – Режим доступу:http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/2010_53_1/4.pdf

9. Виговська О. І. Авторська концепція людини та особистісно орієнтоване навчання: наукове обґрунтування семантичних змін / О. І. Виговська// Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 5. – С.41-48
10. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: [Монографія]/ Наталія Василівна Гузій. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 243с.
11. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии: Анализ зарубежного опыта / Михаил Владимирович Кларин. – Рига: НПЦ «Эксперимент», 1998. – 180с.
12. Климов Е. А. Психология профессионала. – М.: 1996.
13. Кондрашова Л. В. Процесс обучения в высшей школе/ Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог, 2007. – 318с.
14. Кондрашова Л. В. Высшая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы/ Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог, 2007. – 474с.
15. Кондрашова Л. В. Компетентносно-креативный подход к организации обучения в высшей школе / Л. В. Кондрашова//Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павлі Тичини / [гол. Ред.: М.Т. Мартинюк]. – Умань: ПП Жовтий, 2011. – Ч.2. – 364с.

ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ МЕТОДА СТИМУЛИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКО-ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ПРОЦЕССА У ГЛУХИХ ДЕТЕЙ

Цаткина В. Б.

Россия, Самара, ГБОУ Школа-интернат №4

***Abstract.** Interest is an important incentive to the expansion of horizons of the child, the acquisition of knowledge, enrichment of intelligence in General. The absence or poverty of knowledge make a child's life is meaningless. Such a child most often is in the grip of boredom and idleness. The interests most commonly associated with all parties of mental development of the child thinking, attention, will, memory, emotions. Caregiver forms and directs the interests of the child. In the process of implementing this method of stimulating the creative and emotional process in deaf children child armed with one of the affordable and comfortable ways to relieve emotional tension. Classes fine art is a special environment promoting the development of emotional-sensual world of the child with a hearing disorder where he feels secure and free in their judgments, the Creator, creates your world. To give the talent of these children to develop and to maintain interest in this activity, a characteristic feature created by us methodic of the club is its high educational level. As a result of the implementation of the method of stimulating the creative and emotional process in deaf children developing creative imagination in deaf students. Improving their cognitive activity. Greater efficiency in the emancipation of children is given innovative ways of drawing. It is very important that the technical skills and abilities allow children to depict the world in all its diversity.*

***Keyword:** deaf children, experience, interest, technique, drawing.*

Введение. Среди детей 2–5 классов с 8 до 11 лет в школе-интернате отсутствует контингент, не имеющий абсолютно каких-либо интересов или психологических наклонностей к творчеству. Когда имеют место употребление формулировок описания познавательной деятельности ребёнка – «бедность», то это характеризует только внутренний мир ребёнка как «не обширный, впечатления случайны, поверхностны». Это, свою очередь, зависит от внимания окружающих взрослых, не сумевших вовремя сосредоточить внимание ребёнка на тех предметах и явлениях окружающих его, которые захватили бы его ум и воображение.

Воспитатель формирует и направляет интересы ребёнка, расширяет и углубляет их, старается придать интересам ребёнка нравственную направленность, необходимую для осуществляемого воспитателем в данный момент характера воспитательного процесса.

Интерес – является важнейшим стимулом к расширению кругозора ребёнка, приобретению им знаний, обогащению его интеллекта в целом. Отсутствие или бедность имеющихся у него знаний делают жизнь ребёнка бессодержательной в отношении полезных умений и навыков. Такой ребенок, как правило, находится во власти пассивности и безделья.

Интересы чаще всего связаны со всеми сторонами психического развития ребёнка – мышлением, вниманием, волей, памятью, эмоциями. Глухие дети в процессе творчества или познании окружающей действительности испытывают большие трудности, чем слышащие, в медленном оперировании образами, в их преобразовании, в овладении способами познания. У глухих детей имеется отставание в развитии воссоздающего воображения по сравнению с тем, что наблюдается у слышащих. Они с большим трудом, чем слышащие, представляют себе характерные персонажи сказок или вымышленных образов, наделённых определёнными нравственными или морально-этическими социальными качествами.

Результаты исследований внедрения методических приёмов. То, что увлекает, заставляет размышлять, сосредоточиться, легче запоминается и вызывает чувства (удивления, удовольствия, тревоги и т.п.). У ребёнка интерес играет большую роль в мобилизации его умственной активности. Осуществляя воспитательную деятельность в начальном звене, мы можем отметить, что многие глухие дети хорошо рисуют и делают это с констатируемым нами видимым эмоциональным удовольствием.

Мы ставили целью внедрения методических приёмов – не обучение ребёнка приёмам рисования, а оказание ему помощи в том, чтобы справиться с имеющимися у него психологическими проблемами:

1. Осуществление приобретения коммуникативных навыков;
2. Ликвидация конфликтов и очень сильных переживаний;
3. Предоставление глухому ребёнку возможности выхода творческой энергии.

В процессе осуществления данного метода стимулирования творческо-эмоционального процесса у глухих детей ребёнок вооружается одним из доступных и приятных для него способов снятия эмоционального напряжения. Занятия изобразительного творчества – это особая среда, способствующая развитию эмоционально-чувственного мира ребёнка с нарушениями слуха, где он ощущает себя защищённым и свободным в своих суждениях, творцом, создающим свой мир. Чтобы дать таланту этих детей развиваться и для поддержания интереса к этому виду деятельности, характерной особенностью созданного нами методического клуба является его высокий воспитательный уровень. Руководитель внедрения методики не только вооружает глухих детей техническими знаниями, умениями и навыками. Он воспитывает у них интерес к изобразительному и декоративно-прикладному искусству, стимулирует формирование ценных качеств личности – познавательной активности, коллективизма, самостоятельности, общения и целеустремлённости, трудолюбия. Нами разработан, создан, апробирован и внедрён в педагогическо-воспитательную практику в г. Самара, ГБОУ Школа-интернат №4 проект под названием «Волшебные превращения красок». Разработанный нами проект носит название: «Волшебные превращения красок».

Конечные цели проекта:

1. Всестороннее развитие личности глухого ребёнка;
2. Развитие творческого воображения у детей с нарушениями слуха.

Поставленные нами задачи:

1. Помощь глухому ребёнку в самоидентификации;
2. Обогащение эмоциональной сферы ребёнка;
3. Формирование способности к творческому воображению.

План мероприятий:

1. Ознакомительные экскурсии в художественный музей или на передвижные выставки;
2. Визуальный контакт с иллюстрациями;
3. Визит в художественную мастерскую;
4. Экскурсии в школу художественного мастерства;
5. Выезды на природу (рисовка с натуры);
6. Создание стенда «Наше творчество».

Критерии оценки:

1. Индивидуальное самовыражение ребёнка;
2. Корректирование у ребёнка отрицательных эмоций;
3. Определение результатов детского творчества.

Основные виды реализации поставленных в проекте задач:

1. Составление плана проведения экскурсий;
2. Подбор рисунков по тематическому содержанию и их обсуждение;
3. Договор с художником о творческой встрече;
4. Привлечение студентов художественного училища;
5. Изготовление наглядного стенда;

6. а) Развитие мелкой моторики и одновременное рисование пальцами, или «пальчиковая» живопись;

б) Использование нетрадиционных техник рисования.

Касание полусухой кистью:

Способы образности: фактурность колера, цвет.

Основа: жесткая кисть, гуашь, бумага любого цвета и формата либо вырезанный силуэт пушистого или колючего животного.

Метод получения рисунка: ребёнок опускает в гуашь кисть и ударяет ею по бумаге, держа вертикально. При работе кисть в воду не опускается. Таким образом, заполняется весь шаблон. Получается имитация фактурности пушистой или колючей поверхности.

Рисунок ладонью:

Способы образности: пятно, цвет, фантастический силуэт.

Основа: широкие блюдечки с гуашью, кисть, плотная бумага любого цвета, листы большого формата, салфетки.

Метод получения рисунка: ребёнок опускает в гуашь ладонь (всю кисть) или окрашивает её с помощью кисточки (с пяти лет) и делает отпечаток на бумаге. Рисуют и правой

и левой руками, окрашенными разными цветами. После работы руки вытираются салфеткой, затем гуашь легко смывается.

Офорт мягкой древесиной:

Способы образности: пятно, фактура, цвет.

Основа: мисочка, либо пластиковая коробочка, в которую вложена штемпельная подушка из тонкого поролона, пропитанного гуашью, плотная бумага любого цвета и размера, печати из пробки.

Метод получения рисунка: ребёнок прижимает пробку к штемпельной подушке с краской и наносит оттиск на бумагу. Для получения другого цвета меняются и мисочка и пробка.

Офорт клише из картофеля:

Способы образности: пятно, фактура, цвет.

Основа: мисочка, либо пластиковая коробочка, в которую вложена штемпельная подушка из тонкого поролона, пропитанного гуашью, плотная бумага любого цвета и размера, печати из картофеля.

Метод получения рисунка: ребёнок прижимает печатку к штемпельной подушке с краской и наносит оттиск на бумагу. Для получения другого цвета меняются и мисочка и печатка.

Эстамп мягкой полиуретановой пеной:

Способы образности: пятно, фактура, цвет.

Основа: мисочка, либо пластиковая коробочка, в которую вложена штемпельная подушка из тонкого поролона, пропитанного гуашью, плотная бумага любого цвета и размера, кусочки поролона.

Метод получения рисунка: ребёнок прижимает поролон к штемпельной подушке с краской и наносит оттиск на бумагу. Для изменения цвета берутся другие мисочка поролон.

Эстамп деформированной бумагой:

Способы образности: пятно, фактура, цвет.

Основа: блюдце, либо пластиковая коробочка, в которую вложена штемпельная подушка из тонкого поролона, пропитанного гуашью, плотная бумага любого цвета и размера, смятая бумага.

Метод получения рисунка: ребёнок прижимает смятую бумагу к штемпельной подушке с краской и наносит оттиск на бумагу. Чтобы получить другой цвет меняются и блюдце и смятая бумага.

Мелки из вошины с акварельной краской:

Способы образности: пятно, фактура, цвет, линия.

Основа: восковые мелки, плотная белая бумага, акварель, кисти.

Метод получения рисунка: ребёнок рисует восковыми мелками на белой бумаге.

Затем закрашивает лист акварелью в один или несколько цветов. Рисунок мелками остаётся не закрашенным.

При реализации проекта возможны риски, а именно:

Травмоопасность во время передвижения по проезжей части (родители должны сами организовать доставку глухих детей до места проведения мероприятия).

Административный персонал:

Воспитатель школы.

Школьный учитель рисования.

Школьный учитель технолог (создание совместно с детьми иллюстративного стенда).

Учащиеся, родители.

Проект рассчитан на 1 учебный год (январь – январь).

1. Подготовительный этап (определение темы проекта и выбор рабочей группы детей) – январь.

2. Планирование – февраль, март.

3. Исследования – выбор оптимального вариант плана работы, уточнение информации – апрель, май.

4. Выполнение (реализация плана) – август, сентябрь.

5. Защита проекта – октябрь.

6. Оценка результатов (анализ выполнения, причины успехов и неудач и т.п.)

По завершении проекта дети станут более общительны, меньше будут конфликтовать в социальных группах. Они смогут в рисунке выразить свои эмоции и чувства.

Каждого ребёнка, тем более ребёнка с ограниченными возможностями здоровья радует сознание, что что-то сделано своими руками.

Правильная постановка работы педагогов создаёт благоприятные условия для воспитания у учащихся ценных личностных качеств, повышает эффективность работы.

Выводы. В результате реализации метода стимулирования творческо-эмоционального процесса у глухих детей развивается творческое воображение у глухих учащихся. Совершенствуется их творческая и познавательная самостоятельная деятельность. Большой эффективности в освобождении от стереотипов детей могут дать нетрадиционные способы изображения окружающего мира. Чрезвычайно важной частью для процесса обучения и воспитания глухих детей, чтобы освоение технических навыков и умений дало возможность детям изображать мир во всех его внешних проявлениях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Венгер А. А., Выгодская Г. Л., Леонгард Э. И. Отбор детей в специальные дошкольные учреждения - М.: Просвещение, 1972 – 143 с.
2. Маланов С. В. Развитие умений и способностей у детей дошкольного возраста. Москва – Воронеж, 2001 – 87 с.
3. Светлова. И. Развиваем мелкую моторику и координацию движений рук. М., «Омса-Пресс», 2001. – 111 с.
4. Галкина Г. Г. Дубинина Т. И. Пальцы помогают говорить Издательство: М.: Гном и Д. 2005. – 40 с.
5. Власова Т. А. О влиянии нарушений слуха на развитие ребенка. - М.,1954. - 132 с.
6. Выготская Г. Л. Руководство сюжетно-ролевыми играми глухих дошкольников. - М., 1964. - 155 с.
7. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. - М.,1967. - 93 с.

БИОЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ

к. пед. наук., доцент Шаповалова Т. Г.

Украина, Бердянск, Бердянский государственный педагогический университет

Abstract. Modern Ukrainian system of education uses various pedagogical techniques. Worsening of health among school students in Ukraine has become not only medical but also a serious pedagogical problem. The fact that health has not been a priority had a negative impact on the whole educational process, which is still least oriented on teaching children a responsible attitude to their health. Due to this more and more attention is paid to health protection techniques. Implementation of health protection educational techniques is connected with using medical (medical and hygienic, physical, educational, treatment), socially adapted and ecological health protection techniques). We have developed a bioenergetics health protection educational technique which suggests using energy of natural objects (plants, animals, minerals) with the view to improving health of the younger generation and harmonizing cultural and educational space. Berdiansk school of young naturalists has become an experimental ground where development and approbation of natural relaxation path. This path called HPN (Healing Power of Nature) is created in order to use energy properties of natural objects for renovating children's physical and psychological health as well as forming ecological and valeological culture. This health protection method is based on the idea that there is a bioenergetical exchange between plants, animals and people, which can be used not only for improving an individual's physical health, but also for prevention and treatment of various diseases.

Keywords: health, health protection educational technologies, bioenergetics health protection technique, energy of natural objects.

Неблагоприятные социально-экономические условия современной Украины, сложная экологическая ситуация, информационное перенасыщение и интенсификация учебного процесса вызывают тенденции к ухудшению здоровья детей и учащейся молодежи.

За статистическими данными Института гигиены и медицинской экологии им. О. М. Марзеева АМН Украины за последнее десятилетие заболеваемость учащихся возросла на 26,8 %. Почти 90 % детей, учащихся, студентов имеют отклонения в здоровье, а более 50 % – неудовлетворительную физическую подготовку [3].

По данным Министерства охраны здоровья Украины за последнее десятилетие среди детского населения существенно возросла частота хронических заболеваний (в 1,5 – 3 раза), которые приводят к инвалидности. Это заболевания нервной, эндокринной, сердечно-сосудистой, желудочно-кишечной, костно-мышечной систем. Количество хронически больных детей за годы обучения увеличивается в 2,5 раза. Среди выпускников школ только 2 – 7 % практически здоровых детей [6].

Ухудшение здоровья детей школьного возраста в Украине стало не только медицинской, но и серьезной педагогической проблемой. Отсутствие приоритета здоровья негативно повлияло на учебно-воспитательный процесс, который был и остаётся минимально сориентированным на воспитание сознательного отношения детей к собственному здоровью [4, с. 310 – 316].

Это поставило перед образованием задачу создания таких условий развития детей и молодежи, которые бы благоприятствовали утверждению здорового образа жизни, гармонизации взаимоотношений с окружающей средой.

Кризис здоровья человека тесно связан с культурно-антропологическим кризисом, духовным упадком личности, игнорированием определяющей роли в формировании здоровья природной среды и её факторов [6].

Формирование культуры здоровья, создание здоровьесберегающего образовательного пространства – одна из приоритетных проблем образования Украины.

Анализ актуальных исследований по педагогике, психологии, валеологии, эквалеологии, медицине показал, что в последнее время многими учеными уделяется внимание проблемам сохранения, восстановления и укрепления здоровья; внедрению здоровьесберегающих технологий [1, с. 1 – 6; 5, с.73 – 76].

Проблемами использования здоровьесберегающих технологий в системе образования занимаются Т. Бойченко, Е. Ващенко, И. Волкова, Д. Воронин, М. Гончаренко, Л. Горяна, Н. Денисенко, Е. Дзятковская, В. Ефимова, О. Петров, О. Попов, С. Свириденко, В. Сериков, Н. Смирнов, В. Сонькин, Л. Тихенко, Л. Тихомирова, В. Успенская, И. Чупаха и др. Ученые считают, что этот аспект деятельности является самым важным в решении задач сохранения, укрепления и восстановления здоровья учащихся в условиях современного образовательного пространства.

Внедрение здоровьесберегающих образовательных технологий (И. Волкова) связано с использованием медицинских (медико-гигиенических, физкультурно-оздоровительных, лечебно-оздоровительных), социально-адаптированных, экологических здоровьесберегающих технологий [2].

Цель нашего исследования: использование биоэнергетической здоровьесберегающей образовательной технологии для формирования здоровьесберегающей компетентности детей и молодежи во внешкольных учебных заведениях.

Важная роль в формировании молодой современной генерации принадлежит внешкольному учебному заведению как одному из звеньев непрерывного образования. Внешкольное учебное заведение эколого-натуралистического профиля является одним из социально-педагогических институтов, влияющих на формирование эколого-валеологической культуры. В последнее время внешкольные учебные заведения начали перестройку учебно-воспитательной работы с учетом эколого-валеологических проблем [6, с. 60 – 69; 7, с. 294 – 300].

На кафедре биологии, экологии и безопасности жизнедеятельности Бердянского государственного педагогического университета (Украина) была разработана биоэнергетическая здоровьесберегающая образовательная технология, которая предполагает использование энергетики природных объектов (растений, животных, минералов) с целью оздоровления подрастающего поколения и гармонизации культурно-образовательного пространства. Экспериментальной площадкой стала Бердянская Станция юных натуралистов (Центр развития детей и молодежи, 2017 г.), где с 2008 года проводилась разработка и апробация инновационной здоровьесберегающей технологии.

Результаты исследования и их обсуждение. С 2000 г. на территории Станции юных натуралистов г. Бердянска Запорожской области (Украина) разработана и усовершенствована эколого-валеологическая тропа «Здоровье». На сегодняшний день ее составляющей частью является природно-релаксационная тропа «ЛечЭП» (лечебная энергетика природы), созданная с целью использования энергетических свойств природных объектов для восстановления психического и физического здоровья детей, формирования эколого-валеологической культуры [8, с. 111 – 114].

Организовывая учебно-воспитательный процесс на природно-релаксационной тропе на принципах природо- и культуросоответствия, духовно-физической гармонии человека с природой, педагог имеет возможность формировать физическое и психическое здоровье учащегося (студента) в экологически здоровой окружающей среде с помощью дендро-, зернотерапий, анималорелаксации.

Этот метод здоровьесбережения базируется на том, что между растением, животным и человеком существует биоэнергетический обмен, который можно использовать не только для регулирования общего самочувствия человека, но и для профилактики и лечения различных заболеваний.

Студенты Бердянского государственного педагогического университета (БГПУ) проходят мастер-классы «Биоэнергетические и лечебные свойства живой природы» на тропе «ЛечЭП» Станции юннатов (Центр развития детей и молодежи, 2017 г.). За период 2008 – 2017 годы мастер-классами было охвачено более трех тысяч слушателей. На мастер-классе слушатели осваивают методики зернотерапии, дендротерапии и анималорелаксации.

Тропу «ЛечЭП» используют для проведения учебно-просветительской работы. На ней систематически проходят учебные экскурсии-практикумы для всех возрастных групп кружковцев, учащихся школ, студентов, педагогов города и района, руководителей кружков, воспитателей дошкольных учебных заведений; городские эколого-валеологические викторины «Энергетические свойства природы»; открытые занятия «Биоэнергетические и лечебные свойства живой природы»; семинар-практикумы, мастер-классы «Релаксационные природные объекты (деревотерапия, зернотерапия, анималорелаксация)» [9].

Дерево – мощный природный аккумулятор космической энергии, оно излучает энергию, которая позитивно влияет на человеческий организм. Близкий контакт с деревом возвращает человеку потерянное энергетическое равновесие.

В зависимости от действия энергии деревьев на человека, их разделяют на отбирающие (деревья-потребители) и подпитывающие (деревья-доноры). Отбирающий тип деревьев – уменьшает (отбирает) энергию человека, в том числе и негативную. К таким деревьям относятся: ель, тополь, осина, черемуха, ольха, ива, можжевельник, сирень, все растения, которые вьются. Подпитывающий – увеличивает энергетику человека (дуб, береза, сосна, акация, липа, рябина, клен, ясень, яблоня, вишня) [9].

После контакта с деревом отбирающего типа, рекомендуется «подзарядиться» от подпитывающего дерева.

На Станции юннатов слушатели, которые проходят мастер-класс, попадают на релаксационно-энергетические остановки тропы «ЛечЭП». Например, остановка 1. *Черемуха – Робиния обыкновенная*. Черемуха (дерево отбирающего типа) – забирает энергию, противопоказана людям с сердечно-сосудистыми заболеваниями. Листья и цветы имеют противовоспалительное и

микробное действие. Робиния обыкновенная (дерево подпитывающего типа) – отдаёт энергию, наполняя человека бодростью. Она универсальный донор, её энергетика полезна всем. От запаха её цветов улучшается настроение, повышается работоспособность.

Зернотерапия – лечение семенами, одна из самых простых и эффективных методик, которые помогают человеку восстановить баланс здоровья. Суть методики состоит в том, что на биологически активные точки, расположенные на кисти рук и стопе, соответствующие определенным органам, прикладываются зерна (семена) различных растений, стимулирующие эти органы.

Структура учебно-воспитательного процесса Станции юных натуралистов позволяет уделять внимание здоровью каждого воспитанника. На занятиях кружковцы не только знакомятся с теорией формирования культуры здоровья, здорового образа жизни, но и исследуют собственное здоровье, разрабатывают индивидуальные программы оздоровления. Кроме того, каждый воспитанник имеет возможность систематически под руководством педагога вести свой паспорт здоровья, следить за изменениями в своем организме и проводить коррекцию. Занятия, в основном, состоят из теоретической и практической части с обязательным перерывом, во время которого детям предлагаются фиточаи, свежеприготовленные из травяных сборов. Сырье выращивается на лекарственных огороде и саду Станции юннатов. Многие массовые мероприятия проводятся в динамике на свежем воздухе на территории дендрария, что тоже способствует укреплению здоровья.

Биоэнергетическая здоровьесберегающая образовательная технология прошла апробацию в более чем десяти учебных заведениях Украины различного типа (общеобразовательные, внешкольные, высшие учебные учреждения). Создан научно-методический комплекс (программы, пособия, буклеты и пр.) помогающий внедрению здоровьесберегающих инноваций.

Выводы. Безусловно, любая педагогическая технология должна быть здоровьесберегающей. Анализ экспериментальных данных показал, что разработанные методики дают возможность эффективно внедрять биоэнергетическую здоровьесберегающую образовательную технологию в учебно-воспитательный процесс учебного заведения и способствуют успешному формированию здоровьесберегающей компетентности детей и молодежи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.
2. Волкова І. В. Поняття “здоров'язберігаючі технології” та їх класифікації / І. В. Волкова, – Х., 2008. http://edu-post-diploma.kharkov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=712
3. Данюк Н. Яке здоров'я в українського школяра? / Н. Данюк // Ваше здоров'я. – 2008. – № 48. <http://www.vz.kiev.ua/48-08.shtml>
4. Казин Э. М. Здоровьесберегающая деятельность в системе образования: теория и практика / (ред.) Э. М. Казин, Н. Э. Касаткина, Е. Л. Руднева, О. Г. Красношлыкова. – г. Екатеринбург : Изд-во КРИПКиПРО, 2009. – 347 с.
5. Попов О. І. Психолого-гігієнічна сутність, види та особливості здоров'язберігаючих технологій в умовах сучасного навколишнього середовища / О. І. Попов, С. Є. Лупаренко, Л. Т. Бойко // Довкілля та здоров'я. – 2011. – № 3. – С. 73-76.
6. Шаповалова Т. Г. Формирование здоровьесберегающей компетентности во внешкольном образовательном пространстве / Т. Г. Шаповалова // Тенденции, проблемы и перспективы развития научных исследований : матер. VI Межд. науч.-практич. конференции (г. Донецк, 21 – 23 августа 2013 г.) / Науч. журнал «Аспект» № 15. – Донецк : ООО «Цифровая типография», 2013. – С. 60-69.
7. Шаповалова Т. Г. Сучасні здоров'язберігаючі технології у позашкільній освіті / Т. Г. Шаповалова // Сучасні тенденції у педагогічній освіті і науці України та Ізраїлю : шляхи до інтеграції : зб. наук. праць (спецвипуск). – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2012. – С. 294-300.
8. Шаповалова Т. Г. Інноваційні здоров'язбережувальні технології у сучасному позашкільному освітньому просторі / Т. Г. Шаповалова // Імідж сучасного педагога. – Полтава: ТОВ «АСМІ». – № 8-9(137-138), 2013. – С. 111-114.
9. Шаповалова Т. Г. Гармонізуюча енергетика природи : навч.-метод. посіб. / Т. Г. Шаповалова, В. Д. Мелаш, К. І. Ковальчук. – Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – 317 с.

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ МЕДІА-КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Шевирьова І. Г.

Україна, м. Лисичанськ,
Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», аспірант

Abstract. The article describes the criteria, indicators and levels of formation of media competence of future primary school teachers. Noted that the XXI century is a time of active development and introduction of information technologies into all parts of society, including educational institutions of the country. Emphasized that media competence of future specialists of primary school depends on correct and effective work of students with the media. It is noted that media-competence begins to form in the first years of study at the University. In turn, the result of learning in universities are certain competencies that will allow future professionals to work in information environments that are constantly changing and gaining momentum.

Keywords: media; media competence of the individual; media competence of future primary school teachers; criteria, indicators and levels of formation of media competence of future primary school teachers.

XXI століття знаменується бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження яких допомагає суспільству вирішувати соціальні, економічні, освітні завдання на найвищому рівні. Слід зазначити, що сучасні заклади освіти виступають тією ланкою, в якій медіа набуває великої теоретичної та практичної значущості для нинішньої молоді. Необхідно також підкреслити, що упровадження медіа в освітні заклади надає можливість вирішувати проблеми освіти на теоретичному та практичному рівнях з урахуванням світових вимог.

Так, медіа-технології на сьогодні, є важливим засобом навчання та виховання молоді, адже навчально-виховний процес у школах ґрунтується на впровадженні та активному застосуванні новітніх засобів навчання, тобто медіа-ресурсів. Тому, сучасній школі потрібен фахівець, який зможе навчити учнів грамотно та компетентно підходити до вибору інформації, отриманої з медіа.

Підготовка майбутніх фахівців початкової школи потребує ретельної уваги з боку вишів. Це характеризується тим, що навчання в умовах інформаційного розвитку повинно стати головним рушієм, здатним особистість удосконалити власні навички під час роботи з медіа, синтезувати окремі факти, отримані з медіа-ресурсів, надавати особливу увагу знанням, умінням, ефективно застосовувати їх на практиці. Результатом навчання у вишах є сформований набір компетенцій, які дозволять майбутнім фахівцям працювати в інформаційних умовах, які постійно змінюються та набирають обертів.

Під час навчання у виші майбутні учителі початкової школи набувають необхідних знань, умінь, навичок для того, щоб навчити молодших школярів правильно та на власну користь застосовувати медіа. Слід констатувати той факт, що в сучасному інформаційному просторі залишається невирішеною проблемою, яка потребує детальної уваги з боку вишів. Серед цих проблем є ґрунтовна теоретична та практична підготовка майбутніх учителів до роботи з медіа; застосування ними сучасних технологій з урахуванням освітніх вимог та стандартів. Саме тому, медіа-компетентність необхідно формувати вже з перших років навчання у вишах, адже від медіа-компетентного вчителя залежить ефективна та результативна робота учнів з медіа.

На сьогоднішній день проблема формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах інформаційного простору є достатньо актуальною темою, яка стала предметом дослідження зарубіжних (С. Дж. Берен, Б. Іскаков, Н. Коновалова, Р. К'юбі, А. Пісцителлі, Дж. Поттер, О. Федоров, Дж. Феррес, А. Хіппель та ін.) та українських (Д. Афанасьєв, Н. Бібік, В. Гаврильченко, Г. Дегтярьова, С. Кулик, Г. Морохов, Л. Найдонова, Г. Онкович, А. Сулім, А. Тадаєва, В. Шарко, Н. Шубенко та ін.) дослідників.

З огляду на це, важливим в даному питанні є діагностика сформованості медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи, а отже, визначення та характеристика критеріїв, показників й рівнів сформованості такої компетентності, що виступає **метою** нашої статті.

Зазначимо, що у сучасному науковому полі відсутнє стале визначення категорії «медіа-компетентність», натомість частіше за все вона розуміється як сукупність знань, умінь, здібностей, що сприяють умілому використанню медіа-ресурсів; індивідуальна якість особистості, яка виступає певним медійним орієнтиром у сучасному освітньому просторі; комплекс способів взаємодії з медіа-ресурсами, які охоплюють вербальну, конструктивну та перцептивну функції, які дозволять користувачу медіа компетентно структурувати інформацію, яка надходить з медіа, перетворювати медіа-тексти в нову, більш узагальнену форму [1, 2, 3].

Теоретичну основу визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи складають наукові дослідження таких вчених як: В. Волкової, М. Жижини, Б. Іскакова, О. Кутькіної, О. Федорова та ін.

Так, у своєму дослідженні О. Кутькіна виділяє наступні критерії сформованості медіа-компетентності майбутніх фахівців:

- комплексність знань, умінь, навичок в області медіа;
- наявність мотивації при роботі з медіа з метою створення власної медіа-продукції;
- накопичення досвіду в процесі застосування медіа-ресурсів [4].

У свою чергу, М. Жижина класифікує сформованість медіа-компетентності особистості за такими критеріями: 1) наявність критичного мислення при роботі з медіа; 2) здатність створювати та поширювати власні медіа-продукти; 3) прагнення особистості до розвитку критичного духу. Крім того, автор наголошує на тому, що навчання з використанням медіа повинно зосереджуватись на ігровій формі, що, на думку дослідниці, призведе до найвищих результатів для оволодіння інформаційними технологіями [3].

В. Волкова наголошує на тому, що розвиток медіа-компетентності особистості ґрунтується на таких критеріях: когнітивний (теоретична підготовка студентів засобами медіа); практичний критерій (розвиток умінь й навичок для оволодіння медіа); мотиваційний критерій (отримання корисної інформації з медіа, розширення кругозору); емоційний критерій (рівень емоційної рівноваги стосовно медіа) [5].

Відомий дослідник медіа О. Федоров у своїх розвідках пропонує виділити показники сформованості медіа-компетентності особистості: мотиваційний, що означає мотиви роботи з медіа; контактний – аналізує частоту спілкування з медіа; інформаційний – характеризує знання термінології медіа, процес масової комунікації; перцептивний – здатність до сприйняття медіа-текстів; інтерпретаційний показник передбачає аналіз, роз'яснення медіа-текстів; практико-операційний – спрямований на практичну діяльність з медіа; креативний – наявність творчої активності при роботі з інформаційними технологіями [6, с. 23].

Як бачимо, єдина думка дослідників щодо критеріїв та показників сформованості медіа-компетентності особистості взагалі та вчителя початкових класів, зокрема, у науковій літературі відсутня. З іншого боку, ґрунтовний аналіз наукових джерел дозволяє нам визначити власні критерії, показники та рівні медіа-компетентності сучасного вчителя початкових класів. Серед них: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. Зупинимось на них більш детально.

Виокремлення **ціннісно-мотиваційного критерію** зумовлено тим, що саме цей критерій є першочерговим стрижнем для оволодіння будь-яким процесом, тобто повинна бути мета, яка в контексті свого трактування вміщує мотив – підстава для якої-небудь дії, причини, вчинку. А відтак, у майбутнього вчителя початкової школи має бути сформована позитивна мотивація до процесу оволодіння медіа-компетентністю, інтерес і зацікавленість майбутньою професійною діяльністю з використанням медіа.

А тому, **показниками** ціннісно-мотиваційного критерію виступають:

– *наявність інтересу до формування медіа-компетентності*, що свідчить про стійкий інтерес майбутніх фахівців до формування медіа-компетентності в процесі професійної підготовки. Без наявності інтересу будь-який процес стає неможливим, а, отже, позитивний результат буде відсутнім;

– *виокремлення найбільш значущих цінностей під час застосування медіа в процесі власної професійної підготовки* означає оцінка певного процесу з погляду його важливості, змістовності. Поряд із поняттям «цінність» використовується поняття «ціннісні орієнтації», що означає ставлення людини до фактів, явищ навколишньої дійсності з огляду на їх усесторонню важливість, значущість. Тому, у ході професійної підготовки майбутні фахівці початкової школи повинні усвідомлювати той факт, що бути медіа-компетентним в сучасному

інформаційному світі є актуальною тенденцією і важливим процесом, який потребує ґрунтовного його аналізу та вивчення. Отже, виокремлення для себе найбільш визначних та значущих цінностей в ході оволодіння медіа-компетентністю призведе до найбільш якісного результату в майбутній професійній діяльності.

Когнітивний критерій відповідає певному обсягу теоретичних та практичних знань для ефективного застосування медіа в освітньому процесі. Необхідно додати, що когнітивний критерій передбачає наявність знань щодо відповідних методів та прийомів з метою ефективного впровадження медіа в початкову ланку освітніх закладів. Без когнітивного критерію неможливий розвиток пізнавальних процесів, умінь та навичок в області медіа в майбутніх фахівців початкової галузі.

Показниками когнітивного критерію виступають:

– *наявність знань, що необхідні для виконання професійних функцій учителя початкової школи з використанням медіа засобів.* На нашу думку, майбутній фахівець початкової школи повинен володіти знаннями (знання програм, мови медіа; розуміння сутності та ролі медіа в сучасному освітньому просторі; передбачення медійних перспектив у власній професійній діяльності; знання найбільш вагомих аспектів сучасного інформаційного виміру), сформовані в результаті активного використання медіа-ресурсів; особистісними властивостями та професійними здібностями, спрямовані на підготовку учнів для безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа-засобів, включаючи новітні інформаційно-комунікаційні технології.

Показник *адекватне сприймання та правильне усвідомлення змісту медіа майбутніми учителями початкової школи* ґрунтується на відносинах між індивідом і змістом інформації, яка надходить з медіа; інтерпретація, класифікація та читання медіа-текстів в контексті різних типів текстів. Розуміння, в свою чергу, виступає як автономність, самостійність та якісна умілість сприймання інформації.

Діяльнісний критерій ґрунтується на практичних відносинах між особистістю й таким видами медіа як преса, радіо, телебачення, Інтернет. Головним рушієм, яким повинен володіти вчитель, є практичні вміння, які стануть запорукою для розвитку інформаційної, медійної культури учня. Медіа-компетентний фахівець має навчити учнів технічно адаптуватися до тих змін, які відбуваються в інформаційному середовищі.

Показником діяльнісного критерію є *володіння педагогічними формами, методами*, що реалізуються засобами медіа. Необхідно зауважити, що майбутні учителі повинні бачити й аналізувати проблеми, які виникають в ході навчально-виховного процесу.

Наступним показником діяльнісного критерію є *використання технічних навичок* (вміння використовувати мишку, відкривати вкладення, переходити на інші посилання; налаштування мережі Інтернет, створення презентації; редагування текстів, відео, створення веб-сайтів) які потрібні для ефективного застосування медіа-засобів; створення медіа-контенту та продукування медіа-текстів. Медіа виступає не тільки засобом дії, але й передумовою формування технічних навичок. На нашу думку, без використання медіа технічні навички не формуються. Технічні навички виступають в ролі адаптації до виняткових вимог, які висувають медіа до своїх користувачів.

Третім показником є *здатність презентувати себе на відповідних профілях і платформах, зокрема в новітніх інтернеттехнологіях, зберігати контакти з іншими.* Слід зазначити, що діяльнісний критерій передбачає трансформацію тих умов і чинників, які впливають як на теоретичні, так і на практичні вміння майбутніх учителів початкової школи, що, в свою чергу, призводять до вмілого та ефективного створення повідомлень (реклама, анонімні медіа-повідомлення, кібератаки). Безумовно, практична діяльність в сфері медіа мотивує особистість до медіа-творчості та медіа-компетентності, що призводить до самовираження.

Таким чином, виділення критеріїв та показників дає можливість вести мову про рівень сформованості медіа-компетентності, а саме: **високий, середній, низький.**

Вважаємо, що **високий рівень** сформованості медіа-компетентності дає підстави констатувати про те, що майбутні фахівці вмотивовані у формуванні медіа-компетентності під час професійної підготовки; із зацікавленістю та інтересом використовують новітні інформаційні технології; усвідомлюють важливість та вагомість оволодіння медіа-компетентністю; мають широке та ґрунтовне уявлення про роль та функцію медіа в навчально-виховному процесі; виділяють ціннісні орієнтири під час застосування медіа в освітньому процесі. Майбутні вчителі початкової школи компетентно класифікують та інтерпретують інформацію, отриману з медіа-ресурсів; критично усвідомлюють зміст медіа-контенту, що, в свою чергу, підтверджується власним аналізом та дослідженням. У процесі виконання завдань

створюються власні медіа-продукти, поповнюється медіа-контент. Здатність і можливість майбутніми фахівцями вирішувати важливі освітні завдання засобами медіа проявляється у креативному їх розв'язанні. Фахівці цього рівня демонструють комп'ютерні уміння й навички, що характеризується наявністю технічних умінь.

Середній рівень сформованості медіа-компетентності визначається наявністю у майбутніх учителів обмежених теоретичних та практичних знань стосовно медіа, але присутній інтерес, позитивне ставлення до підвищення, оновлення знань в зазначеній сфері, що, в свою чергу призводить до розширеного використання медіа та виокремлення позитивних мотивів та ціннісних орієнтацій для формування медіа-компетентності. Поряд з цим, майбутні фахівці недостатньо чітко усвідомлюють роль та значимість медіа в освітніх закладах, не визначена чітка мета для володіння медіа-компетентністю; виникають труднощі під час застосування, аналізу, передачі медіа-текстів; не завжди об'єктивно оцінюють власні здібності. Поряд з цим, майбутній фахівець знає, як отримати інформацію, якої він потребує. Слід зазначити те, що на практиці під час виконання завдань, майбутні учителі не в повній мірі застосовують знання окремих базових термінів. Це свідчить про недостатньо високий рівень знань щодо медіа взагалі. Процес підвищення рівня самоосвіти та самовиховання здебільшого відсутній. Під час рефлексії своєї діяльності відчуються певні труднощі.

Для **низького рівня** сформованості медіа-компетентності характерні такі прояви: несистематичний інтерес до функцій та ролі медіа; відсутня позитивна мотивація для оволодіння медіа-компетентністю; виокремлення найбільш важливих цінностей під час застосування медіа простежується на досить низькому рівні. Констатація такого факту свідчить про незацікавленість майбутніми фахівцями застосовувати медіа-технології у власній професійній діяльності. Слід наголосити на тому, що нерегулярне використання інформаційних технологій призводить до зниження технічних навичок, не знання мови медіа, слабких знань про широкі та значні можливості медіа. Для розв'язання поставлених задач майбутні фахівці долучаються, але процес відбувався під постійним наглядом і, взагалі, майбутні учителі намагаються не потрапляти в центр уваги. Відсутність теоретико-практичних знань, технічних умінь призводить до зниження власної професійної діяльності; не розвинена медійна культура; здатність аналізувати роль технологій у сучасному інформаційному просторі відбувається на низькому рівні.

Таким чином, виділення критеріїв та відповідних їх показників дає можливість вести мову про рівень сформованості медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи. А тому, отримані результати оцінювання за представленими критеріями та показниками слугуватимуть певним орієнтиром для подальшого процесу удосконалення медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гук А. А. Медиаобразование как система результативных уровней медийной культуры личности / А. А. Гук // Информационные ресурсы образования. – 2013. – № 5. – С. 29 – 33.
2. Коновалова Н. А. Развитие медиа-культуры студентов педагогического вуза : автореф. дис. ... кандидата пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н. А. Коновалова. – Вологда, 2004. – 21 с.
3. Жижина М. В. Медиаграмотность как стратегическая цель медиаобразования: о критериях оценки медиакомпетентности / М. В. Жижина // Российский журнал истории, теории и практики медиапедагогики. – 2016. – № 4. – С. 47 – 65.
4. Кутькина О. П. Педагогические условия формирования медиакомпетентности будущих библиотечно-информационных специалистов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / О. П. Кутькина. – Барнаул, 2006. – 22 с.
5. Волкова В. В. Развитие медиакомпетентности студентов: от теории к практике / В. В. Волкова, Н. И. Чеботарева // Медиа. Информация. Коммуникация. – 2012. – № 1. – С. 10 – 12.
6. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. – 616 с.

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ПЕРЕВОДА

дисс. Иманова Э. М.

Азербайджан, Баку, Азербайджанский Университет Языков

Abstract. *The article deals with the competences of the translators and interpreters, the competences of the teachers and finely the competences of the teachers of translation. Different ideas of the Scientifics are not only observed but have author's additions that have empirical bases. Also these ideas do not refer only to the theoretical and practical aspects but to the psychological aspects of the process of translation studying. The article gives a detailed analysis of the abilities and capacities of the teacher of translation to obtain good results during and after the cooperative work of the student and teacher. The text gives information on how the profession of a teacher of translation is the most difficult of the all professions.*

Keywords: *competences, special-purpose translator, process of translation studying, teachers functions, and specifics of the profession.*

Мы живём в информационную эпоху, когда любую информацию можно заполучить в течение нескольких минут в интернете. У некоторых возникают сомнения о рациональности относительно получения высшего образования в области гуманитарных наук, в основном в области филологии и перевода. Согласно их мнению изучение иностранного языка может происходить и без высшего образования, например на курсах или это возможно осуществить при индивидуальном занятии совместно с репетитором. После изучения иностранного языка таким путем можно начать и переводческую деятельность, которая, по их мнению, требует всего лишь знания иностранного языка и некоторых экстралингвистических знаний. Так могут мыслить люди, которые не имеют никакого понятия о переводческой деятельности, о том, как она осуществляется и что требует от своего исполнителя.

Профессия переводчика очень сложная деятельность определение, который дают многие ученые. Она требует от профессионала определенный набор компетенций. Самое полное описание этих компетенций предоставляет рабочая группа ПАКТЕ, которая определяет семь субкомпетенций, составляющие одну единую переводческую компетенцию: коммуникативная субкомпетенция на двух языках, экстралингвистическая, профессиональная, психофизиологическая, стратегическая и субкомпетенция передачи¹.

а) Субкомпетенция передачи подразумевает весь процесс передачи, то есть с момента получения текста оригинала до создания конечного текста. Это включает способность понять исходный текст, и передать его на переводимый язык, выполняя цель перевода и имея в виду характер получателя. В свою очередь эта субкомпетенция делиться на: а) компетенция понимания, включающая такие механизмы как анализ, синтез и использование экстралингвистических знаний для понятия смысла исходного текста, б) компетенция декодирования и контроля над интерференцией, с) компетенция формулирования, то есть планирование текста, исследуя язык на который переводят d) компетенция позволяющая выбрать наиболее подходящий данной обстановке метод перевода;

б) Коммуникативная компетенция на двух языках определяется как система знаний и способностей необходимых для коммуникации. Она состоит из компетенции понимания языка оригинала и компетенции воспроизведения на переводимый язык.

с) Экстралингвистическая компетенция включает эксплицитные и имплицитные знания о мире в общем и об определённой сфере, которые должны быть активированы переводчиком в нужное время. Существует четыре вида знаний: а) теоретические знания о переводе это знания переводчика о функции перевода, о рабочем процессе, о результате, который необходимо достичь б) бикультурологические знания это знания о культуре, экологии, форме социальной жизни и институциональной системы с) энциклопедические знания это общие знания функционирования мира d) тематические знания это знания о специфических сферах;

д) Профессиональная компетенция - под этой компетенцией понимается знания и способности связанные с профессиональным переводом, а это включает знание и

¹ <http://grupsderecerca.uab.cat/pacte/es>

использование различные источники, знание и умение использовать новые технологии применяемые в переводе, знание рынка труда и поведение профессионального переводчика и особенно что касается этики переводчика.

е) Психофизиологическая компетенция- определяется как способность применение психомоторных и когнитивных ресурсов. Эта компетенция состоит из: а) психомоторной компетенции чтения и написания; б) когнитивной способности -память, внимание, наблюдение, креативность, логическое мышление, аналитический синтез; с) интеллектуальная любознательность, вера и знание своих возможностей, критическое мышление.

ф) Стратегическая компетенция состоит из индивидуальных, сознательных и несознательных, вербальных и невербальных процессов, используемых для решения проблем, возникающих в процессе перевода. Эта компетенция является основной для функционирования переводческой компетенции и оказывает влияние на все остальные компетенции.

Рассмотрев набор качеств, которыми должен обладать профессиональный переводчик, можно представить насколько процесс обучения переводу должен быть насыщенным, сложным и многоступенчатым, чтобы студенты переводчики смогли в течение четырёх лет, посвященных этой профессии овладеть этими качествами. О полном приобретении этих компетенций за время обучения в Университете не может идти и речи, некоторые из них приобретаются во время обучения, некоторые после окончания Университета во время профессиональной практики и возможна ситуация когда переводчик никогда не приобретёт то или иное качество. Ситуация осложняется еще и тем фактом, что будущие переводчики должны быть специалистами во всех видах перевода, то есть не осуществляется разделение студентов на устных или письменных переводчиков, так же не происходит их разграничение по видам перевода. Это можно связать с относительно небольшим спросом на рынке труда на профессионально-ориентированных переводчиков в Азербайджане.

По этой причине студент переводчик должен максимально использовать весь процесс обучения для приобретения тех навыков и способностей, которых у него нет для осуществления перевода или улучшения тех, которые у него есть.

Некоторые качества у переводчика могут быть врожденными, некоторые как уже было сказано, приобретаются во время обучения в Университете и во время профессиональной практики. В процессе приобретения переводческих компетенций принимают активное участие две стороны, причем баланс, который должен составлять 50/50 не должен нарушаться. Первая сторона это преподаватель перевода, вторая сторона это студент.

Много было сказано о том, что требуется студенту для успешного становления как профессионала. Но если рассматривать процесс его профессионального становления, где правит равноправие сторон, то необходимо определить те качества, которыми должен обладать преподаватель перевода.

Для начала рассмотрим те компетенции, которыми должен обладать каждый преподаватель ВУЗа в независимости от специализации. Согласно В. Медведеву компетенции, которыми должен обладать преподаватель напрямую зависят от функций, которые он выполняет. Он выделяет 8 функций:

- функция обучения – Ф1;
- функция воспитания студентов, развития их творческого потенциала –Ф2;
- функция организации и управления учебным процессом – Ф3;
- функции, связанные с обязанностями преподавателя высшей школы как субъекта, ведущего активный научный поиск: функция исследования в сфере науки, к которой относится преподаваемая дисциплина, – Ф4;
- функция исследования в сфере образовательного процесса (характеристик субъектов этого процесса, его содержания, организации, научно/методического обеспечения и др.) – Ф5;
- функции, связанные с обязанностями преподавателя как члена педагогического коллектива кафедры, факультета, вуза, с его социальной ролью как представителя интеллигенции; функция взаимодействия с другими членами педагогического сообщества в интересах достижения корпоративных целей-Ф6;
- функция развития и саморазвития, предполагающая инновационную деятельность преподавателя, перманентное повышение профессионально квалификации, духовно/нравственное и физическое совершенствование, – Ф7;
- просветительская функция, предполагающая активное участие преподавателя в распространении научных знаний, повышении образованности и культуры населения, – Ф8.

Для реализации этих функций преподаватель должен обладать компетенциями в следующих сферах:

- преподаваемого предмета – К1;
- познавательной деятельности, современных средств получения и обработки информации – К2;
- философских и правовых основ, определяющих назначение и социальную роль образования, функционирование и развитие образовательной системы России (ОС), – К3;
- теории и методики обучения и воспитания – К4;
- программно/методического обеспечения образовательного процесса – К5;
- педагогических измерений, диагностики, оценки и анализа результатов обучения и воспитания – К6;
- управления качеством образовательного процесса (ОП) – К7;
- педагогического общения, решения коммуникативных задач – К8;
- общей и профессиональной культуры – К9;
- саморазвития – К10;
- организации и проведения научных исследований – К11.

В свое время В.Н. Комиссаров в своей книге «Современное переводоведение» посвятил целый раздел более узкому вопросу под названием «Профессиональная компетенция преподавателя перевода».

Первое условие, которое предъявляет В.Н. Комиссаров преподавателю перевода это быть практикующим переводчиком. Именно этот факт позволит преподавателю соотносить обучение переводу с реальным переводом. Рассказы о личной практике преподавателя может способствовать повышению мотивации у студентов, особенно у тех, которые не имеют интереса к этой профессии, и попали в эту сферу случайно. Конечно, студенты при решении переводческих проблем прислушаются к мнению преподавателя, который сам не раз сталкивался с такими переводческими проблемами в реальной жизни и по опыту знает, как выйти из таких ситуаций, нежели к преподавателю, знания которого имеют только теоретическую основу.

Факт необходимости наличия у преподавателя перевода практики в сфере перевода был подтвержден реальными данными, полученными в результате опроса студентов, который был проведен на переводческом факультете Азербайджанского Университета Языков на кафедре перевода испанского языка. Студентам всех курсов с первого по четвертый были заданы несколько вопросов, один из них был: Важен ли для вас факт наличия у вашего преподавателя опыта в сфере перевода?

Ответ всех 96 опрошенных студентов был положительным. Основной довод, приводимый студентами был: если у учителя не будет опыта, то он не сможет дать нужные знания студенту и помочь осуществить перевод. Это наглядно показывает, насколько личная практика преподавателя в переводческой сфере важна для студентов переводчиков.

Второе условие связано с владением иностранного языка. Конечно, преподаватель перевода не должен обучать иностранному языку, так как предполагается, что языковой уровень студентов переводчиков настолько высок, что они готовы приступить к переводу. Но в реальности не раз преподаватели перевода сталкиваются с ситуацией, когда у некоторых студентов имеются проблемы грамматического, синтаксического и фонетического характера. Естественно он не может обойти стороной эту проблему, так как она напрямую будет влиять на процесс перевода и займет некоторое время, которое предназначено для перевода. Кроме того не ответив несколько раз на вопрос например связанный с грамматикой студент начнет сомневаться в компетентности преподавателя.

Третье условие – это знание родного языка. Если ошибки связанные с владением родного языка простительны в других профессиях, то переводческая профессия этого не допускает. Говоря о процессе перевода, ошибках и проблемах при переводе чаще всего имеется ввиду иностранный язык, однако следует отметить, что бывают случаи, когда студентами было сделано больше ошибок на родном языке, чем на иностранном или текст оригинал, представленный на родном языке был не понят студентами. К частым грамматическим ошибкам можно отнести согласование рода существительного с прилагательным, согласование существительного с глаголом, падежи. К лексическим ошибкам относится неправильный выбор слова из синонимического ряда. Казалось бы, студенты понимают значение слова, но не могут отличить семантические оттенки, по этой причине у них

возникают проблемы с выбором нужного слова из синонимического ряда подходящего данному стилю текста. И как отмечает автор и показывает практика, студенты не любят исправления своих ошибок на родном языке, поскольку уверены в своих знаниях родного языка, по этой причине преподаватель должен наглядно показывать и доказывать данный факт, но с особой тактикой.

Четвёртое условие – это наличие у преподавателя коммуникативной компетентности. Преподаватель исполняет роль гида, который не позволяет студентам теряться при выборе правильного пути решения переводческих проблем, направляет на правильное приобретение необходимой информации. На начальном этапе обучения переводу базовые знания студентов носят можно сказать фрагментальный характер, на последующих этапах их фоновые знания расширяются. Можно дополнить автора, что весь этот процесс реализуется на основе коммуникации преподавателя и студента. Поэтому эта коммуникация должна носить положительный характер, то есть основываться на взаимодоверии и взаимоуважении. Согласно утверждению В.Н. Комиссарова «Одна из важнейших задач подготовки будущих переводчиков заключается в расширении их фоновых знаний, максимально приближая их к знаниям рецепторов, на которые ориентирован текст оригинала». На наш взгляд это утверждение относится больше всего к профессионально-ориентированным текстам, при переводе, которых студенты должны приобрести знания в определенной области. Поскольку известно, что при переводе должен учитываться получатель, а именно к какому типу получателя он относится – специалист, студент, который будет специалистом или обычный читатель. Фоновые знания рецептора можно сравнить с имеющимися фоновыми знаниями студентов переводчиков, по этой причине студенты переводчики должны расширять знания в определенной сфере.

Как уже было сказано, преподаватель перевода также является переводчиком, он может быть переводчиком общего характера или узкой специальности. Будучи преподавателем перевода и профессионально-ориентированным переводчиком, он не может каждый раз предоставлять студентам текст оригинал для перевода связанный с его специальностью. По этой причине, прежде чем предоставить текст оригинал для перевода студентам преподаватель сам должен провести анализ этого текста, получить дополнительную информацию по теме, заранее предвидеть вопросы, которые студенты могут задать по теме, с которой они встречаются впервые. И один из основных моментов преподавания перевода это – преподаватель должен правильно направить студентов на поиск необходимой информации.

Следует отметить и психологическую сторону преподавания перевода. Очень часто, когда преподаватель исправляет перевод студента, он сталкивается с отрицательной реакцией студента. Особенно когда от этого исправления зависит его оценка. Основной мотив, на который ссылается студент – они где то видели вариант похожий на их вариант перевода, они потратили много времени для перевода этого материала, даже если он неправильный такой вариант перевода тоже хороший. В этой ситуации преподаватель не должен психологически давить на студента в первую очередь своим авторитетом, так как это может привести к неприязни студента по отношению к преподавателю, во вторых преподаватель не должен каждый раз повторять студенту, что он знает лучше, так как у него многолетний стаж переводчика. Основная задача преподавателя в случае, когда студент не хочет принимать правильную версию сделать это не навязчиво, на примерах, возможно даже к принятию правильного варианта студент придет через несколько уроков, когда будет переводить аналогичный материал. Для повышения самооценки и мотивации студента, преподаватель может использовать тактику похвалы, когда он может отказаться от своей версии перевода и принять версию студента при этом похвалить его и поставить хорошую оценку, хотя этот перевод может быть и не самым лучшим.

Представленные Н.В. Комиссаровом характеристики преподавателя перевода, хотя и широко описывают все стороны этой специфической профессии, однако нужно заметить, что носит общий характер, то есть все перечисленные качества относятся к преподавателю общего перевода. В этой связи следует отметить слова профессора Женевского университета Х. Ли-Янке:

«Поле деятельности современных переводчиков неизбежно становится более сжатым, более прагматичным, а также более специализированным, при этом в некоторой степени в нём утрачивается энциклопедическая составляющая, свойственная “предшественникам”. В наши дни переводчика готовят не только к лингвистическому переходу от языка к языку, но также, и всё в большей степени, к межкультурной коммуникации».

Начиная с третьего года обучения, студенты переводчики знакомятся с профессионально-ориентированным переводом, где описанные выше характеристики не

представляются достаточными для преподавателя профессионально-ориентированного перевода.

По мнению Н.Н. Гавриленко следует выделить следующие категории преподавателей, участвующих в процессе преподавания профессионально-ориентированного перевода:

- преподаватели-переводчики, которые отбираются в соответствии с требованиями курса и ведут практические занятия;
- преподаватели-исследователи, которые выбирают подход к обучению переводу, разрабатывают теоретические и методические основы обучения и ведут основные теоретические курсы;
- преподаватели иностранного языка, имеющие базовые знания в области специализации студентов;
- преподаватели-специалисты, которые читают на иностранном языке обзорные лекции по специальности.

Согласно данной классификации преподаватели профессионально-ориентированного перевода должны быть практикующими переводчиками и теоретиками. По видимому к третьему типу преподавателей Н.Н. Гавриленко относит преподавателей иностранного языка, а не перевода с минимальными знаниями о специализации перевода, так же как и к четвертому типу преподавателей. Конечно это идеальная модель распределения педагогического состава для максимальной эффективности процесса обучения такой сложной деятельности. Но реальная ситуация показывает, что очень часто один преподаватель вынужден совмещать работу сразу нескольких преподавателей. Он должен работать переводчиком, во время процесса обучения переводу использовать теоретические знания и искать методические решения для успешного обучения, при возникновении вопросов у студентов в процессе перевода, например по грамматике, знать в совершенстве иностранный язык.

Итак, рассмотрение компетенций преподавателя перевода ВУЗа, как общего характера, так и узкоспециализированного позволяет прийти к такому заключению: профессия преподавателя перевода является очень сложной деятельностью, поскольку подразумевает наличие у исполнителя этой профессии двойного набора компетенций, как относящегося к профессии переводчика, так и к профессии преподавателя.

ЛИТЕРАТУРА

1. В. Н. Комиссаров. «Современное переводоведение». Москва. 2002.
2. В. Медведев. «Подготовка преподавателя высшей школы: компетентностный подход.» Высшее образование в России • № 11, 2007.
3. <http://www.gavrilenko-nn.ru/publications/585/>
4. В. Д. Шадриков, И. В. Кузнецова. «Профессиональные компетенции педагогической деятельности». Справочник заместителя директора школы. 2012. № 8
5. Elena G. Tareva. «Translator and Interpreter (T&I) Educators: Steps of Professional Skills Development». Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences 6. 2012
6. Natalia U. Fadeeva. «An Analysis of Interpreter and Translator Training and Assessments Abroad». Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences 3. 2011.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ, ДЕ БАТЬКИ Є ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Рибак О. А.

Україна, м. Хмельницький,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, аспірантка

Abstract. *The article defines the basic nature of the process of socialization of families, where parents are disabled, and describes special features of such families. It was defined the mechanisms, structure and spheres of the socialization of family members, where parents are disabled, but children have typical development. It was made the characteristic of the research methods of designated theme. It was distinguished constructive and destructive factors of the process of socialization of families, where parents are disabled. In Ukraine there is a tendency of growth of quantity of disabled people. The state declares them an accordance of rights and freedoms as others members of society. Still, according to the researches, disabled people have some barriers while receiving medical attendance, placing at a job, getting education; they feel negative social treatment stereotypes, difficulties of cultural and sport life and also self-identification problems. In total all those barriers can cause the problems of socialization. There were used such methods in the process of research: analysis technique of native and foreign scientific literature, comparison method, observation method, collection of personal data of those families, interrogation method and method of conversation. This research paper describes the essence of the process of socialization of disabled people, mechanism, structure and the spheres of socialization. It was determined the factors of influence over the process of socialization of disabled people (creation of special conditions by the state, the level of perception of such families by the hole society, internal psychological peculiarities of disabled family members). During the research non-barrier surrounding for people with special needs was defined as one of the condition of successful process of socialization (people with disabled motor function need special means of moving, special means of self-service, special furniture, artificial limbs and architectural accessibility). People who have hearing impairment need hearing aid, special conditions for communication and information exchange. People who have vision problems need special means for orientation, communication, which are also parts of non-barrier surrounding and factors of successful socialization. It was defined the factors, which also cause on the process of socialization of a child from the family with disabled parents and the special features of this process. It was established, that the process of socialization has its own mechanisms, structure and spheres, their peculiarities were revealed in the article.*

Keywords: *socialization, disabled parents, family, child with typical development, child with special education needs, socialization of a family.*

Наукові підходи до питання визначення сім'ї як найпершого та найважливішого інституту в процесі соціалізації дитини, а також визначення сім'ї як одного з найважливіших факторів виховання дитини, найближчого мікросоціального оточення, яке визначає своєрідність її життєдіяльності, є одноставними. Тому сім'я виступає провідним мікрофактором соціалізації особистості. Це ж стосується і сімей батьків з інвалідністю, які виховують дитину з типовим розвитком.

Стаття 23 Конвенції «Про права осіб з інвалідністю» визначає недопущення будь-яких проявів дискримінації по відношенню до інвалідів у питаннях, що стосуються шлюбу, сім'ї, батьківства, материнства та особистих стосунків, на рівні з іншими [1]. Тобто, статус «людина з особливими потребами» не позбавляє особу права на створення сім'ї та права бути батьками а також не знімає із батьків – інвалідів відповідальності за дитину. Проте, на процес соціалізації всіх членів цих сімей впливатимуть певні чинники, зумовлені "особливістю" батьків.

Проблема соціалізації широко розкрита в загальній педагогіці, психології та соціології: входження людини в соціум шляхом наслідування, навіювання та під впливом засобів масової інформації (Є. Кузьмін), про адаптаційну природу соціалізації (М. Лукашевич), про двосторонню природу соціалізації (Г. Андреева) та ін.

Д. Струннікова зазначає, що первинна соціалізація здійснюється в сім'ї, адже, дитина народжується в певній сім'ї, у певних батьків і саме від них буде засвоювати перший соціальний досвід [2]. Сім'я виконує соціалізуючу функцію. Соціалізації зазнають не тільки діти, які завдяки їй уростають в суспільство, а й саме подружжя, оскільки адаптація до шлюбних, батьківських та інших сімейних ролей - це також соціалізуючий процес [2].

Автором виділено сім'ї, в яких батьки з інвалідністю виховують дитину з типовим розвитком. Проте, проблема соціалізації дітей та батьків в таких сім'ях, а також соціалізація таких сімей, а не лише окремих її членів є практично не дослідженою.

О. Стрельник у своїй статті «Гендер, інвалідність та материнство: проблеми на перетині» описала результати опитування на предмет встановлення асоціацій із терміном «чоловік-інвалід» (отримано 108 негативних згадувань: «відчуття жалості», «безпорадність», «чоловік, який не може забезпечити сім'ю», «нездатний працювати, одружуватись, виховувати дітей» та 26 - позитивних: «мужній», «активний» тощо) та із терміном «жінка-інвалід» (висловлено 142 негативні асоціації: «відчуття жалості», «потребує допомоги», «без сім'ї та чоловіка», «неспроможна вийти заміж, народити дитину та вести інтимне життя» та 31 позитивне висловлювання: «сильна», «хоче жити», «така як усі» тощо [3].

Тобто, асоціації по відношенню до людей з особливими потребами мають більш негативний характер та виражають переконання в тому, що жінка з інвалідністю не може виконувати материнську функцію, а чоловік з інвалідністю - батьківську.

Дослідження Е. Ярської-Смірної та Е. Наберушкіної, описані в роботі «Женщины и инвалидность: испытание на прочность», вказують на те, що однією з перешкод повноцінному і незалежному життю жінки з інвалідністю є уявлення про цих жінок як про хворих, які потребують постійної турботи та допомоги, яких потрібно жаліти та співчувати [4].

С. Миронова у своїй статті «Подолання упередженості щодо осіб з психофізичними порушеннями як шлях до суспільної та освітньої інтеграції» вказує на один із стереотипів в уявленнях про осіб з інвалідністю: «Особі з інвалідністю не мають права народжувати дітей, тому що вони також будуть інвалідами. Ці страхи не відповідають дійсності, оскільки є лише певні хвороби, що передаються по спадковості. На жаль, в нашій країні суспільна упередженість у цьому питанні, відсутність матеріальної та соціальної допомоги часто перешкоджає особам з інвалідністю створювати сім'ї та народжувати дітей» [5, с.285]

Усі описані асоціації переносяться і на сім'ю, в якій батьки з інвалідністю уже виховують дитину з типовим розвитком. Стереотипи, що склалися історично, про осіб з інвалідністю як про «вічних дітей, котрі потребують постійної опіки та піклування», відтворюються в масовій свідомості та депривують осіб з інвалідністю від можливого батьківства.

Загалом, сучасна наука відносить сім'ї, в яких батьки мають інвалідність, до сімей соціального ризику, тобто, до таких, що є соціально незахищеними, які потребують підтримки соціальних служб, не можуть повноцінно виконувати свої функції внаслідок складних соціальних умов [6]. Проте, практичний досвід роботи з такими сім'ями показує, що фактор інвалідності може спричинити виникнення особливостей життя в суспільстві, але не є визначальним при віднесенні цих сімей до групи ризику.

Зарубіжні науковці досліджували тему виховання дитини батьками з інвалідністю [7]. Так, наприклад, у США підраховано, що існує, принаймні, 15–20 мільйонів дітей батьків з інвалідністю та 25–30 мільйонів дорослих, які виховувались в таких сім'ях [7]. В Україні немає статистики щодо кількості таких сімей, їх особливостей, потреб та конкретних заходів задля підтримки їх (при необхідності).

Аналіз останніх наукових публікацій, матеріалів сучасних мас-медіа свідчать про те, що в останні роки інститут сім'ї втрачає своє значення нівелюються сімейні цінності та пріоритети, сім'я перестає бути однією з визначальних пріоритетів як держави, так і особистості.

Мета дослідження – окреслити проблеми соціалізації сімей, де батьки є особами з інвалідністю (як батьків, так і дітей).

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Визначення чинників, які впливають на процес соціалізації членів сімей, в яких батьки з інвалідністю виховують дитину з типовим розвитком (факторів, що сприяють та гальмують процес соціалізації членів цих сімей);

2. З'ясування особливостей процесу соціалізації членів сімей батьків з інвалідністю

Дослідженням було охоплено сім'ї батьків з порушеннями слуху, зору, з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, які виховують дитину з типовим розвитком. На етапі первинного збору інформації був використаний метод аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури для з'ясування стану проблеми в Україні та інших країнах; ставлення до таких сімей у різних країнах тощо. Так, наприклад, в Сполучених Штатах Америки існує Національний центр для батьків з особливими потребами та їх сімей (TLG), створений у 1998 році при фінансуванні Національного інституту досліджень інвалідності та реабілітації міністерства освіти США. Основною метою роботи Центру є підвищення рівня інформованості та підтримки батьків з інвалідністю та їх дітей на всій території країни (батьків з порушенням зору, слуху, з фізичними порушеннями тощо). До складу TLG входять психологи, педагоги,

фахівці з реабілітації, соціальні працівники, консультанти з питань шлюбу та сім'ї та ін. Більшість фахівців є особами з інвалідністю, батьками дітей з особливими потребами, членами сімей, де є особи з інвалідністю [8], тобто ті, які мають особистий "досвід інвалідності" (або самі, або в своїх сім'ях). Спеціалісти Центру забезпечують індивідуальні консультації та навчання щодо широкого кола питань, у тому числі виховання, усиновлення, вагітності та пологів тощо. Центр також займається підготовкою кадрів, дослідницькою діяльністю, розробкою та розповсюдженням численних публікацій та навчальних матеріалів, що стосуються батьків з інвалідністю [8].

Водночас був застосований метод порівняння (порівняльний аналіз), для:

- встановлення подібності та відмінності між такими сім'ями в різних країнах;
- порівняння умов, в яких перебувають сім'ї;
- визначення рівня допомоги, що надається (якщо така допомога потрібна);
- з'ясування подібностей, властивих сім'ям батьків з інвалідністю.

У подальшому дослідженні використовувався метод спостереження за сім'ями, в яких батьки мають порушення слуху, зору, опорно-рухового апарату, розумового розвитку (мати дитини). Також збиралися анкетні дані цих сімей (вік подружжя, освіта, ступінь виразності порушення та ін.)

Для з'ясування особливостей соціалізації батьків та дітей досліджуваних сімей, ставлення батьків до своєї дитини, розуміння переживань власної дитини був використаний метод опитування. Опитування проводилось письмово, після чого були проведені бесіди з батьками для встановлення більш відкритих взаємин з цими сім'ями. Цей метод використовувався і при дослідженні роботи спеціалістів центру соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді із родинами батьків з інвалідністю.

Поняття соціалізації у психолого-педагогічній літературі визначається як двосторонній процес: з одного боку – це засвоєння індивідом соціальних норм і правил, досвіду що дає змогу комфортно жити та розвиватись в конкретному суспільстві, а з іншого – процес включення в соціум, взаємодія з ним, можливість створити щось нове [9, 10]. Це ж стосується не лише окремо взятого індивіда, але й сім'ї загалом. Сім'я також проходить процес соціалізації, що містить в собі складові соціалізації, механізми та певні сфери. А. Й. Капська визначила складові соціалізації [9]:

- стихійна соціалізація, що передбачає вплив на особистість об'єктивних обставин життя (соціально-економічні та соціально-культурні реалії суспільства);
- відносно соціально керована соціалізація, що проявляється у виконанні державою економічних, законодавчих заходів з метою вирішення проблем на життєвому шляху тих чи інших груп;
- відносно соціально-контролююча соціалізація (виховання) – цілеспрямоване створення суспільством умов для розкриття особистістю своїх якостей та можливостей;
- свідомо самозміна людини у формі самобудівництва або саморуйнування.

Багато людей вважають, що виховання дитини батьками з інвалідністю є потенційно ризикованим і навіть шкідливим для неї: від стурбованості суспільства з приводу фізичної безпеки дитини, до ствердження того, що такі батьки не в змозі забезпечити соціальні та психологічні потреби дитини [7].

У процесі відносно соціально керованої соціалізації сімей батьків з інвалідністю вагомим значення набуває дотримання низки їхніх прав, що в свою чергу сприятиме або гальмуватиме процес соціалізації. Розглянемо ці права. В питаннях права на працю і зайнятість спостерігається чи не найбільша розбіжність між думкою посадових осіб, представників недержавних організацій, ЗМІ та самих людей з інвалідністю. Проте, є проблеми, які були виокремлені [11]:

- недостатність з боку держави належних заходів, спрямованих на надання людям з інвалідністю можливості ефективного доступу до загальних програм технічної та професійної орієнтації, професійного навчання;
- недостатність з боку держави належних заходів, спрямованих на забезпечення людям з інвалідністю розумного пристосування робочого місця;
- незважаючи на заохочення державою роботодавців при прийнятті на роботу особи з інвалідністю, роботодавці не поспішають виконувати норму кількості інвалідів на підприємстві.

Вагоме значення для професійної реабілітації та працевлаштування посідає діяльність громадських організацій інвалідів, які детально уявляють собі потреби певних категорій інвалідів, залучають кошти сторонніх інвесторів і організують різні форми зайнятості для інвалідів. Тому державні органи влади використовують можливості допомоги громадським організаціям, що створює додатковий соціалізуючий ефект особам з інвалідністю.

З аспектом права на працю тісно пов'язане право на освіту. Адже без належної освіти особа з обмеженими можливостями приречена залежати від соціального захисту, не в змозі забезпечити себе самостійно. Виконання цих аспектів прав і свобод дозволяють також особі з інвалідністю самореалізуватись, почувати себе рівноправним та самодостатнім членом суспільства. Окрема група прав та свобод – недоторканність приватного життя (стаття 22 Конвенції про права інвалідів), повага до особистості та психічної цілісності нарівні з іншими (стаття 17 Конвенції про права інвалідів) та повага до помешкання та сім'ї (стаття 23 Конвенції про права інвалідів).

Недотримання цієї групи прав та свобод осіб з інвалідністю ускладнює виконання ними ряду сімейних функцій (репродуктивна, виховна), що в свою чергу може спричинити віднесення таких сімей до групи неблагополучних та ускладнити процес соціалізації цих сімей. Тобто, в державі створюються умови для виникнення в середовищі сімей осіб з інвалідністю так званих сімей «груп ризику», яким потім сама ж держава повинна надати реабілітаційні послуги.

Отже, порушення прав і свобод осіб з психофізичними порушеннями, що породжується в тому числі і недосконалим українським законодавством, унеможлиблює якісне виконання цими особами не лише суспільних функцій, а й сімейних, а також проектується всередині сім'ї та впливає на всіх її членів, перешкоджає конструктивній та успішній соціалізації.

Відносно соціально-контролююча соціалізація (за А. Капською) проявляється в системі виховного впливу, який здійснювався по відношенню до батьків з інвалідністю в період їх дитинства, а також успішність (чи неуспішність) процесу їхньої власної соціалізації [3]. Що стосується дітей, котрі мають батьків з інвалідністю, то важливими в цьому процесі є соціальні інститути (освітні заклади, громадські організації), які можуть допомогти у вирішенні проблем соціалізації дитини.

Свідома самозміна людини у формі самобудівництва або саморуйнування проявляється у тому, що розвиваючий простір сім'ї науковці описують як систему результатів розвитку. Умови розвитку визначаються ставленням членів сім'ї один до одного, структурою сім'ї в цілому, зовнішніми впливами на сім'ю та можливостями сім'ї долати проблемні ситуації. Значимість кожної умови залежить перш за все від її місця в структурі. Наприклад, чи діє нова ситуація як «стресор», що має деструктивний вплив на життя сім'ї та кожного її члена, чи діє як «стимул до розвитку», що є продуктивним у вирішенні проблем сім'ї [3]. Це стосується і сімей, де батьки з інвалідністю виховують дитину з типовим розвитком.

Вчені виділяють такі механізми соціалізації [9, 10]:

- психологічний (ідентифікація, рефлексія, копіювання та ін.);
- традиційний (засвоєння людиною норм та правил, притаманних для сім'ї та найближчого оточення);
- інституційний (функціонує в процесі взаємодії особистості з інститутами суспільства та організаціями);
- стилізований (діє в рамках субкультури);
- міжособистісний (функціонує між людиною та значущими для неї особистостями).

Що стосується членів подружжя, які мають інвалідність найчастіше діють традиційний, міжособистісний та стилізований механізм соціалізації. Розглянемо цей процес на прикладі сім'ї, в якій батьки з вадами слуху виховують дитину з типовим розвитком. Одна із особливостей такої сім'ї – це спілкування, тобто форма спілкування між подружжям – жестова мова. Якщо ж у членів подружжя збережене мовлення, то ситуація спілкування має характер подвійності – використовується усне мовлення та жестова мова.

Сучасні науковці висловлюють думку про те, що жестова мова є не допоміжним засобом у комунікації осіб з порушеннями слуху, а окремою самостійною структурою [12, 13]. Дитина в сім'ї батьків з порушенням слуху буде засвоювати мову спілкування батьків, тобто українську жестову мову та оволодіватиме власне українську мову (або ж іншу мову середовища, в якому перебуває, окрім сім'ї). Тобто, дитина буде мати риси двомовності та двокультурності, так як засвоюватиме особливості групи, до якої належать її батьки, та соціального оточення за межами власної сім'ї.

У психолого-педагогічній літературі визначені критерії соціалізованості [3,4]:

- зміст сформованих установок, цінностей, стереотипів, картини світу;
- адаптованість особистості, її спосіб життя;
- соціальна ідентичність (групова, загальнолюдська);
- рівень незалежності, впевненості і самостійності, ініціативності, незакомплексованості, розкутості.

Соціальна ідентичність «особливих» сімей швидше є груповою, так як потенційні члени подружжя обирають собі пару серед «своїх», засвоюють певні норми групи, до якої належать (з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату). В такій ситуації велику увагу слід

пріділяти інтеграції їхньої дитини за межами цієї групи, адже вона має потребу швидше в загальнонародській ідентифікації, а вже потім в ідентифікації груповій за приналежністю своїх батьків. Хоча, практичний досвід показує, що коло спілкування цих сімей обмежується представниками своєї групи, що не завжди на користь дитини з типовим розвитком. Проте, є сім'ї, які розширюють свій соціальний досвід та спілкуються з великою кількістю сімей не зі «своєї» групи, спілкуються із друзями своєї дитини, що однозначно підвищує успішність процесу соціалізації їхньої дитини.

Зазначимо, що всі механізми, складові та сфери соціалізації будуть позбавлені змісту, якщо не забезпечений реабілітаційний напрям роботи із людьми з особливими потребами як основу формування і зміцнення психофізіологічного, професійного і соціального потенціалу особистості, створення безбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю, що дозволить зменшити або ліквідувати значну частину просторових обмежень для них. Наприклад, особи з порушенням опорно-рухового апарату потребують спеціальних засобів пересування (милиці, палиці, кріса колісні, допоміжні засоби для ходіння), спеціальних засобів для самообслуговування, меблів спеціального призначення, протезних виробів, спеціального фізкультурно-спортивного обладнання, їм має бути забезпечена архітектурна доступність. Особи з порушеннями слуху потребують виробів медичного призначення (слухові апарати), спеціальних засобів для спілкування та обміну інформацією (мобільні телефони, факси, «нічні няні» інші сурдотехнічні засоби). Незрячі особи мають потребу у спеціальних засобах для орієнтування, спілкування (спеціальні прилади для письма, шрифтом за Брайлем, тифломагнітоли, папір для письма рельєфно-крапковим шрифтом Брайля, книги, видрукувані шрифтом Брайля тощо).

До проблем, що негативно впливають на ефективну інтеграцію осіб з інвалідністю у суспільство, відносимо наступні:

- труднощі в отриманні медичної допомоги, у сфері працевлаштування, освіти;
- негативні соціальні установки та стереотипи у ставленні до осіб з інвалідністю;
- труднощі культурного життя та занять спортом, а також проблеми самоідентифікації осіб з інвалідністю.

На процес соціалізації осіб з інвалідністю впливають особисті характеристики. Науковці виділяють чотири основні типи соціально-психологічної адаптації осіб з інвалідністю до існуючої ситуації [14], які також визначають успішність процесу соціалізації сімей батьків з інвалідністю:

- активно-позитивна позиція, яка характеризується прагненням пошуку самостійного виходу із ситуації та супроводжується сприятливими соціально-психологічними особливостями особистості (достатньо висока самооцінка, задоволення від життя тощо);
- пасивно-негативна позиція характеризується незадоволенням своїм положенням (водночас, відсутність бажання поліпшити його), яке супроводжується заниженою самооцінкою, психологічним дискомфортом, настороженим ставленням до оточуючих, тривожністю, очікуванням катастрофічних наслідків навіть від побутових негараздів;
- пасивно-позитивна позиція, яка при об'єктивно незадовільному соціально-економічному становищі і низькій самооцінці в цілому призводить до "згоди" із існуючим становищем, проте відсутнє бажання щось активно змінювати на краще;
- активно-негативна позиція, яка при психологічному дискомфорті і незадоволеності життям не заперечує бажання змінити своє становище.

Дослідження процесу соціалізації членів сімей, в яких батьки мають інвалідність показало, що механізми, складові та сфери соціалізації притаманні цим сім'ям, як і будь-яким іншим сім'ям. Проте, вони мають свої особливості, спричинені "особливістю" батьків. Зазначимо, що не у всіх сім'ях спостерігаються ці особливості. Так, у цих сім'ях є сформовані установки, стереотипи (н-д, всі повинні нам допомагати, я не можу дати дитині всього, бо я не такий як всі та ін.), які мають деструктивний вплив на процес соціалізації батьків з інвалідністю та дитини зокрема. Спостерігається й інший тип установок: я зможу все, чого б це мені не вартувало, сім'я - головне в моєму житті та ін. Такі установки позитивно впливають на соціалізацію членів цих сімей. Адаптованість, як один з критеріїв соціалізації, цих сімей також різна. Адаптованість сім'ї залежить від того як успішно проходив цей процес у людини до створення нею власної сім'ї (є група людей, які соромляться своєї "особливості", уникають спілкування, інша група — відкрита та завжди готова до спілкування). Щодо соціальної ідентичності, то у сімей батьків з інвалідністю вона груповою, так як вони надають перевагу спілкуванню із представниками тієї групи, до якою відносять себе. Це негативно може впливати на процес соціалізації дитини в тому випадку, якщо батьки не усвідомлять необхідність спілкуватись з представниками тих колективів, до яких входить їхня дитина, бути відкритим до такої соціальної взаємодії.

Перспективними напрямками дослідження буде визначення типів соціально-психологічної адаптації батьків з особливими потребами, опис напрямків роботи, що проводять різні соціальні інституції з метою забезпечення успішної соціалізації членів сімей батьків з інвалідністю.

Отже, аналіз результатів дослідження дозволив зробити такі висновки:

- соціалізація є двостороннім процесом (засвоєння індивідом соціальних норм і правил конкретного суспільства та включення в соціум, взаємодія з ним). Це ж стосується і процесу соціалізації сімей осіб з інвалідністю;
- процес соціалізації членів сімей, в яких батьки з інвалідністю виховують дитину з типовим характеризується своїми складовими, механізмами та сферами;
- наявні і внутрішні типи соціально-психологічної адаптації осіб з особливими потребами, що можуть мати як конструктивний, так і деструктивний вплив в процесі соціалізації членів сімей вищезазначеного типу;
- чинником позитивної соціалізації може бути та ж причина інвалідності, яка змусила особу застосувати всі свої збережені можливості задля власної успішної соціалізації та соціалізації своєї сім'ї;
- чинники, що негативно впливають на інтеграцію осіб з інвалідністю у суспільство: труднощі в отриманні медичної допомоги, у сфері працевлаштування, освіти; негативні соціальні установки та стереотипи у ставленні до осіб з інвалідністю; проблеми самоідентифікації осіб з інвалідністю;
- велика увага повинна приділятися соціалізації дитини з типовим розвитком в сім'ї батьків з інвалідністю задля розширення її соціальних зв'язків, які виходять за рамки тієї соціальної групи, до якої входять батьки, а також успішна соціалізація є запорукою соціального та психологічного «благополуччя» такої дитини в майбутньому;
- законодавство України у сфері забезпечення прав та свобод осіб з інвалідністю декларує виконання останніх, проте, фактично права і свободи людей з обмеженими можливостями порушуються у всіх сферах. Це в свою чергу спричиняє утруднення соціалізації цих осіб та виконання ними соціальних функцій;
- на процес соціалізації членів сімей батьків з інвалідністю також впливатиме рівень обізнаності та культури суспільства по відношенню до осіб з особливими потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
2. Струннікова Д. І. Виховання в сім'ї, як одна з умов соціалізації особистості дитини [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://art.chnu.edu.ua/handle/123456789/823>
3. Стрельник О. О. Гендер, інвалідність та материнство: проблеми на перетині / Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства / Випуск 16. - Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. - С.621-624
4. Ярская-Смирнова Е. Р., Наберушкина Є. К. Женщины и инвалидность: испытание на прочность / Е. Р. Ярская-Смирнова, Э. К. Наберушкина // Социологические исследования. - 2009. - №5. - С.7-76.
5. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 7, у 2 т./ за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. - Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. - Т.1. - 452 с.
6. Социальная педагогика: Курс лекций / Под общ. ред. М. А. Галагузовой. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. - 416 с.
7. International Encyclopedia of Rehabilitation [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.cirrie.buffalo.edu/encyclopedia/en/article/36/>
8. Family with disability [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.disabledparents.net>
9. Капська А. Й. Соціальна педагогіка: Підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / За ред. проф. А.Й. Капської. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 488 с.
10. Москаленко В. В. Соціальна психологія / Москаленко В.В. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 688 с.
11. Моніторинг дотримання прав людей з інвалідністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>
12. Жестова мова й сучасність: Збірник наукових праць. - Вип.1. – Київ, 2006. – 176 с.
13. Жестова мова й сучасність: Збірник наукових праць: Випуск 2. – Київ: ПП «Актуальна освіта», 2007. – 284 с.
14. Бочелюк В. Й. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. / Бочелюк В. Й., Турубарова А. В. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.

INSIGHTS ABOUT THE QUALITIES OF LEADERSHIP TO MEET THE CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY

Ruzanna Muradyan, Phd

Member of Parliament Republic of Armenia

Abstract. *The article is referred to some important qualities and skills of leadership which should master a skilled manager to meet the challenges of the 21st century. Below are presented some tips and insights about leadership which include the setting of goals, decision making, planning, and scheduling.*

Keywords: *leadership; decision-making; emotional intelligence; management; self-management; self-awareness; strategic decision; strategic principle*

Introduction: Being aware of one's self is the ability to accurately perceive one's skills and knowledge, value and responsibilities. It is being confident in what you have to offer, whether it is personally or professionally.

Self-awareness is not only important for one's self-esteem, but it is also the first step to the process of full acceptance or change. Without understanding why one thinks the way he thinks or why he acts the way he acts, he may never fully appreciate himself or see the importance of making changes to improve him, if necessary. Self-awareness gives power and a sense of peace or happiness. This newly found strength will more than likely carry over into your work life, how you perform your duties as well as how you interact with others.

The lack of self-awareness can cause you to not realize your worth in the company or even the quality of the work you perform. This can have an even more dramatic effect when you hold a leadership position. Not only will you have doubts about yourself, but the people you lead will also begin to question your competence, which could ultimately lead to a lack of leadership effectiveness.

In order to effectively achieve your overall career objectives or the objectives within a given task, you must use clearly defined methods to carry out those activities. Once the tasks are completed, you must evaluate the success of these methods.

The following is a list of five key points to remember to help you master the art of self-management.

- *Be consistent.* Part of managing oneself is the ability to be stable. The values you hold should always be transparent. Always changing can not only cause others to question your beliefs, but it can also cause you to become confused about what you truly believe.

- *Stick to the plan.* If you are scheduled to complete a particular task, do it. Don't just do it, but make sure it is done in a timely manner. It is easy to feel out of control when you disregard the plan you are to follow.

- *Be accountable.* There are times when things don't work out as you plan, but you have to be able to admit that and then use your flexibility to get things back on track. The ideal result is that you easily bounce back and complete the task, but even during those times when this is not the case, you are expected to adjust.

- *Educate yourself.* We live in an ever-changing world and you want to be able to keep up with it. Don't let change pass you by, embrace it. Be an avid reader. Talk and listen to mentors and peers. They may know something that could help you along your journey.

- *Stay physically fit.* Many people don't think of staying fit when they talk about self-management, but it is a very important part of being able to practice the four preceding points. Exercising your body is just as crucial to self-management as exercising your mind. A body that is not well rested, nutritionally fed, or physically exercised can lead to emotional and physical illnesses.

It is extremely important to also realize the benefits of your emotional intelligence. Having an awareness of your emotions, where they come from and what they mean, can allow you to take a more rational, well-planned approach to how you are going to make a specific decision. When one is able to understand why they are the way they are and why they react to things the way they do, they tend to gain more of an appreciation for others and who they are, which can in turn lead to stronger relationships, business and personal. Many times, internal turmoil expresses itself as physical illnesses. Always harboring negative emotions can lead to higher stress levels in the body, which can temporarily or fatally damage it.

Compromise is an unavoidable part of dealing with others in both the business world and in personal relationships. The ideal situation would be that everyone agrees with everything you say, but that is highly unlikely. Unless you live in a society that does not value diplomacy, this is a skill that will present plenty of opportunities for you to master it.

This can be even more of an issue when you are in a position of less influence. You may be expected to compromise at a greater level or even expected to follow the lead of your superiors, without regard to your own feelings or opinions. In either case, learning how to have your beliefs, while accepting the ideas of others and not causing tension in the relationship is crucial to your success in the work place.

Knowledge is power, but too much knowledge can take away your power. When solving problems, many leaders gather a abundance of information and conduct in-depth analyses to give them they are the right answers. This can lead to analysis or to data-driven, but illogical, answers. Often the best answers are educated guesses informed by your past experiences coupled with new information and insight. Don't put too much faith in information analysis alone, and don't disregard your decision-making skills. Remember to always check answers with your gut feelings before acting.

Whether you believe in making decisions swiftly and decisively or with more caution and deliberation, try these three tips to help you reach better conclusions and avoid decision traps:

- *Get the right minds on the job.* Decision making is the process of converting input into output. To make the best decision, optimize your input by getting the opinions and insights of trusted people who know the arena best.

- *Decide how you will decide.* Bickering often happens during the decision-making process. Be clear with yourself and others involved about the steps you will take to reach the decision.

- *Demand diversity.* Too much agreement is dangerous; you need dissenting opinions. Give a minority viewpoint a voice. Listening to the «other side» will give you a more robust answer.

Strategic decisions can be tough to make, especially in a time of limited resources, but communicating those decisions is often a tougher challenge. One of the most common communication mistakes leaders make is to assume their audience won't grasp the complex reasoning behind the decision. Instead of presuming people won't understand, find ways to explain the details, even to those who may not have the same organizational or financial sophistication as you. If your people don't understand, your job is to find a way to explain it to them. All employees deserve to know where the company is headed and the rationale behind key decisions. They will be happier and more productive when they are clued into and on board with the company strategy.

Helping employees understand a strategy while simultaneously motivating them to achieve it is a dire challenge for many leaders. Creating and sticking to a pithy, memorable, action-oriented phrase can help. When designed and executed well, a strategic principle gives employees clear direction, while inspiring them to be flexible and take risks. A powerful strategic principle forces trade-offs among competing resources and provides a litmus test for decisions. When faced with a choice, an employee should be able to test her options against the strategic principle to make decision that lines up with the company's objectives.

Constructive criticism is essential for creativity, innovation and problem solving. Since leadership requires all three, leaders need to be sure not only that they actively seek it out. Don't simply ask for general feedback but ask people-direct reports, peers, customers-to poke holes in your ideas and approaches. Critique can be useful approach to test ideas and keep people and teams accountable.

The balance between optimism and pessimism is vastly important. Extremism may not be a desirable trait in a person. This is also true when it comes to optimism and pessimism. Being optimistic about every situation could potentially lead a person away from reality and taking the proper steps to resolve a situation. It could also give someone a false hope, which would ultimately lead to disappointment which could in turn cause the person to abandon all optimism.

The distinction between leading and managing is a subject of ongoing debate..Leading is often characterized as the more glamorous job: leaders guide, influence, and inspire their people, while managers implement ideas and get things done. But leaders who focus exclusively on coming up with big, vague ideas for others to implement can become disconnected from their team or organization. Avoid being a «big-picture only» leader. Make decisions and develop strategies that take into account the real world constraints of cost ad time. Stay involved with the details of implementation. Sure, it's easier to come up with ideas and tell others to make them so, but you also need to roll up your sleeves and understand what those ideas take to become reality.

REFERENCES

1. “The ART of People Management in Libraries: Tips for Managing Your Most Vital Resource” James McKinlay, Vicki Williamson Oxford, UK: Chandos Publishing. 2010

WORLD SCIENCE

№ 9(25), Vol.3, September 2017

MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

Passed for printing 25.09.2017. Appearance 30.09.2017.

Typeface Times New Roman.

Circulation 300 copies.

RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2017.